

”KYLLÄ SITÄ VOI OLLA SEKÄ VIRKAMIES ETTÄ RINNALLA KULKIJA”

Lastensuojelun ammatillinen ydinosaaminen sosiaalityöntekijöiden määrittelemänä

MARJAANA SALMI
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2018

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

SALMI, MARJAANA: ”Kyllä sitä voi olla sekä virkamies että rinnalla kulkija”
Lastensuojelun ammatillinen ydinosaaminen sosiaalityöntekijöiden määrittelemänä.

Pro gradu -tutkielma, 98 s., 1 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Timo Harrikari

Huhtikuu 2018

Avainsanat: lastensuojelun asiantuntijuus, sosiaalityö, sosiaalityöntekijä, teemahaastattelu, ydinosaaminen

Tutkielmassa tarkastellaan lastensuojelun ydinosaamista, sen muodostumista sekä eri osaamisalueita. Tarkoituksena on selvittää miten lastensuojelutyötä tekevät sosiaalityöntekijät määrittelevät lastensuojelun ydinosaamista. Teoreettisessa osuudessa tarkastellaan sosiaalityön ja lastensuojelun asiantuntijuutta sekä hahmotellaan ydinosaamista asiantuntijuuden, kvalifikaatioiden ja kompetenssien näkökulmista. Tutkielman aineisto kerättiin teemahaastatteluiden avulla ja temaattinen analyysi toimi aineiston analyysin pohjana.

Lastensuojelu ymmärretään laajempänä kokonaisuutena ja ydinosaamista tarkastellaan sosiaalityöntekijöiden lakisääteisestä tehtävästä käsin. Ammatillinen ydinosaaminen kuvautuu prosessimaiseksi sekä luonteeltaan jatkuvasti kehittyväksi ja rakentuvaksi. Lastensuojelun ydinosaaminen määrittyy osaksi sosiaalityön osaamista ja sen lisäksi lastensuojelun erityispiirteinä tunnistetaan lapsen edun määrittäminen ja arviointi sekä työntekijän viimesijainen vastuu lapsesta.

Sosiaalityöntekijät kuvaavat lastensuojelun ydinosaamisen koostuvan perus- ja lisäkoulutuksen kautta rakentuvasta tietopohjasta, työkokemuksen ja työssä oppimisen kautta vahvistuvista taidoista sekä työn ja oman toiminnan reflektoinnin kautta syntyvästä ymmärryksestä. Jokainen kolmesta tasosta on merkityksellinen ja sosiaalityöntekijä tarvitsee työssään niitä kaikkia. Näiden tasojen lisäksi tunnistetaan vielä neljäs tekijä, joka on nimetty ammatilliseksi lahjakkuudeksi. Se on vaikeammin määriteltävissä oleva tekijä, joka kiinnittyy työntekijän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja tapaan hahmottaa maailmaa.

Lastensuojelun ydinosaamisen osaamisalueet jakautuvat neljään eri alueeseen, jotka ovat viranomaistehtävän hoitaminen, prosessien johtaminen, asiakkaan kohtaaminen ja lapsen edun valvominen. Näistä kukin pitää sisällään tietämisen, osaamisen ja ymmärtämisen tasot. Viranomaistehtävän hoitamisessa osaaminen painottuu juridiikkaan, hallinnolliseen osaamiseen ja dokumentointiin. Prosessien johtamisessa keskeistä on tilanteen selvittely, palveluiden järjestäminen ja oman työn suunnittelu. Asiakkaan kohtaamisen elementit ovat vuorovaikutus, osallisuus sekä läheisyyden ja etäisyyden säätely. Lapsen edun valvomisessa osaaminen liittyy lapsen edun määrittämiseen, lapsen asiakkuuden erityispiirteiden huomioimiseen sekä eettiseen ajatteluun.

Tämän tutkielman perusteella vahvistuu ymmärrys siitä, että lastensuojelun ydinosamisen tarkasteluun on olemassa monia erilaisia näkökulmia ja jäsenystapoja. Näitä erilaisia jäsennyksiä yhdistää näkemys lastensuojelun kaksijakoisesta ja tasapainottelua vaativasta tehtävästä kontrollin ja tuen maastoissa sekä ymmärrys ihmisen kohtaamisen merkityksestä muutostyön mahdollistajana. Sosiaalityö ja lastensuojelu sen osa-alueena elää jälleen kerran muutosten aikaa. Tulevaisuuden lastensuojelun rakentaminen tarvitsee jatkossakin tutkimusta lastensuojelutyön tiedosta ja osaamisesta.

University of Tampere
Faculty of Social Sciences

SALMI, MARJAANA: Support and control. Child protection professional core competence defined by social workers.

Master's thesis, 98 pages, 1 pages appendices

Social Work

Supervisor: Timo Harrikari

April 2018

Keywords: corecompetence, focused interview, expertise of child protection, socialwork, socialworker

This Master's Thesis examines the core competence of child protection, its formation and various areas of expertise. Purpose of the thesis is to find out how social workers themselves define the core competence of child protection.

The theoretical section examines the expertise of social work and child protection and outlines core competencies from perspectives of expertise, qualifications and competences. The data was collected by theme interviews. The analysis is based on the thematic analysis.

Child protection was understood as a broader concept (child welfare), which is the responsibility of both parents and society. The core competence of child protection was defined by the law-based task of social workers. Professional core competence was described as processual, constantly developing and constructive. The core competence of child protection was defined as part of social work competence.

The special features of child protection were identified as defining of the child's best interest and the social workers decisive responsibility for the child's affairs. These features distinguished child protection from other areas of social work. Therefore, child protection social workers have specific skills requirements.

Social workers described that core competence of child protection is a) theoretical foundation based on basic and further education and training, b) working skills that are strengthened through work experience and on-the-job learning and c) comprehension that is formed through the reflection of work and workers own measures. All of these levels are important and needed in practice. Also the fourth factor was identified and named a professional talent. This factor is difficult to define accurately. It involves the employee's personal characteristics and his way of perceiving the world.

The core competence of child protection is divided into four different areas: child protection as an authority, process management, interaction and encounter with the customer and evaluation of the best interests of the child. Each of these includes theoretical foundation, working skills and comprehension. As an authority, the competence focuses on knowledge of the jurisdictions, administrative procedure and

documentation. In process management, the focus is on clarifying the customer's situation and arrange the services for them as well as managing one's own work. The elements of the encounter with the customer are interaction, participation and distance regulation between social worker and the customer. The key in evaluation of the best interests of the child is determining what is the best interest of the child, understanding the special requirements of working with a child and the importance of ethical thinking.

This research reinforces the understanding that there are many different perspectives and approaches to examining the core competence of child protection. These different outlines are combined with a view on the dual role of child protection and balancing in the terrain of control and support, as well as the understanding of the importance of human encounters as a facilitator of change work. Social work and child protection are once again undergoing change. We will continue to need research into the knowledge and skills of child protection work, so that we can build child protection for the future.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSELLINEN MAASTO	3
3 SOSIAALITYÖN JA LASTENSUOJELUN ASiantuntijuutta PAIKANTAMASSA	9
3.1 Sosiaalityö ammattina ja tieteenalana	9
Sosiaalityön koulutus	14
3.2 Lastensuojelu sosiaalityön tehtävänä	16
Lastensuojelun prosessit	20
3.3 Ammatillinen ydinosaaminen	21
Asiantuntijuus	22
Kompetenssi	24
Kvalifikaatiot	26
3.4 Osaaminen sosiaalityössä ja lastensuojelussa	29
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	35
4.1 Tutkimustehtävä ja metodologiset lähtökohdat	35
4.3 Teemahaastattelu aineistonkeruun menetelmänä	37
4.4 Temaattinen analyysi aineiston jäsentäjänä	41
4.5 Eettinen tarkastelu luotettavuuden perustana	43
5 LASTENSUOJELUN YDINOSAAMISTA RAKENTAMASSA	45
5.1 Lastensuojelun asiantuntijuus	45
Tietäminen lastensuojelussa	48
Osaaminen lastensuojelussa	49
Ymmärtäminen lastensuojelussa	51
5.2 Lastensuojelun ydinosaamisen alueet	53
Viranomaistehtävän hoitaja	54
Prosessien johtaja	56
Asiakkaan kohtaaja	59
Lapsen edun valvoja	62
6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	66
6.1 Lastensuojelun ydinosaamisen arvoitusta ratkaisemassa	66
6.2 Yhdessä kohti lastensuojelun ydinosaamista	71
6.3 Merkintöjä matkan varrelta	80
Lähteet	85
Liitteet	99

Kuviot:

Kuvio 1 Sosiaalityön sisällöllinen osaaminen	31
Kuvio 2 Lastensuojelun osaaminen	34
Kuvio 3 Lastensuojelun ydinosaamisen alueet sosiaalityöntekijöiden määrittämänä	53
Kuvio 4 Lastensuojelun ydinosaamisen kokonaisuus	68

1 JOHDANTO

Sosiaalityö on kiinnostavan monitahoinen tutkimus- ja ammattiala, jonka hallitseminen vaatii erilaisia tietoja ja taitoja (esim. Mutka 1998; Pohjola, Mäntysaari & Pösö 2009; Raunio 2009; Sipilä 2011). Lastensuojelu on yksi sosiaalityön osa-alueista. Työ lastensuojelun eri toimintaympäristöissä on haastavaa ja vaatii tekijältään vankkaa ammattitaitoa. Lastensuojelua toteutetaan monella eri taholla, tavalla ja myös toiminnan tavoitteet voivat olla erilaisia riippuen siitä missä työtä tehdään. Lastensuojelun kirjo yltää ehkäisevästä työstä jälkihuoltoon saakka. Lastensuojelun eri tehtävissä ja vaihtelevissa toimintaympäristöissä vaaditaan monenlaista ammattitaitoa ja osaamista.

Tässä tutkielmassasi tarkastelen lastensuojelun ammatillista ydinosaamista. Tarkoituksena on etsiä vastuksia seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä on lastensuojelun ammatillinen ydinosaaminen perhepalveluissa ja lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa työtä tekevien sosiaalityöntekijöiden määrittelemänä?
- Mitkä ovat ne keskeisimmät osaamisalueet, joita lastensuojelussa työskennellessä tarvitaan, jotta palvelut voidaan järjestää laadukkaasti?

Kysymys lastensuojelun ammatillisesta ydinosaamisesta on mielenkiintoinen monellakin eri tasolla. Se on aiheena ajankohtainen ja liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, jota käydään sosiaali- ja terveydenhuollon muutoksen alla olevasta kokonaisuudesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen käynnissä oleva uudistuksen vaikutukset koskettavat myös lastensuojelua. Sosiaali- ja terveysministeriön alainen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) kiinnittyy tiiviisti lastensuojeluun sen eri muodoissa. Muutosohjelman avulla pyritään sirpaleisesta kehittämisestä kokonaisvaltaiseen uudistukseen ja pysyvään muutokseen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistus vuonna 2015 toi mukanaan monia uudistuksia ja toiminnan painopistettä siirrettiin selkeästi korjaavasta työstä ehkäisevään työhön. Nämä muutokset

ovat vaikuttaneet myös lastensuojeluun osana palvelujärjestelmäämme. Lastensuojelu on saanut omat laatusuosituksensa, jotka on laadittu vuonna 2014 yhteistyössä Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton kanssa (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014). Erilaisten muutosten ja uudistusten yhteydessä keskusteluun on noussut kysymys siitä, mitä osaamista työntekijöillä edellytetään olevan. Onko lastensuojelun ydinosaaminen jotain joka pysyy samana muutosten keskellä vai onko se ajassa muuttuvaa? Tähän lastensuojelun osaamista koskevaan keskusteluun on osallistuneet myös Suomessa toimivat sosiaalialan osaamiskeskukset, jotka ovat omissa hankkeissaan tutkineet lastensuojelun osaamista ja sen kehittämistä (esim. Hytti 2017; Laiho & Ritala-Koskinen 2003).

Lastensuojelu on ollut viime vuosina myös runsaasti esillä mediassa. Keskustelua on käyty niin resursseista, työntekijöistä, työn tuloksista kuin lainsäädännöstäkin. Lastensuojelusta käyty keskustelu on ollut sävyltään kriittistä ja esille on nostettu monia epäkohtia. Erityisen voimakasta arvostelua on kohdistettu työntekijöiden ammattitaitoa ja pätevyyttä kohtaan. Näihin keskusteluihin on liittyneet runsaasti julkisuutta saaneet traagiset tapahtumat kuten vuonna 2012 tapahtunut 8-vuotiaan Vilja Eerikan kuolemaan johtanut tapaus ja marraskuussa 2017 kolmevuotiaan lapsen kuolemaan johtanut puukotus, jonka taustalla oli huoltajuuskiista. Vilja Eerikan tapaus käynnisti laajan yhteiskunnallisen keskustelun ja sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen perustettiin työryhmä tekemään viranomaisselvitystä lastensuojelun tilasta (ks. Kanaoja, Lavikainen & Oranen 2013). Lastensuojelu on ollut kriittisen tarkastelun kohteena vastaavien tapahtumien vuoksi myös kansainvälisesti (esim. Parton 2011). Median välittämän tiedon ja yleisen keskustelun rinnalle on tärkeää tuottaa tutkittua tietoa lastensuojelun tilasta, asiantuntijuudesta ja sen kehittämistarpeista. Tutkimukseen perustuvan tiedon avulla luodaan mahdollisuus rakentaa Suomeen sellainen lastensuojelun kokonaisuus, joka vastaa niin yhteiskunnastamme kuin yksilön arjesta nouseviin tarpeisiin entistä paremmin.

Tutkijana oma mielenkiintoni liittyy erityisesti siihen millaista osaamista arjen työssä tarvitaan ja millaisista elementeistä lastensuojelun ammatillinen ydinosaaminen rakentuu.

Vastauksia lähdin etsimään yhdessä niiden kanssa, jotka tuntevat työn vaatimukset parhaiten. Aineisto on koottu haastattelemalla perhepalveluiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Tulokset antavat mielenkiintoisen katsauksen lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden omiin määrittelyihin ammatillisesta ydinosaamisesta ja sen rakentumisesta. Tuloksia voi myös hyödyntää lastensuojelussa toimivien sosiaalityöntekijöiden osaamiskartoituksen tarkistuslistana ja kartoitettaessa täydennys- ja jatkokoulutus tarpeita. Tulokset voivat virittää tarpeita jatkotutkimukselle liittyen käynnissä olevien uudistusten mukanaan tuomiin osaamisen päivitystarpeisiin tai lastensuojelun koulutuksen työelämävastaavuuteen.

Tutkimusraportissa lähdän liikkeelle hahmottamalla sitä tutkimuksellista maastoa, johon oma tutkielmani juurtuu. Kolmannessa luvussa tarkastelen sosiaalityön ja lastensuojelun asiantuntijuutta. Sosiaalityön kuvaaminen ja lastensuojelun paikantaminen osana sitä luo kehyksen, jota vasten asiantuntijuutta tarkastelen. Ammatillista ydinosaamista lähestyn asiantuntijuuden, kvalifikaatioiden ja kompetenssin näkökulmista. Kokoan nämä näkökulmat yhteen kuvatessani luvun lopussa lastensuojelun osaamista. Tutkimuksen toteuttamisen kuvaan luvussa neljä. Esittelen tutkimustehtävän ja –menetelmät sekä aineiston hankkimiseen ja sen analysoimiseen liittyviä keskeisiä kysymyksiä. Pohdin myös tutkimukseen liittyviä eettisiä näkökulmia. Luvussa viisi lähdän rakentamaan lastensuojelun ydinosaamista ja etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiin. Kuvaan lastensuojelun asiantuntijuutta *tietämisenä, osaamisena ja ymmärtämisenä*. Lastensuojelun ydinosaamisen jaottelen viranomaistehtävän hoitamiseen, prosessien johtamiseen, asiakkaan kohtaamiseen ja lapsen edun valvomiseen. Luvussa kuusi tarkastelen tutkimusta kokonaisuudessaan. Kokoan yhteen keskeiset tulokset ja tarkastelen niitä suhteessa aikaisempaan tutkimukseen. Lopuksi pohdin omaa tutkimusprosessiani ja tuon esille kiinnostavia jatkotutkimuksen aiheita.

2. TUTKIMUKSELLINEN MAASTO

Lastensuojelusta ja siihen läheisesti liittyvistä teemoista on tehty tutkimusta sekä kansainvälisesti että Suomessa. Lastensuojelu on osa lapsi-, nuoriso-, ja perhesosiaalityön

kokonaisuutta, joten myös lastensuojelututkimus kohdistuu laajasti lapsuuteen ja nuoruuteen liittyviin teemoihin. Usein tutkimus kohdentuu kuitenkin erityisesti niihin esteisiin ja ongelmiin joita lapsuudessa ja nuoruudessa esiintyy. Suomessa lastensuojelun tutkimuksesta ja tiedonmuodostuksesta on käyty keskustelua jo pitkään, mutta edelleen on esitetty huolta tiedon pirstaleisuudesta ja ohuudesta. Toistuvasti on myös nostettu esiin tarve vahvistaa tutkimusrakenteita ja koordinaatiota. (Heino 2017, 218; Kanaoja ym. 2013, 51; Pekkarinen 2011, 9; Sipilä & Österbacka 2013; 67–68).

Tuija Erosen (2007) julkaisema tutkimuskatsaus kuvaa 2000-luvun lastensuojelun tutkimusta ja myös tässä keskustelussa tulee esille tarve vahvistaa erityisesti lastensuojelun teoreettista pohdintaa. Tutkimukset jäävät liian ohuiksi eikä niiden painotus ole riittävästi lastensuojelun ytimeen keskittyvässä tiedon tuottamisessa. Tutkimustoimintaa ohjaavan organisaation puuttuminen näkyy tiedon sirpaleisuutena ja aukkoina järjestelmällisessä tiedon tuottamisessa. 2000-luvun lastensuojelun tutkimustoiminnassa on keskitytty lasten tarpeiden arviointiin, asiakkuuden määrittelyyn avohuollossa, perhetyöhön ja lastensuojelun sosiaalityön tiedonmuodostukseen.

Lastensuojelun tieto ja tutkimus hanke jatkoi Erosen lastensuojelun tutkimuskatsauksen jäljissä. Hankkeessa kartoitettiin asiantuntijoiden näkemystä lastensuojelututkimuksen nykytilanteesta ja tulevaisuuden tarpeista. Lastensuojelututkimuksen puutteet paikantuvat Erosen katsauksen linjoja mukaillen. Esille nousee tutkimuksen vähäisyys, hajanaisuus, sirpaleisuus ja koordinoimattomuus. Haasteina nähdään myös aineiston hankkimisen hankaluudet, tilastojen puutteet ja karkeus sekä kokemustiedon tutkimuksen katvealueet. Seurantatutkimuksille, lastensuojelun käytäntöjen ja menetelmien tutkimukselle olisi lisätarvetta. Kartoituksen perusteella todettiin, että huostaanottotutkimus siihen liittyvine eri osa-alueineen olevan riittämätöntä. (Pekkarinen 2011.)

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 2012 selvitysryhmän, jota myöhemmin kutsuttiin vetäjänsä nimen mukaisesti Kananojan ryhmäksi. Ryhmän tehtävänä oli tarkastella lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden kokonaisuutta ja erityisesti lastensuojelua. Selvitysryhmän loppuraportissa esitettiin yhteensä 54 toimenpide-ehdotusta ja sen

pohjalta laadittiin toimiva lastensuojelu toteuttamissuunnitelma vuosille 2014-2019. (Kananoja ym. 2013, 9, 69–73; Lavikainen & Juurikko 2014, 3.) Selvitysryhmän työskentelyssä nostettiin myös jälleen kerran esiin huoli suomalaisen lastensuojelututkimuksen hajanaisuudesta ja koordinaation puutteesta (vrt. Eronen 2007, Pekkarinen 2011 ja Sipilä & Österbacka 2013). Johtopäätöksenä oli, että yksittäisten korkeatasoisten tutkimusten rinnalle tulee rakentaa pitkäjännitteisempiä ja kokonaisvaltaisempia tutkimusohjelmia. Tähän perustuen toimiva lastensuojelu toteuttamissuunnitelmaan kirjattiin ehdotus lastensuojelututkimuksen koordinaation vahvistamisesta keittämishankkeen kautta. Sosiaali- ja terveysministeriö antoi tämän lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushankkeen (LaskeTut) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi. Hankkeen tavoitteina oli selkeyttää lapsia ja perheitä kohtaavien ammattilaisten vastuuta ja yhteistyötä, vahvistaa lastensuojelun vaikutuksia, vaikuttavuutta ja seurantaa koskevaa tietopohjaa sekä lastensuojelututkimusta ja sen koordinaatiota. (Kananoja ym. 2013, 51; Karttunen 2015, 2; Lavikainen & Juurikko 2014, 9.)

LaskeTut- hankkeessa valmisteltiin lastensuojelun kehittämis- ja tutkimusstrategiaa yhdessä kuuden yliopistoalueen kanssa. Osana valmistelua koottiin yliopistoissa tehtyä lastensuojelututkimusta sekä määriteltiin teemoja, joihin tulevaisuudessa kehittämistyötä ja tutkimusta tulisi keskittää. Pitkittäiset seurantatutkimukset ja vaikuttavuuden tutkiminen sekä kaltoinkohteluilmion tarkastelu nousivat tällaisiksi teemoiksi. Yhteisenä näkemyksenä tuotiin esille tarve perustaa monitieteinen lastensuojelututkimuksen kansallinen ryhmä, jonka kautta olisi mahdollista ottaa lastensuojelun erilaiset ilmiöt pitkäjänteisemmin tutkimuksen ja kehittämisen kohteeksi sekä vahvistaa lastensuojelututkimusta. Tällainen monitieteinen lastensuojelututkimuksen kansallinen ryhmä asetettiin joulukuussa 2015 Terveiden- ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta ja mukaan kutsuttiin strategian valmisteluun osallistuneita asiantuntijoita. Ryhmän toimintaa ohjaa toimintasuunnitelma, joka on laadittu vuosille 2016-2019. Toimintasuunnitelman mukaan monitieteisen lastensuojelun tutkimusta kohdennetaan lapsen oikeuksien ja suojelun välille muotoutuvaan jännitteeseen. (Karttunen 2015, 54; TS 2016, 2, 7.)

Tarja Heino (2017) kuvaa artikkelissaan lastensuojelututkimuksen paikkaa ja puitteita Suomessa yli 30 vuoden ajalta. Hän pohtii myös lastensuojelututkimuksen tulevaisuutta sisäisten ja ulkoisten edellytysten kautta. Sisäiset edellytykset liittyvät tutkimuksen tieteellisen perustaan ja ulkoiset koordinaatioon sekä taloudellisiin ja toiminnallisiin resursseihin. Heinon mukaan sisäisten edellytysten puolesta lastensuojelututkimus olisi valmis vakiinnutettavaksi. Lastensuojeluun liittyvää tutkimusta on nykyään runsaasti ja tutkimuksen teemat, tavat ja toimintarakenteet on vahvistuneet. Yhtenä esimerkkinä tästä mainittakoon Tampereen yliopistoon muodostunut lastensuojelun tutkijaverkoston toiminta. Lastensuojelututkimuksen ulkoiset edellytykset ovat kuitenkin edelleen hatarat. Pysyvää rahoitusta on niukasti ja hajanaisuus kuluttaa jo valmiiksi vähäisiä tutkimusresursseja. Käynnissä oleva suuri sosiaali- ja terveystalouden uudistaminen saattaa osaltaan heikentää edelleen näitä ulkoisia edellytyksiä. (Mt., 194, 217–218.)

Lastensuojeluun liittyvää tutkimusta on tehty myös kansainvälisesti. Eileen Munro (2011) on tutkinut englantilaisen lastensuojelun kokonaisuutta. Tavoitteena oli kerätä tietoa, jonka pohjalta voidaan kehittää lastensuojelua ja vahvistaa varhaista puuttumista, lastensuojelujärjestelmän läpinäkyvyyttä sekä sosiaalityöntekijöiden asiantuntemusta. Neil Gilbert, Nigel Parton ja Marit Skivenes (2011) ovat puolestaan tutkineet lastensuojelun kansainvälisiä suuntauksia. Tutkimuksessa vertaillaan yhdeksän eri maan (Yhdysvallat, Englanti, Kanada, Suomi, Tanska, Norja, Ruotsi, Belgia, Saksa ja Hollanti) lastensuojelun järjestelmiä ja niissä on havaittavissa kahtiajakoa lastensuojeluun ja perhepalveluihin. Aikaisemmin tämä jako oli vielä voimakkaampaa. Uutena orientaationa on esiin noussut lapsikeskeinen näkökulma. Jill Berrick, Jonathan Dickens, Tarja Pösö ja Marit Skivenes (2016) ovat selvittäneet ja vertailleet lastensuojeluun liittyvää päätöksen tekoa Suomessa, Norjassa, Englannissa ja Yhdysvalloissa haastatteleamalla lastensuojelussa toimivia työntekijöitä. Tutkimuksessa tarkasteltiin päätöksen tekoon käytettävissä olevaa aikaa, työntekijän saamaa tukea sekä sitä luottavatko työntekijät siihen, että heidän tekemänsä päätös on oikea. Myös lasten osallisuus lastensuojelussa on ollut mukana lastensuojelun kansainvälisessä keskustelussa (esim. Bouma & López & Knorth & Grietens 2018; Kriz & Skivenes 2017).

Tämän tutkimuksen keskiössä on lastensuojelun ydinosaaminen ja lastensuojelu määrittyy sosiaalityöntekijöiden toteuttamana ammatillisena toimintana. Sosiaalityön ja lastensuojelun asiantuntijuutta on tutkittu viime vuosina monesta eri näkökulmista. Lastensuojelun asiantuntijuuden tutkimus kiinnittyy myös keskusteluun koulutuksesta, työssä vaadittavasta vahvasta ammatillisesta osaamisesta ja työntekijöiden pätevyydestä vaativaan lastensuojelutyöhön (esim. Karttunen 2015, 3; Sipilä & Österbacka 2013, 66.)

Sosiaalityön koulutukseen liittyviä kysymyksiä on nostettu esiin esimerkiksi toimiva lastensuojelu selvitysryhmän työskentelyssä, jonka yhteydessä selvitettiin osaamista ja erikoistumista lastensuojelutyössä sekä sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnetin selvityksessä sosiaalityön yliopistollisen koulutuksen nykytilasta ja kehittämistarpeista (Kananoja ym. 2013; Lähteinen ym. 2017). Sosiaalityön koulutusta käytännön opetuksen näkökulmasta tarkastelee Tytti Hytti (2017) tutkimuksessaan sosiaalialan asiakastyötä kehittävästä käytäntötutkimuksesta ja opetuksen nykytilasta ja tulevaisuudesta. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia on selvittänyt sosiaalialan ammattilaisten sijoittumista työelämään valmistumisen jälkeen sekä heidän ajatuksiaan koulutuksen laadusta ja sen tuottamista valmiuksista (Landgren & Pesonen 2017). Vastavalmistuneiden sosiaalityöntekijöiden käsityksiä koulutuksesta, omista valmiuksistaan ja tulevaisuuden roolistaan sosiaalityöntekijöinä ovat tutkineet myös Tham ja Lynch (2014).

Sosiaalityöntekijöiden omia käsityksiä asiantuntijuudesta on tuotu esiin Anita Sipilän (2011) tutkimuksessa sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuuksista sekä Gordonin, Cooperin ja Dumbletonin (2009) tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden työssään käyttämästä tiedosta. Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta on selvitetty yhteistyössä Lastensuojelun Keskusliiton ja Talentian kanssa (Sinko & Muuronen 2013).

Lastensuojelutyön erityisiä osaamisvaatimuksia sivutaan erilaisesta näkökulmasta myös monissa muissa alaan liittyvissä tutkimuksissa. Seuraavassa esittelen näistä sellaisia,

jotka ovat mielenkiintoisia oman tutkimuksen teemojen kannalta. Tuija Erosen (2013) pitkittäistutkimus huostaan otetuista lapsista Suomessa 2010–2013 tuotti tietoa siitä mitä huostaanoton jälkeen tapahtuu ja miten huostaanotetut lapset selviävät. Samaan aihepiiriin liittyy myös tutkimus huostaanotettujen lasten kokemista epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivallasta. Molempien tutkimuksen tulokset nostavat esille sen, että lastensuojelussa sosiaalityöntekijältä vaaditaan erityistä ammattitaitoa, kykyä ymmärtää ajassa muuttuvia lasten ja vanhempien välisiä suhteita sekä taitoa arvioida niitä lapsen edun toteutumisen kannalta (Eronen 2013, 11; Hytönen ym. 2016). Petrelius, Tulensalo, Jaakola ja Hietamäki (2016) ovat koonneet tutkimus- ja kehittämistietoa lastensuojelussa tehtävästä arvioinnista. Tarkoituksena oli hahmotella perustaa arvioinnin yhtenäiselle viitekehykselle ja sitä kautta vahvistaa lasten ja perheiden yhdenvertaisempaa kohtelua. Myös he nostavat esiin sen, että lastensuojelussa sosiaalityöntekijöiltä edellytetään monipuolista osaamista. (Mt., 6–7).

Nousiainen, Petrelius ja Yliruka (2016) tuovat keskusteluun mukaan yli sukupolviset hyvinvoinnin vajeet ilmiönä, yksilön kokemuksena sekä osana ammatillista toimintaa ja palvelurakenteita. Heidän mukaansa tulevaisuudessa tarvitaan erilaisten palveluiden ja ammattilaisten osaamisten yhteensovittamista, jotta lapsen ja vanhempien moniulotteisiin tarpeisiin pystytään vastaamaan (mt., 16). Sosiaali- ja terveysministeriön sosiaalialan Tikesos- tietoteknologiahankeessa sekä Tarja Vierulan (2017) väitöskirjatutkimuksessa nostetaan erityisenä osaamisalueena esille dokumentaatio. Asiakastyön dokumentointi on sosiaalityössä välttämätöntä ja dokumentoitu työ mahdollistaa työn laadukkaan suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan. Hyvin laadittujen asiakirjojen avulla edistetään myös asiakkaan etua. Dokumentaatiolla on monitasoinen merkitys osana lastensuojelutyötä ja se edellyttää työntekijältä ammattitaitoa. (Laaksonen ym. 2011, 6–10; Vierula 2017, 9–10).

Tämänkin tutkimuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että Suomessa on tehty sosiaalityön ja lastensuojelun koulutukseen, osaamiseen ja asiantuntijuuteen liittyen viime vuosina erilaisia tutkimuksia ja selvityksiä. Jatkuvat muutokset sosiaalityön ja lastensuojelun kentällä vaativat kuitenkin edelleen tieteellistä tutkimusta ja

tutkimustietoon perustuvaa kehittämistyötä. Toivottavasti myös tämä tutkimus voi olla osaltaan viemässä tuota kehittämistyötä eteenpäin.

3 SOSIAALITYÖN JA LASTENSUOJELUN ASiantuntijuutta PAIKANTAMASSA

3.1 Sosiaalityö ammattina ja tieteenalana

Tämän tutkimuksen keskiössä on lastensuojelu. Lastensuojelu paikantuu osaksi lapsi-, nuoriso- ja perhesosiaalityön laajempaa kokonaisuutta ja sen vuoksi on aluksi tarpeen tarkastella sosiaalityön määrittelyä ja lähtökohtia. Sosiaalityön määrittely on sekä yhteiskunta- että aikasidonnaista (Mutka 1998, 9). Erilaiset määrittelyt avaavat mielenkiintoisen ikkunan omaan aikaansa ja sen yhteiskunnallisiin painotuksiin (Harrikari, Rauhala & Virokannas 2014). Samalla ne kuvaavat myös sosiaalityön kehittymistä. Painotukset ovat sidoksissa myös siihen mikä taho on toiminut määritelmän laatijana. Sosiaalityötä tarkastellessa ei voida myöskään sivuuttaa sen historiaa osana sosiaalipolitiikkaa. Sosiaalityö määriteltiin pitkään sosiaalipoliittiseksi toiminnaksi ja se oli ikään kuin yksi tehtäväalue. Vielä 1900- luvulla sosiaalityötä koskeva keskustelu peilattiin sosiaalipolitiikkaan. Vaikka sosiaalipolitiikka ja sosiaalityö ovat sittemmin opillisesti eriytyneet, niin kysymys sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan työnjaosta on edelleen ajankohtainen. (Louhelainen 1985, 55; Niemelä 2010, 61.)

Tässä tarkastelussa painopiste on suomalaisessa sosiaalityössä 70-luvulta alkaen, koska sosiaalityö omana käsitteenään on juurtunut sosiaalisen työn kentälle vasta juuri tähän aikaan (Satka 1994, 305). Tarkastelu antaa myös riittävän mittakaavan ymmärtämään sosiaalityön olennaisen sidonnaisuuden aikaan ja yhteiskunnallisiin muutoksiin sekä taustoittaa sitä miten tieteenalan eriytyminen sosiaalipolitiikasta on vaikuttanut sosiaalityöhön ja sen kvalifikaatiovaatimuksiin.

Sosiaalityön koulutuskomitean vuonna 1972 antamassa määritelmässä sosiaalityö on vahvasti sidoksissa ammatillisuuteen ja se nähdäänkin hyvin suppeasti vain sosiaalityöntekijän työpanoksena yhteiskunnassa. Sosiaalihallituksen vuonna 1978 asettama työryhmä nostaa vuonna 1981 julkaisemassaan raportissaan esille jo huomattavasti laajemmin hyvinvointiin ja sen ylläpitämiseen liittyvän tehtävän. Sosiaalityön vastuulle määritellään yksilöiden toimintakykyyn, toimeentuloon ja sosiaaliseen kasvuun liittyviä tehtäviä. Yhteiskunnallisesti sosiaalityö nähdään keinona parantaa elämisen laatua sekä lisätä sosiaalista turvallisuutta ja viihtyisyyttä. 1970-luvun loppuun sijoittuu myös tutkinnonuudistus, jonka yhteydessä hahmoteltiin nykymuotoisen sosiaalityö tiedeperustaa ja koulutusta. Sosiaalityön koulutustasoa nostettiin ja puhuttiin ammatin tieteellistämisestä. (Mutka 1998, 10.)

1980-luvulla määrittelyt laajentuvat yhä enemmän sosiaalipolitiikan suuntaan, mutta mukana kulki koko ajan myös ammatillinen näkökulma. Eskola määrittelee (1984, 7) sosiaalityön olevan sekä sosiaalipoliittista että ammatillista toimintaa. Samalla linjalla on myös Koskinen (1984, 66) todetessaan sosiaalityön perustavoitteiden olevan sekä sosiaalipoliittisia että yksilön ongelmien ratkaisuun tähtääviä. Kananoja (1984, 91–94) korostaa enemmän yksilötasoa ja hän nostaakin sosiaalityön keskeiseksi kohteeksi yksilön yhteisösuhteet. Hänen mukaansa päämääränä on vähentää sosiaalisia ongelmia ja sitä kautta mahdollistaa asiakkaan omatoiminen elämä. Louhelainen (1985, 130–135) tuo puolestaan taas esille laajemman näkökulman. Hän tarkastelee sosiaalityötä arvoista lähtöisin olevana toimintana. Hänkin kuljettaa mukana yksilön ja yhteiskunnan tasoja todetessaan, että sosiaalityölle voidaan asettaa sekä yleisiä että asiakaskohtaisia tavoitteita.

1990-luvun sosiaalityötä käsitteellistäneet tutkijat ovat lähestyneet aikakautta muutoksen näkökulmasta (Piiroinen 2005, 24). Sosiaalityö joutui laman ja yhteiskunnallisen murroksen vuoksi uusien haasteiden eteen. Järjestelmämme rajallisuus tuli esille tässä tilanteessa, jossa inhimilliset hyvinvoinnin tarpeet muuttuivat nopeasti ja ennakoimattomasti. Sosiaalityöhön vaikutti ratkaisevasti kuntien palveluiden ja sosiaalietuuksien leikkaukset. Sosiaalityön käytänteissä keskusteluun nousi erityisesti

toimeentulotukityö ja siihen kohdistuvat muospaineet. Työelämän muutokset joukkotyöttömyyksiin toi sosiaalityöntekijöiden eteen uudenlaisen kirjon sosiaalisia ongelmia. Sosiaalityön määrittelyä leimasi raju yhteiskunnallinen muutos ja koko sosiaalityö oli murroksen edessä. Sosiaalipoliittisista uudistuksista ja etuuksien laajentamisesta siirryttiin kohti palvelujen rajatumpaa kohdentamista tarkemmin valituille väestöosille. (Mt., 53–55.)

2000-luvulle siirryttäessä elettiin yhä murroskautta. Murroksen takana ei ollut pelkästään lama vaan kyseessä on ollut pitkäjänteisempi muutos. Yhteiskunnallinen muutos modernista postmoderniin vaikutti myös sosiaalityöhön. (Kemppainen ym. 1998, 10; Raunio 2000, 66.) 2000-luvun alussa Raunio (2000) määritteli sosiaalityön olevan ammatillista toimintaa, joka rakentuu hyvinvointivaltioon ja sen taustalla olevaan julkiseen organisaatioon. Hyvinvointivaltio määrittää asiakastyön organisatoriset kehykset sekä sosiaalityön ammatilliset toiminnan yleiset edellytykset ja vaatimukset. (Raunio 2000, 11–12.) Murroksen jälkeenkin sosiaalityössä kulkee mukana sekä yksilön että yhteiskunnan tasot. Pohjola (2000) vahvistaa tätä yhteisön ja yksilön tasojen läsnäoloa sosiaalityössä. Pohjola kuvaa sosiaalityötä poikkeuksellisten tai ainutkertaisten elämäntilanteiden ongelmanratkaisuun paneutumisena, jota leimaa yksilön psykososiaalinen tukeminen ja vahvistaminen. Yhteisön näkökulma nousee esiin pyrkimyksenä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen sekä sosiaalisena asianajona asiakkaiden oikeuksien puolesta. (Pohjola 2000, 12–13.)

Nykypäivän sosiaalityön määrittely kantaa historiaa mukanaan. Painopisteet ovat vaihtuneet yhteiskunnallisesta tilanteesta riippuen, mutta ydin hyvinvoinnin rakentajana yksilö- ja yhteiskuntatasolla on edelleen mukana. Määrittely ei edelleenkään ole yksiselitteistä. Sosiaalityön käsitettä voi käyttää tarkoittamaan tieteen- ja oppialaa, ammatillista käytäntöä, yhteiskunnallista käytäntöä, yhteiskunnan osajärjestelmää, hallinnollista osajärjestelmää, liikettä, ideologiaa sekä ammattia. (Kanaoja ym. 2007, 18; Raunio 2009, 31; Sipilä 1989.) Sosiaalityön historiasta ja työtavoista voidaan nostaa esille kaksi peruselementtiä, jotka ovat läsnä nykypäivänäkin. Peruselementit ovat materiaallinen ja ei-materiaallinen. Materiaaliseen auttamiseen liittyy ongelmien

luokittelu, pyrkimys toimenpiteisiin ja oikeus etuuksiin. Ei-materiaalinen auttaminen perustuu aatteeseen tai ideologiaan sekä asiakkaan tasavertaiseen kohtaamiseen. Ei-materiaalisen auttamisen työtavat ovat systemaattisia ja teoriaan perustuvia. (Toikko 2005, 213–221.)

Sosiaalityön tehtävää on määritelty kansainvälisesti sosiaalityöntekijöiden kansainvälisen liiton, International Federation of Social Workers (ISFW), toimesta. Sosiaalityön kansainvälinen määritelmä on uudistettu vuonna 2014. Tähän pohjautuen Sosnet, joka on valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto, laati suomenkielisen määritelmästä seuraavan suomenkielisen version.

Sosiaalityö on professio ja tieteenala, jolla edistetään yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä ihmisten ja yhteisöjen voimaantumista ja valtaistumista. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, kollektiivisen vastuun sekä moninaisuuden kunnioittamisen periaatteet ovat keskeisiä sosiaalityössä. Sosiaalityö kiinnittyy sosiaalityön, yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden teorioihin sekä alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tietoon. Sosiaalityössä työskennellään ihmisten ja rakenteiden parissa elämän ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Sosnet 2014.)

Sosnet on myös laatinut sosiaali- ja terveysministeriön käyttöön seuraavan kansallisen sosiaalityön määritelmän:

Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja

ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä. (Sosnet 2003.)

Sosiaalityö on sekä kansallisesti että kansainvälisesti tunnustettu ammatti. Sosiaalityön ammatillinen toiminta on hyvin monimuotoista ja tutkimukseen perustuvaa. Työtä on kehitetty tieteenalana, jolla on oma kysymyksenasettelunsa, tieteenteoreettiset lähtökohtansa, tutkimuskohteensa ja tiedonmuodostustapansa. Sosiaalityö määrittyy selvästi ammatillisena toimintana, mutta käytäntö ei kuitenkaan määritä suoraan sosiaalityön tutkimusta ja opetusta. Yliopistot painottavat sosiaalityötä yhteiskuntatieteellinen oppiaineena ja omana tieteenalanaan. Tästä näkökulmasta esille nousee vahvasti tutkimuksen, koulutuksen ja käytännön sosiaalityön välinen vuorovaikutus. (Kanaoja ym. 2007, 17; Lähteinen ym. 2017, 5; Raunio 2009, 31; Vuorensyrjä ym. 2006.)

Sosiaalityö ei kuitenkaan typisty pelkkiin määritelmiin tai teoreettisiin tarkasteluihin. Se on alati muotoutuva ja ajassa sekä paikassa uudelleen rakentuva. Yhteiskunnan muutokset heijastuvat aina sosiaalityöhön ja on tunnistettava ajankohtaiset sosiaaliset ilmiöt. Sosiaalityön toimintaympäristössä on viime vuosina tapahtunut useita muutoksia. Muutoksia on myös edessäpäin. Tulevaisuudessa on huomioitava esimerkiksi globalisoituminen, maahanmuuton kasvu, digitalisaatio ja väestön ikääntyminen. Muutoksia on tuonut monet viimeaikaiset lainsäädäntöön liittyvät uudistukset. Näillä on merkittävä vaikutus palveluluiden organisoitiin ja eri toimijoiden tehtäviin. Hallitus on päättänyt, että sote- ja maakuntauudistus tulee voimaan vuoden 2020 alussa. Uudistus muuttaa koko palveluidenjärjestämisen logiikan ja vaatii sosiaali- ja terveydenhuollon uudelleen organisointia. Sosiaalihuolto- ja ammattihenkilölain uudistukset ovat myös vaikuttaneet sosiaalityön tehtäviin ja tuoneet sosiaalihuollon ammattihenkilöt terveydenhuollon kanssa samanlaisen ohjauksen ja valvonnan piiriin. Muutokset vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden työnkuviin ja sitä kautta synnyttävät uusia osaamistarpeita, jotka pitää ottaa huomioon myös tulevaisuuden sosiaalityön koulutusta suunniteltaessa. (Lähteinen ym. 2017, 6–7; Mutka 1989, 11.)

Sosiaalityön koulutus

Suomessa sosiaalityöntekijöiden koulutuksesta vastaavat yliopistot ja koulutus toteutetaan laajana yhteiskuntatieteellisenä tutkintokoulutuksena. Koulutuksessa yhdistyy työelämysuhteissa tapahtuva oppiminen ja tiedeperustainen akateeminen koulutus. Sosiaalityön yliopistollisen koulutuksen juuret ulottuvat vuoteen 1928 jolloin kansalaiskorkeakoulussa käynnistyi lastensuojelututkinto. Vuonna 1942 Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa aloitettiin sosiaalihuoltajan tutkinto ja vuonna 1965 sinne perustettiin sosiaalihuollon apulaisprofessorin virka. Tämä mahdollisti ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisen sosiaalipolitiikassa, sosiaalihuollon linjalla ja mahdollisti alan jatko-opintokelpoisuuden. Sosiaalihuoltajakoulutus sulautettiin Tampereen yliopiston maisterikoulutukseen vuonna 1986. 1990-luvun alussa sosiaalityön koulutus laajeni useampiin yliopistoihin ylemmän korkeakoulututkinnon tasoisena. Asetukseen yhteiskuntatieteellisistä tutkinnoista (245/1994) lisättiin vuonna 1999 sosiaalityön koulutusta koskeva säädös, jonka kautta maisteritasoinen sosiaalityön koulutus vakiintui. Opetusministeriön asetuksessa yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä, yliopistojen koulutusohjelmista ja erikoistumiskoulutuksista (568/2005) määriteltiin sosiaalityön koulutusvastuu nimeämällä sosiaalityön koulutusyksiköiksi Helsingin, Jyväskylän, Kuopion, Lapin, Tampereen ja Turun yliopistot. (Kempainen 2006, 233-235; Lähteinen ym. 2017, 8; Sosnet 2018.)

Yliopistojen tutkintorakenteen mukaisesti koulutuksen kokonaisuus muodostuu valtio- tai yhteiskuntatieteiden kandidaatin ja maisterin tutkinnoista, joissa pääaineena sosiaalityö. Opintojen laajuus on yhteensä 300 opintopistettä ja kesto keskimäärin viisi vuotta. Tutkintoihin sisältyy noin 200 opintopistettä sosiaalityön pääaineopintoja ja sen ohella sivuaine-, metodi- ja kieliopintoja. Sosiaalityöntekijän kelpoisuuden saavuttamiseksi sivuaineopiskelijoilta edellytetään samat opinnot sosiaalityössä kuin pääaineopiskelijoilta. Maisteritutkinnon jälkeen on mahdollista suorittaa jatkotutkintoja. Jatkokoulutusta tarjoavat samat yliopistot kuin peruskoulutusta. Jatkotutkintoina on tarjolla lisensiaatin tai tohtorin tutkinto. Sosiaalityössä oli vuosina 2000–2016 mahdollisuus suorittaa erikoistumiskoulutuksena ammatillis-tieteellinen lisensiaatin tutkinto. Vuonna 2015 korkeakoulujen lainsäädäntöön tehtiin muutoksiin liittyen

uudistettiin myös erikoissosiaalityöntekijäkoulutus eikä koulutus toteudu enää tutkintoon johtavana. Uusimuotoinen erikoistumiskoulutus on käynnistynyt vuonna 2016. Koulutus on laajuudeltaan 70 opintopistettä ja voidaan suorittaa työn ohessa. Erikoistumiskoulutuksen aloja ovat hyvinvointipalvelut, kuntouttava sosiaalityö, lapsi-, nuoriso- ja perhesosiaalityö sekä rakenteellinen sosiaalityö. (Lähteinen ym. 2017, 8; Sosnet 2018.)

Yliopistojen tavoitteena on tarjota sellainen yleinen tieteellinen peruskoulutus, jota voidaan hyödyntää kaikilla sosiaalityön osa-alueilla. Sosiaalityön koulutuksen lähtökohtina ovat yleiset yhteiskuntatieteelliset ongelmanratkaisu-, päättely- ja argumentointitaidot. Sosiaalityön koulutus tuottaa laaja-alaista osaamista niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla tehtävään asiakas- ja asiantuntijatyöhön. Sosiaalityön asiantuntijuuden perustaksi määrittyy akateemisen tutkimustiedon käyttämisen tuottamisen taidot, jotka mahdollistavat sosiaalityöntekijälle kriittisen ja moninäkökulmaisen ajattelun. Koulutuksessa paneudutaan sosiaalityön historiaan, työn teoreettisiin ja ammattieettisiin perusteisiin sekä käytännön työssä tarvittaviin valmiuksiin perehdyttämiseen. Sosiaalityön koulutuksen erityispiirteenä on vahva käytäntöyhteys, joka erottaa sen muista perinteisistä yhteiskuntatieteistä. Tutkimusperustaisen työelämäsuhteissa tapahtuvassa oppimisessa on painopisteen erityisesti sosiaalityön ammatilliset taidot ja sen kautta vahvistetaan osaamista asiakkaiden kohtaamiseen, erilaisten elämäntilanteiden kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja analysointiin. Koulutus antaa myös valmiuksia yhteiskunnalliseen muutostyöhön, kehittämistyön suunnitteluun ja johtamiseen, lausuntojen ja virallisten asiakirjojen laatimiseen sekä moniammatilliseen toimintaan. Koulutukseen sisältyy alan juridiikan tuntemus sekä lain soveltamiseen liittyvät kysymykset. (Lähteinen ym. 2017, 9–17; Kananoja ym. 2013, 39–41.)

Yleisen yhteiskuntatieteellisten valmiuksien lisäksi sosiaalityön yliopistokoulutus tuottaa sosiaalityöntekijän ammatillisen pätevyyden ja oikeuden sosiaalityöntekijän ammatinharjoittamiseen. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) myöntää hakemuksesta oikeuden harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia laillistettuna

ammattihenkilönä henkilölle, joka on suorittanut Suomessa ylemmän korkeakoulututkinnon, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä. Laki edellyttää kaksiporaisessa tutkintorakenteessa sekä kandidaatti- että maisteritutkintoihin sisältyvien sosiaalityön pääaineopintojen kokonaisuutta. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.)

3.2 Lastensuojelu sosiaalityön tehtävänä

Sosiaalityöllä on monia erilaisia tehtäväalueita, joista yksi on lapsi-, nuoriso- ja perhesosiaalityö. Siinä lähialojen tieto yhdistyy sosiaalityön tieteenalaan muodostaen monitieteisen kokonaisuuden (Sosnet 2018). Lastensuojelu on osa lapsi-, nuoriso- ja perhesosiaalityötä ja jotta lastensuojelussa tarvittavaa ydinosaamista voi hahmottaa, on ensin tarkasteltava mitä lastensuojelu oikeastaan on. Seuraavassa hahmottelen mitä lastensuojelu on sosiaalityön tehtävänä.

Lastensuojelussa voidaan erottaa kolme perustehtävää, joita ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelu pyrkii tavoittamaan ja auttamaan niitä lapsia, jotka ovat vaarassa tulla kaltoin kohdelluiksi, laiminlyödyiksi tai jotka vahingoittavat itseään omalla toiminnallaan. Lasten suojelemiseksi on rakennettu yhteiskunnallinen palvelujärjestelmä, jossa toimii eri alojen ammattilaisia. Lastensuojelu on käsitteenä laaja ja kuitenkin lastensuojelun käsitteeseen liittyvä teoreettinen pohdinta ja keskustelu on suppeaa. Puuttuu laajempaa teoreettista tarkastelua siitä missä menee lastensuojelun rajat ja minkä toimintojen katsotaan olevan lastensuojelua. Selkeän lähtökohdan rajaukselle tarjoaa lastensuojelulaki. Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) lastensuojelun määritellään olevan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jonka lisäksi kunta järjestää ehkäisevää lastensuojelua. Lastensuojelu ammatillisena toiminta määrittyy koulutuksen saaneiden ja professionaalisen aseman saavuttaneiden sosiaalityöntekijöiden tehtäväksi. Tarkastelen lastensuojelua tästä näkökulmasta käsin. Olen tehnyt tämän rajauksen tietoisena siitä, että ulkopuolelle jää monimuotoisempi tarkastelu eri asiantuntijoiden, ammattiryhmien ja organisaatioiden näkökulmasta. Rajaustani tukee se, että tässä tutkielmassa lastensuojelu

määrittyä ammatillisena toimintana, jota sosiaalityöntekijät toteuttavat. (Eronen 2007, 5; Pösö, Skivenes & Hestbaek 2014, 476–477, 482; Pösö 2007, 68.)

Lastensuojelutyöllä on oma historiansa. Se kiinnittyy yhteiskunnallisiin ja ideologiaan muutoksiin sekä poliittisiin järjestelmiin. Lastensuojelun kehittymiseen onkin vaikuttanut erilaiset aatevirtaukset, kasvatusjärjestelmät, poliittiset ideologiat ja moraaliset kehykset. Tämä kaikki on muokannut lastensuojelun arvolähtökohtia ja käsityksiä lastensuojelun tavoitteista, menettelytavoista ja tehtävistä. Lastensuojelun historiaan liittyy myös kysymykset yhteiskunnan ja yksilön suhteesta sekä valtiovallan oikeudesta puuttua vanhempien toimintaan lasten huoltajina (ks. Pekkarinen 2015 ja Saurama 2002). Lastensuojelu ammatillisena työnä on muovautunut osana tätä historiaa ja osaamisvaatimukset sekä työssä tarvittava ammattitaito ovat muuttuneet lastensuojelun muutoksen myötä. Ensimmäiset koulutukset olivat 1900-luvun alun vaivaistalon johtajille ja köyhäinhoidon virkailijoille tarkoitettuja pikakursseja. Sosiaalityön koulutuksen aloittaminen kiinnittyy 1930-luvun sosiaalipoliittisen lainsäädännön uudistukseen ja erityisesti vuoden 1936 huoltolaki kokonaisuuteen. Tämän lain osana säädettiin myös ensimmäinen lastensuojelulaki. Sosiaalityön merkitys lastensuojelun keskustelussa vahvistui kuitenkin vasta 1970-luvulla, jolloin sosiaalityöntekijöiden koulutustaso nostettiin akateemiseksi loppututkinnoksi. (Hämäläinen 2007, 452; Ritala-Koskinen 2000; Satka 2007, 186.)

Lastensuojelu on aina arvosidonnaista ja sen tehtävänä on aina olla lapsen puolella ja lasta varten. Lastensuojelu juurtuu nykyisin YK:n ihmisoikeuksien julistuksen, Euroopan ihmisoikeussopimusten, YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen arvoihin sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamiseen. (Mikkola 2004, 63–64; Rätty 2015, 85.) Lastensuojelun keskeisiksi periaatteiksi nousevat ihmisarvo, perusvapaudet, yhdenvertaisuus, lapsen etu, yksityisyyden suoja ja oikeusturva. Nämä periaatteet tulee ottaa huomioon kaikilla toiminnan tasoilla ja ne näkyvät luonnollisesti myös lastensuojelulaissa. (Mikkola 2004, 63; Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014.)

Lastensuojelulain lähtökohta on se, että lapsilla tulee olla etusija erityiseen suojeluun. Kaikessa toiminnassa ja päätöksen teossa tulee ottaa huomioon erityisesti lapsen etu, mutta samalla huomioida myös perhe-elämän yksityisyyden suoja. Edellistä lastensuojelulakia kritisoitiin epämääräiseksi erityisesti lapsen edun määrittelyssä. Suomi on myös saanut YK:n lapsen oikeuksien komitean arvioinneissa palautetta siitä, että lapsen edun periaatetta ei ole huomioitu riittävästi hallinnossa ja päätöksenteossa. Kritiikkiä on esitetty myös siitä, että lasten kuuleminen ja heidän näkemystensä huomioon ottaminen on puutteellista. Nykyisessä laissa on määritelty aikaisempaa tarkemmin mitä lapsen edun periaate käytännössä tarkoittaa. Lastensuojelun laatusuosituksessa lapsen edun arvioimisen elementeiksi nostetaan myös oikeudenmukaisuus, avoimuus, luotettavuus ja turvallisuus. (Lapsen oikeuksien komitea 2011; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417; Lavikainen ym. 2014.)

Edellä mainitun kritiikin rinnalla on muistettava, että lapsen edun toteuttaminen ei ole helppo tai yksinkertainen tehtävä (ks. Toivonen 2017). Lapsen edun määrittelemisen vaatii sellaista osaamista, jota pelkät juridiset taidot eivät riitä kattamaan. Laista ei löydy mitään lopullista vastausta vaikeiden tilanteiden ratkaisuksi. Työntekijä joutuu luottamaan sellaiseen kokemukseen ja tietämykseen, jota ei lakipykälistä suoraan löydy. (Sinko 2004, 56,140.) Mikään lainsäädäntö ei voi luoda yksiselitteistä normistoa siitä mikä on lapsen etu erilaisissa yksittäisissä tapauksissa. Lastensuojelulain mukaan asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Lastensuojelulaki on näin antanut lapsen edun valvojan tehtävän sosiaalityöntekijälle ja hänen ammattitaitoaan on ottaa eri näkökulmat huomioon ratkaisuja tehtäessä. Sosiaalityöntekijällä on kuitenkin lakiin perustuva oikeus saada moniammatillista asiantuntemusta työnsä tueksi. Kunnissa tulee olla tätä varten tarvittavista asiantuntijoista koottu lastensuojelun asiantuntijaryhmä. (LSL 2007/417, 13b–14 §; Sinko 2004, 103.)

Lastensuojelulakia uudistettaessa haluttiin nostaa entistä vahvempana lähtökohtana esille lasten ja nuorten osallisuus. Osallisuus voidaan ymmärtää yhteisöön liittymisenä, siihen kuulumisena ja vaikuttamisena. Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta osallisuudessa on keskeistä lasten mahdollisuudet vaikuttaa heitä koskevien yhteisöjen

toimintaan. Vaikuttamisen mahdollisuudet toteutuvat vain silloin, kun lapset ja nuoret pääsevät mukaan asioiden käsittelyyn ja saavat niistä tarvittavaa tietoa. (Oranen 2007, 5.)

Lasten ja nuorten osallisuus on koettu usein ongelmalliseksi. He jäävät helposti näkymättömiksi työn kohteiksi, joiden puolesta aikuiset puhuvat. Lasten osallisuuden huomioiminen etenee erityisen heikosti avohuollon puolella, vaikka asiaan onkin pyritty kiinnittämään huomiota. (Heino 2001, 91.) Edistystä on se, että aikuis-asiantuntijoiden tiedon rinnalle on noussut tärkeänä myös lasten omat kokemukset ja mielipiteet. Osallisuuden edellytys on se, että lapsilla on mahdollisuus olla mukana tuottamassa tietoa omasta elämästään ja kokemuksistaan. (Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 22.) Osallisuus ei ole automaattisesti vain positiivinen asia. Vaaraksi voi muodostua se, että lapsi joutuu ottamaan liian paljon vastuuta ja joutuu tekemään päätöksiä joihin hän ei ole kykenevä. Keskustelua on herättänyt pelko siitä, että osallisuuden varjolla lasta kuormitetaan liian raskailla asioilla. (Kiili 2006, 12; Sinko 2005, 17.)

Lapsen edun ja osallisuuden lisäksi on lastensuojelun olennaisia lähtökohtia ovat lasten oikeudet turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata nämä oikeudet vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla perhe- ja lapsikohtaista lastensuojelua. (LSL 2007/417, 1–2 §.) Lastensuojelun keskeisenä tavoitteena on, että lapsi saa kaikissa olosuhteissa sellaisen huollon, joka turvaa tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä (HTL 1983/361, 1 §).

Lastensuojelussa työskentelyn lähtökohtana on lapsi ja hänen tarpeensa. Lapsi on kuitenkin aina osa perhettä ja työskentelyssä tulee huomioida lapsi osana perhettään ja kasvuympäristöään. Perheen itsemääräämisoikeuden rajat ovat vahvat ja niitä tulee kunnioittaa. Lapsen huoltoa on kuitenkin säännelty laissa juuri siksi, että on haluttu osoittaa etteivät huoltajat voi kokonaan piiloutua perhe-elämän suojan taakse. Huoltajilla on velvollisuuksia lasta ja hänen oikeuksiaan kohtaan. Suurin osa huoltajista toki pyrkii

kaikissa tomissaan lapsen edun toteuttamiseen, vaikka eivät olisi edes tietoisia lain säätelystä velvoitteista. (Kangas 2004, 105.) Lastensuojelun ytimessä on vanhempien vastuu lapsistaan ja toisaalta yhteiskunnan vastuu. Yhteiskunnan vastuu nousee erityisesti esille niissä tilanteissa, joissa vanhemmat eivät pysty pitämään lapsesta riittävän hyvää huolta. Viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta on lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. Sen voidaan katsoa olevan viimesijainen turvaverkko niissä tilanteissa, joissa muilla järjestelmillä ei ole pystytty vaikuttamaan tilanteeseen riittävästi. Lastensuojelu on luonteeltaan korjaavaa toimintaa ja tavoitteena on tilanteissa kuntouttaa lasta ja perhettä siten, että lastensuojelun tarve lakkaa. (Mahkonen 2010, 50; Mikkola 2004, 77.)

Lastensuojelun prosessit

Perinteisesti lastensuojelu on hahmotettu perhe- ja yksilökohtaisena lastensuojeluna, joka jakautuu avohuollon tukitoimiin, huostaanottoon, sijaishuoltoon ja jälkihuoltoon. Lainsäädännössä on tarkennettu määrittelyä siten, että puhutaan lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta, jota toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (LSL 2007/417, 3 §.)

Lastensuojelutarpeen arviointi toteutetaan osana sosiaalihoitolain mukaista palvelutarpeen arviointia. Palvelutarpeen arvioinnissa arvioidaan perhepalveluiden tarvetta ja lastensuojeluasiassa myös lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarve. Arviointi on aloitettava välittömästi ja suoritettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Sosiaalityöntekijä arvioi lapsen kasvuolosuhteita ja vanhempien (tai muiden kasvatuksesta vastaavien) mahdollisuutta huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksessa. Selvitystä laatiessa voidaan olla yhteydessä myös muihin tarvittaviin tahoihin. (LSL 2007/417, 26 §; SHL 2014/1301, 36 §.)

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelu ei typisty asiakastyöhön, vaan siihen liittyy myös huomattavasti laajempi kehittämisestä. Lastensuojeluun kuuluva yleisten kasvuolojen kehittäminen vaatii lasten ja nuorten olojen aktiivista seuraamista, jotta epäkohtia voidaan ennaltaehkäistä ja poistaa. Kuntien tulee laatia vähintään joka neljäs vuosi suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. (LSL 2007/417, 12 §.)

Lainsäädännössä on selkiytetty ehkäisevän lastensuojelun roolia ja tehtäviä. Ennaltaehkäisevän työn kohteena on laajemmin koko lapsiväestö, vaikka työtä voidaan suunnata myös tietyille ryhmille tai tietyissä elämäntilanteissa oleviin perheisiin, lapsiin ja nuoriin (Törrönen & Vornanen 2004, 154). Työllä halutaan edistää ja turvata lasten suotuisaa ja hyvinvointia sekä tukea vanhempien kasvatustehtävää (LSL 2007/417, 4 §). Ennaltaehkäisevän lastensuojelun asemaa on haluttu vahvistaa myös siksi, että se on kärsinyt kuntien säästötoimenpiteiden seurauksena (Taskinen & Kangasniemi 2006, 18).

Ennaltaehkäisevä lastensuojelu tarkoittaa kunnan perus- ja erityispalveluiden piirissä tapahtuvaa työtä, jolla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia. Lastensuojelulaki on voimakkaasti lasten etua turvaava ja nykyisellä sosiaalihuoltolalla (2014/1301) haluttu turvata myös niiden lasten asemaa, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaita. Sosiaalihuoltolaki sisältääkin paljon sellaisia säännöksiä, jotka aiemmin turvasivat vain lastensuojelun asiakkaana olleiden lasten asemaa. (Kasvun kumppanit 2018; Taskinen & Kangasniemi 2006, 33.)

3.3 Ammatillinen ydinosaaminen

Tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on lastensuojelun ydinosaaminen ja lastensuojelu määrittynyt kunnan sosiaalityöntekijöiden tekemänä lastensuojelutyönä. Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (2015/817) sääntelee sosiaalityöntekijän kelpoisuudeksi ylemmän korkeakoulututkinnon, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä.

Sosiaalityön sisällä tehdään myös merkittävä osa lastensuojelun tieteellisestä tutkimuksesta. Lastensuojelun osaaminen ja asiantuntijuus nivoutuukin kiinteästi sosiaalityön asiantuntijuuteen.

Ydinosaamisen voidaan määritellä tarkoittavan sitä keskeisintä työtehtävässä tarvittavaa ammattitaitoa, jota ilman työssä ei tule toimeen. Siihen kuuluvat ammatti- ja tehtäväsidonnaiset tiedot ja taidot sekä erityispätevyyydet. Organisaation näkökulmasta ydinosaaminen tuottaa kilpailuetua ja on vaikeasti korvattavissa tai kopioitavissa. Koska ei ole olemassa sellaista määritelmää, joka voisi kuvata kaiken kattavasti ammatillisuuteen liittyvän osaamisen, on ammatillisen osaamisen määrittelyssä kysymys ennen kaikkea näkökulman valinnasta. (Räisänen 1998, 9.) Tässä tarkastelussa ammatillisen ydinosaamisen näkökulmana on asiantuntijuus, kompetenssit ja kvalifikaatiot. Ammatillista ydinosaamista käytetään käsitteenä, joka pitää sisällään edellä mainitut määrittelyt.

Asiantuntijuus

Ydinosaamisen määrittelyä asiantuntijuuden näkökulmasta voidaan lähestyä pohtimalla millaisista elementeistä asiantuntijuus muodostuu. Asiantuntijuuden keskeinen osa on teoreettinen tieto, jonka on katsottu muodostuvan pääasiassa koulutuksen kautta. Tiedon lisäksi vaaditaan sekä kokemusta että soveltamiskykyä. Kokemuspohjan voidaan ajatella tulevan työ- ja elämäkokemuksen kautta. Soveltamiskyky voidaan puolestaan nähdä kykynä hyödyntää ja soveltaa työssä teoreettista tietoa sekä työ- ja elämäkokemusta. On todettava, että nämä asiantuntijuuden eri osat eivät käytännössä ole aina näin suoraviivaisesti eroteltavissa toisistaan. (Pylväs 2003, 15.) Käytännössä ja työn arjessa asiantuntijuus ei välttämättä taivu tiukkoihin teoreettisiin määrittelyihin.

Honkakosken (1995, 76–79) mukaan asiantuntijuutta ei rajaa ammatillinen asema vaan pikemminkin tietty asia, aihe, tehtävä tai ongelma-alue. Asiantuntija voidaan siis määritellä jonkin erityisalan taitavaksi osaajaksi. Hän on saanut perusteellisen koulutuksen ja hänellä on kattava työkokemus. Näiden avulla hän pystyy antamaan

erilaisia selvityksiä ja vastauksia omaan alaansa liittyviin erityiskysymyksiin. Näin tarkastellen ydinosaaminen määrittyy taitavan ihmisen ominaisuudeksi. (Launis 1997, 122.)

Asiantuntijatoiminnassa toteutuu Pirttilän (1997) mukaan seuraavat ehdot. Asiantuntijan tulee: 1) omaksua, kehittää ja soveltaa teoreettista tietämystään, 2) operoida oikein työmarkkinoilla, 3) organisoida ja ohjata toimintaansa järkevästi, 4) toimia taloudellisessa mielessä kannattavasti, 5) hallita sosiaaliset vuorovaikutustaidot, 6) toimia eettisesti oikein, 7) orientoitua tulevaisuuteen ja 8) olla asiantuntija oman asiantuntemuksensa suhteen. (Mt., 1997, 73).

Asiantuntijuuden näkökulmasta tarkasteltuna ydinosaamiseen liittyy olennaisesti asiantuntijatieto. Tämä ei voi määrittyä pelkästään kirjatiedoksi, vaan se koostuu erilaisista tiedon lajeista. Käsitteellinen tieto sisältää alaan liittyvät käsitteet ja teoriat, faktuaalinen tieto alan ”faktat” eli perustiedot ja proseduraalinen tieto erilaiset työskentelymenetelmät. Asiantuntijatietoa ovat myös metakognitiiviset ja reflektiiviset tiedot ja taidot, jotka ovat käytännössä yksilön tietoisuutta omasta ajattelusta, oppimisesta ja toiminnasta. Asiantuntijuus vaatii myös strategista tietoa, joka sisältää muun muassa ongelmanratkaisu- ja oppimisstrategiat. Tämä tieto on useimmiten hiljaista tietoa, joka voi olla osin tiedostamatonta. Asiantuntijatietoa tarkastellessa on nostettu esille myös intuitiivinen tieto, joka on vaikeammin määriteltävissä. Sen voidaan ajatella olevan lähellä jo mainittua hiljaista tietoa. (Tynjälä & Nuutinen 1997, 184; Tynjälä 1999, 138–139.)

Hiljainen tieto on sellaista tietoa, joka sisältyy kokemuksiin. Se on henkilökohtaista ja juurtuu toimintaan ja on sidoksissa sitoutumisen asteeseen. Intuitiivinen ja hiljainen tieto voi sisältää sellaista toiminnallista ja eettistä tietoa, joka auttaa selviämään ja löytämään uusia mahdollisuuksia muutostilanteissa sekä toimimaan tilanteissa joihin liittyy arvokonflikteja. (Filander 1997, 139; Ruohotie & Honka 2003, 38.)

Edellä esiteltyt määrittelyt ohjaavat tarkastelemaan asiantuntijuutta vertikaalisesti. Tästä seuraa se, että määrittelyt korostavat yksilöllistä, erikoistuvaa asiantuntijuutta. Yhteiskunnan ja työelämän muutokset vaativat laajempaa asiantuntemusta ja reiviin ylittämistä. Horisontaalinen, rajoja ylittävä ja yksilön erikoistuneita tietoja laajempi asiantuntijuus pystyy vastaamaan paremmin näihin uusiin haasteisiin. Erityisesti moniammatillisuus vaatii yhteisen asiantuntijuuden rakentamista. (Launis 1997, 123,125.) Yksilön oma asiantuntijuus laajentuu ja kehittyy, jos hän on osa asiantuntijayhteisöä. Eri alojen asiantuntijat voivat tuottaa yhteistä asiantuntijuutta, joka on enemmän kuin yksittäisten asiantuntijoiden tiedot ja taidot. Näin tarkasteltuna ydinosaaminen ei typisty pelkästään yksilötason osaamiseksi.

Asiantuntijuuden kautta tutkittuna ydinosaaminen ei ole pysyvää, koska tieto on suhteellista ja jatkuvasti muuttuvaa. Kuten aikaisemmin on jo todettu, niin asiantuntijuuteen ei riitä pelkkä suuri tietomäärä. Se vaatii hyviä yhteistyö- ja kommunikointitaitoja, kykyä kriittiseen ja reflektiiviseen ajatteluun sekä halua elinikäiseen oppimiseen. (Tynjälä & Nuutinen 1997, 184.)

Kompetenssi

Kompetenssin käsite tuo ydinosaamisen tarkasteluun toisen näkökulman. Kompetenssia voi määritellä monella eri tavalla riippuen siitä, miten asiaa tarkastelee. Kuten Ruohotie ja Honka (2003, 54) toteavat, käsitteen merkityssisällöistä ei ole löydetty konsensusta.

Helakorpi (2009) näkee kompetenssin suppeasti vain yksilön ominaisuutena. Ellström (1997) lähestyy ammatillista kompetenssia laajemmin kolmesta eri näkökulmasta. Kompetenssi voidaan ymmärtää työn vaatimuksina, jolloin voidaan painottaa joko työn virallisia pätevyysvaatimuksia tai pätevyyttä, jota työn hoitaminen todellisuudessa edellyttää. Toiseksi Ellström tuo esille, että kompetenssi voidaan nähdä myös yksilön ominaisuutena. Se on ihmisen henkilökohtaista pääomaa, jonka hän tuo mukanaan työpaikalle. Kolmas näkökulma yhdistää edelliset kaksi lähestymällä kompetenssia yksilön ja työn välisenä vuorovaikutuksena. Silloin on kyse siitä pätevyydestä, jota

työntekijällä on tosiasiallisesti mahdollisuus hyödyntää sekä kehittää työssään. Työntekijällä voi olla sellaista potentiaalista kompetenssia, jota hän ei kuitenkaan pysty hyödyntämään työssään. (Ellström 1997, 266–274; Ruohotie & Honka 2003, 54–55.)

Hieman erilaisen tarkastelun tuo mukaan keskusteluun Väärälän (1998, 21) määrittely, jossa nousee esille toiminnan kohteellisuus, systeemisyyt ja historiallisuus. Väärälän mukaan kompetenssi on kohteellista eli se riippuu siitä mistä toiminnasta on kyse, kuka tai mikä on sen kohteena ja mitä toiminnalla on tarkoitus saada aikaan. Systeemisyyt tarkastelee kompetenssia laajemmassa yhteydessä. Silloin on kysymys toimintaympäristöstä ja toiminnan kontekstista. Ihminen voi olla hyvin pätevä osana jotain tiettyä työyhteisöä tai yksittäistä työn prosessia, mutta ei ehkä selviäkään yhtä hyvin joutuessaan uudenlaiseen ympäristöön. Mielenkiintoisen näkökulman avaa historiallinen tarkastelu. Kompetenssia ei nähdä pysyvänä ominaisuutena vaan se on ajassa muuttuvaa. Eri aikakaudet tuottavat erilaisia pätevyysvaatimuksia. Tämä näkyy myös työelämän arjessa, jossa erilaiset pätevydet vaativat tiedon ja osaamisen lähes jatkuvaa päivittämistä. Nämä vaatimukset itsensä kouluttamisesta ja kehittämisestä saattavat tuntua joskus kovin vaativilta.

Ruohotie ja Honka (2003, 17–18) tuovat esille kognitiivisen, tiedollisen, kompetenssin lisäksi myös tahtoon sidoksissa olevat, volitionaaliset, kompetenssit. Nämä voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään. Proseduraaliset kompetenssit ovat konkreettisia toimintatapoja ja taitoja. Motivationaaliset kompetenssit puolestaan liittyvät yksilön kykyyn olla tehokkaassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Tähän kuuluu myös itseluottamus ja –arvostus. Toimintakompetenssit ovat psykologisia valmiuksia menestykselliseen suoritukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi ongelmanratkaisukykyä ja kriittistä ajattelua. Kun ydinosaamista tarkastellaan kompetenssin kautta, on tärkeää huomata, että tiedolliset kompetenssit eivät yksin riitä vaan sen lisäksi vaaditaan monia yksilön sisäiseen maailmaan liittyviä tekijöitä. Tämä asettaa haasteita koulutusjärjestelmälle. Koulutuksen on tarjottava ammatillisten tietojen ja taitojen lisäksi myös mahdollisuuksia ja tukea yksilön persoonalliseen kasvuun.

Ruohotie ja Honka (2003) liittävät kompetenssin ammatilliseen huippuosaamiseen. Heidän mukaansa huippuosaaminen on mahdollista vain silloin, jos yksilö omaa korkeatasoisen suoritukseen vaadittavat kompetenssit. He määrittelevät ”kompetenssin yksilölliseksi ominaisuudeksi, joka kausaalisesti selittää tietyin kriteerein määritettyä tehokkuutta tai onnistumista työtehtävissä ja –tilanteissa” (Mt., 18).

Kompetenssia ja sen kautta ydinosaamista tarkastellessa on tärkeää huomioida miten kompetenssi näkyy toiminnan tasolla. Lyhyesti voisi todeta, että ammatillinen kompetenssi näkyy siinä, kuinka yksilö suoriutuu erilaisista työtehtävistä ja vaihtelevista tilanteista. Se on substanssin hallintaa, mutta myös tietämystä omasta osaamisestaan ja rajoituksistaan. Sen ylläpitäminen vaatii itseohjautuvuutta, halukkuutta elinikäiseen oppimiseen sekä oman toiminnan kriittisen reflektointiin. Kompetenssin kehittyminen liittyy ammatilliseen kehittymiseen noviisista ekspertiksi, jossa kuljetaan teknisestä osaamisesta kohti kokonaisvaltaisempaa näkemystä. (Leino 1999, 9, 14–18.)

Ammatillisen kompetenssin, kuten myös asiantuntijuuden, kehittymisen kannalta on keskeistä teorian opiskelun ja käytännön välinen vuoropuhelu. Tärkeää perustaa luo ammatin ydinosaamiseen liittyvien teoreettisten perustelujen löytäminen ja niiden yhdistäminen käytännön työhön. (Aarnio, Enqvist & Helnius 2002, 29; Leino 1999, 9.) Tämän asettaa haasteita koulutuksen ja käytännön välisen vuoropuhelun tiivistämiselle. Teoreettinen tieto vaatii rinnalleen käytännön kokemusta, jotta ammatillinen kompetenssi voi kehittyä ja ydinosaaminen vahvistua.

Kvalifikaatiot

Ydinosaamista voidaan määritellä kvalifikaatioiden kautta. Kvalifikaatioilla tarkoitetaan sellaisia hankittuja valmiuksia, joita käytetään työelämässä tai yleisesti ihmisten välisessä toiminnassa. Työelämässä tarvittavien kvalifikaatioiden hankkiminen tapahtuu ammatillisen koulutuksen kautta. (Rauhala 1993, 16.) Kvalifikaatio tarkoittaa valmiuksien lisäksi myös niitä vaatimuksia, joita ammattiin (tai johonkin työtehtävään) edellytetään sekä yleisiä valmiuksia, joita työtehtävät vaativat (Helakorpi 2009).

Eri ammattien kvalifikaatiovaatimukset ovat työntekijän ammattitaidolle asetettuja vaatimuksia, jotka rakentuvat työn sisällöistä käsin. Ne osoittavat millaista osaamista työntekijältä vaaditaan, jotta hän pystyy suorittamaan työtehtävänsä ammattitaitoisesti. Työelämän kvalifikaatiovaatimukset kohdataan jo ammattiin opiskellessa. On kuitenkin huomattavaa, että kvalifikaatiovaatimukset eivät ole muuttumattomia vaan niitä tuottamiseen osallistutaan omalla työtoiminnalla. (Väärälä 1995, 47.)

Tunnettu tapa jaotella kvalifikaatioita on jakaa ne tuotannollisiin, normatiivisiin ja innovatiivisiin kvalifikaatioihin (Räisänen 1998, 13; Ollus ym. 1990, 138–139). Tuotannolliset kvalifikaatiot ovat liittyvät suoraan itse työprosessiin ja tuotteiden, palveluiden tai näiden yhdistelmien tuottamiseen. Ne ovat sellaisia perustehtäviin liittyviä tietoja ja taitoja, jotka toistuvat usein samankaltaisina eri organisaatioissa ja työympäristöissä. Normatiiviset kvalifikaatiot jakautuvat edelleen mukautumis-, motivaatio- ja sosiokulttuuriin kvalifikaatioihin. Mukautumiskvalifikaatioissa on kysymys siitä, miten yksilö sopeutuu työhön, työyhteisöön ja työsuhteen ehtoihin. Käytännössä tämä voi näkyä työaikojen noudattamisena ja yhteisiin pelisääntöihin sitoutumisena. Motivaatiotekijät ovat puolestaan enemmän henkilökohtaisia ominaisuuksia kuten oma-aloitteisuus, yhteistyökyky ja itseohjautuvuus. Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot liittyvät vuorovaikutukseen työorganisaation sisällä ja siitä ulospäin. Ne tulevat esille vuorovaikutustilanteissa asiakkaiden, työtovereiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot liittyvät erityisesti taitoon hyödyntää ja yhdistellä erilaisten ihmisten osaamista sekä kykyyn oppia hyödyntämään toisen ammattitaitoa oman ammattitaidon tukena. Innovatiiviset kvalifikaatiot mahdollistavat toimimisen rutiineista poikkeavissa tilanteissa ja työprosessien kehittämisen. Innovatiivisuuteen voidaan liittää myös taito soveltaa työmenetelmiä muuttuvien olosuhteiden mukaan sekä valmiudet elinikäisen oppimiseen. (Räisänen 1998, 13–14; Väärälä 1995, 44–46.)

Kvalifikaatioiden jäsentelyssä käytetään myös Nijhofin ja Remmersin (1989; ref Ruohotie & Honka 2003, 59–60) kolmijakoa. Perustaidot antavat älylliset, kulturealiset ja

sosiaaliset valmiudet selviytyä yhteiskunnassa. Perustaitoja opitaan koulutusjärjestelmän eri tasoilla ja ne luovat perustan työelämään siirtymiselle sekä jatkokouluttautumiselle. Ydin- tai yleiset taidot voivat olla yhteisiä kaikille ammattilaisille tai ne voivat olla ominaisia vain yksittäiselle ammattilaiselle. Näitä taitoja opitaan sekä koulussa että sen ulkopuolella. Kolmantena on siirrettävissä olevat taidot. Nämä ovat sellaisia taitoja, jotka auttavat yksilöä tekemään omaan uraan liittyviä valintoja. Näitä taitoja opitaan eri yhteyksissä läpi elämän.

Kirsti Kivinen (1998, 72–76) on tuonut keskusteluun mukaan termin äänetön ammattitaito. Hänen mukaansa äänetön ammattitaito on osa ammatin kokonaishallintaa, mutta se ei välttämättä ole tiedostettua. Tieto on sisäistynyt niin, että sitä ei tarvitse tietoisesti pohtia. Se rakentuu sellaista työssä tarvittavista taidoista, jotka ilmenevät käytännöllisenä tai toiminnallisena tietona. Kivinen toteaa, että äänetön ammattitaito sisältää sellaisia taitoja, joita ei tunnisteta osaksi ammattitaitoa ja ne ovat sosiaalisesti vaiettuja. Metsämuuronen (1999) nimittää näitä äänettömän ammattitaidon osatekijöitä äänettömiksi kvalifikaatioiksi. Nämä ovat automatisoituneita taitoja, sisäistä tietoa ja monitaitoisuutta.

Ammatillisen ydinosamisen näkökulmasta erittäin mielenkiintoisia ovat myös Metsämuuronen (1999) esittelemät pehmeät, emotionaalis-moraaliset, kvalifikaatiot. Monessa eri työssä, erityisesti lastensuojelussa, tarvitaan näitä pehmeitä taitoja. Pehmeät kvalifikaatiot rakentuvat monista erilaisista asioista. Näitä ovat mm. kyky vaikuttaa ja ohjata muita, diplomatiataidot, innostuneisuus, innostavuus, kyky aitoon vuorovaikutukseen, tunteiden hyödyntäminen ja intuitio. Metsämuuronen määrittelee äänettömät kvalifikaatiot osaksi pehmeitä kvalifikaatioita. Pehmeät kvalifikaatiot voivat olla juuri se tekijä, joka erottaa teknisesti virheetöntä työtä tekevän ammattilaisen ja sellaisen erinomaisen ammattilaisen, joka tekee hyvää työtä ja saa sen lisäksi aikaan lämpimän tunteen kollegassa tai asiakkaassa.

3.4 Osaaminen sosiaalityössä ja lastensuojelussa

Asiantuntijuuden keskeisenä elementtinä on vahvat tietoperusta, jonka katsotaan syntyvän koulutuksen kautta. Sosiaalityöntekijöitä kouluttavat yliopistot ovat asettaneet tavoitteeksi, että opiskelija saavuttaa opintojen aikana vahvan sosiaalityön asiantuntijuuden. Koulutuksen kautta rakennetaan ammatissa tarvittavaa tietotopohjaa. Sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen ydinosamiseen sisältyykin kiinteästi vaatimus asiatiedon hallinnasta. Asiatiedon kokonaisuus on laaja ja se pitää sisällään tietämyksen sosiaaliturvan, sosiaalisten ongelmien, yhteiskunnan palveluiden, yksilön ja perheiden kehitysvaiheiden, yksilöiden ja perheiden arjen, lainsäädännön, taloudellisten mekanismien, yhteiskunnan toiminnan ja ajankohtaisten ilmiöiden, poliittisen päätöksenteon, kansainvälisen kehityksen, yhteisöjen toimivuuden, syrjäytymismekanismien sekä muiden yhteiskunnallisrakenteellisten mekanismien ja prosessien alueista. Asiatiedon lisäksi arvokkaaksi nousee kokemukseen perustuva tieto, johon liittyy yksilön työ- ja elämäkokemuksen kautta hankitut tiedot ja taidot. (Horsma & Jauhiainen 2004, 159; Lähteinen ym. 2017; Pölkki 2004, 272.)

Sosiaalityön muodollisena kelpoisuusvaatimuksena on ylempi korkeakoulututkinto. Kelpoisuusvaatimukset luovat lainsäädännöllisen pohjan työssä vaadittavalle osaamiselle. Tästä näkökulmasta ydinosaminen määrittäytty koulutuksen tuottamiksi valmiuksiksi. Sosiaalityöntekijöitä kouluttavat yliopistot ovat määritelleet koulutuksen pohjalta muodostuvan osaamisen koostuvan useista tiedollisista ja taidollisista ulottuvuuksista. Osaamisalueita ovat yhteiskuntatieteellinen osaaminen, tutkimus osaaminen, eettinen osaaminen, vuorovaikutusosaaminen, työmenetelmäosaaminen, oikeudellinen osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, kehittämis- ja muutososaaminen, johtamisosaaminen ja rakenteellisen sosiaalityön osaaminen. (Lähteinen ym. 2017, 13–16.) Koulutuksen tuottamat valmiudet ovat kuitenkin yksilökohtaisia, koska niiden rakentumiseen liittyy paljon yksilön persoonaan liittyviä tekijöitä. Koulutus rakentaa hyvän pohjan, mutta sosiaalityön osaaminen on paljon enemmän kuin pelkkä muodollinen pätevyys ja koulutusvaatimusten täyttäminen.

Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektissa (2004) on tutkittu sosiaalialan yleisiä kvalifikaatioita ja tutkimuksessa nousi keskeiseksi seuraavat taidot: taito toimia eettisesti, vuorovaikutus- ja viestintätaidot, myötäelämisen taidot, ihmisen kohtaamisen taidot, yhteistyötaidot, verkostotyön taidot, oman persoonan käytön taidot, organisointitaidot, taito sopeutua muutokseen, käytännön ongelmanratkaisutaidot ja tiedonhankintataidot. Näistä erityisesti eettisyyden katsotaan olevan koko sosiaalialan työn peruslähtökohta. Eettiseen osaamiseen liitetään ihmisarvon, oikeudenmukaisuuden ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden kunnioittaminen sekä erilaisuuden hyväksyminen. (Horsma & Jauhiainen 2004, 158; Pohjola 2003, 159–162.)

Yleisten sosiaalialan kvalifikaatioiden lisäksi voidaan erotella sosiaalityön spesifejä kvalifikaatioita. Näitä ovat yksilötyön taidot, hyvinvointipoliittisen suunnittelun ja rakenteellisen työn taidot, tutkimustaidot, ongelmanratkaisutaidot, lain soveltamisen taidot, taloudelliset taidot, arviointitaidot, menetelmien soveltamisen ja kehittämisen taidot, tiedon tuottamisen taidot, henkilöstöhallintotaidot, taloushallintotaidot, monikulttuurisen työn taidot, neuvottelutaidot sekä kriisityön taidot. (Horsma & Jauhiainen 2004, 160; Pohjola 2003, 159–162.)

Satka (1997, 18–23) ja Rantalaiho (2005) jakavat sosiaalityön keskeiset ydinosaamisalueet henkilökohtaiseen ja sisällölliseen asiantuntijuuteen, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Satkan mukaan henkilökohtainen asiantuntijuus sisältää oppimiseen, kehittämiseen, teorian ja käytännön ymmärtämiseen sekä tulevaisuustiedon hyödyntämiseen liittyvät valmiudet. Tutkimus, asiakastyö, yhteistyö, opetus, johtaminen, hallinnolliset työt sekä arviointi ja vaikuttamistyö ovat puolestaan sisällöllistä asiantuntijuutta. Rantalaiho (2005) puolestaan jaottelee osaamista edelleen yhteiskuntatieteelliseen osaamiseen, resurssiosaamiseen, innovaatio-osaamiseen ja tutkimukselliseen osaamiseen. Yhteiskuntatieteellinen osaaminen liittyy sosiaalityön yhteiskunnalliseen ymmärtämiseen laajasti ja erilaiset näkökulmat huomioiden. Resurssiosaamisen ytimessä on ihmisten erilaisiin elämäntilanteisiin liittyvien tekijöiden havainnointi ja analysointi sekä hyvinvoinnin tuottamisen mallien tunnistaminen ja hyödyntäminen. Innovaatio-osaaminen on työntekijän valmiutta kehittää omaa työtään

yhteiskunnan muuttuvat tarpeet huomioiden. Tutkimuksellinen osaaminen on olemukseltaan samankaltainen, mutta keskittyy menetelmälliseen kehittämiseen ja tutkivaan työotteeseen.

Tarja Kemppainen (2006) on kehittänyt Rantalaihion esittämää sosiaalityön osaamisen jaottelua. Hän lähestyy sosiaalityön sisällöllistä osaamista seuraavan kuvion pohjalta.

YHTEISKUNTATETEELLINEN OSAAMINEN Sosiaalityön yhteiskunnallisten yhteyksien ymmärtäminen. (talous, kulttuuri, arvot, elämäntavat jne.)	RESURSSIOSAAMINEN eli palvelujärjestelmä osaaminen Ihmisten ja ihmisryhmien elämäntilanteisiin liittyvien riskien, puutteiden ja ongelmien havaitseminen ja analysointi. (toimintamallit, lainsäädäntö jne.)
VUOROVAIKUTUKSELLINEN OSAAMINEN ARVO-OSAAMINEN SOSIAALITYÖN METODINEN OSAAMINEN MUUTOSOSAAMINEN	
INNOVAATIO-OSAAMINEN eli kehittämiseen liittyvä osaaminen (hyvinvointimallit, palvelujärjestelmä, yhteistyökumppanit jne.)	TUTKIMUKSELLINEN OSAAMINEN Tutkimustiedot tuottaminen, soveltaminen ja käyttäminen. (arviointi, vaikuttavuus, sosiaalityön menetelmät, tutkiva työote)

Kuvio 1: Sosiaalityön sisällöllinen osaaminen (Kemppainen 2006)

Kemppaisen jaottelussa neljä kulmaa muodostavat sosiaalityön tiedollisen osaamisen ytimen. Hän nostaa esille myös muutososaamisen, joka mahdollistaa asiakastyön prosessien metodien hallinnan ja erialaisten ratkaisujen etsimisen yhdessä asiakkaan kanssa. (Kemppainen 2006, 258–259.)

Kananoja (1998) lähestyy sosiaalityötä eri ulottuvuuksien kautta. Hänen tarkastelussaan esille nousee tiedollinen ulottuvuus, tunteiden ja eläytymisen ulottuvuus, moraalinen ja juridinen ulottuvuus sekä sosiaalityön osaamisulottuvuus. Osaamisulottuvuuden

Kananoja jakaa erilaisiin elementteihin, jotka ovat ihmissuhde- tai vuorovaikutuselementti, arviointielementti, interventioelementti, yhteistyöelementti, dokumentoinnin ja kirjallisen kommunikaation elementti sekä vaikutusten seurannan ja työstäoppimisen elementti. (Kananoja 1998; Jokinen 2005, 11.)

Sipilä (2011) on tutkinut sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuden ulottuvuuksia. Hän nostaa esille neljä teemaa, jotka ovat tärkeimpiä sosiaalityön osaamisen ja asiantuntijuuden kehittämisessä. Nämä teemat ovat eettinen osaaminen, sosiaalityön strateginen kehittäminen, yhteiskunnallinen vaikutusosaaminen ja sosiaalityön tiedeperusta. Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät nostavat itse tärkeimmäksi taidon toimia neutraalina ongelmatilanteita jäsentävänä asiantuntijana. Tämän kokonaisuuden sisällä tärkeimpinä taitoina olivat ongelmanratkaisutaidot ja lakien soveltamistaito. Muut taidot tärkeysjärjestyksessä olivat palveluohjauksen taidot asiakkaan huomioonottamisena, tunnetaidot, tutkimuksellisen ja kriittisen käsitteellistämisen taidot, palvelutarpeisiin vastaamisen taidot, terapeutitset taidot sekä vähiten tärkeänä managerialistis-ekonomistiset taidot. (Sipilä 2011, 138–144, 149–151.)

Lastensuojelun osaaminen on osa sosiaalityön osaamista, mutta lastensuojelussa pitää huomioida myös alan omat erityiskysymykset. Lastensuojelun laatusuosituksissa todetaankin lastensuojelun vaativan erityistä osaamista työntekijältään. Tarvittavan osaamisen kehittämiseen tulee sitoutua pitkäjänteisesti eikä pelkkä peruskoulutus riitä, vaan työ vaatii tuekseen myös vahvan erikois- ja täydennyskoulutuksen sekä osaamista erilaisilta työn osa-alueilta. Osaamista tulee omata erityisesti eettisestä toiminnasta, vuorovaikutuksesta ja ristiriitatilanteiden rakentavasta käsittelystä niin lasten, nuorten kuin aikuistenkin kanssa. Työntekijän on hahmotettava oma vastuunsa suhteessa yhteiskuntaan ja yksittäisiin asiakkaisiin. Lastensuojelun työntekijän tulee myös osata tehdä oikein mitoitettuja toimia ja päätöksiä sekä toimia lainsäädännön periaatteiden mukaisesti. (Lavikainen ym. 2014.)

Sosiaalityön yliopistollinen koulutus antaa hyvän pohjan lastensuojelun erityisosaamisen rakentumiselle. Kaikille pakollisissa opinnoissa on lastensuojeluun liittyvää sisältöä ja

opiskelijalla on mahdollisuus rakentaa oma opintosuunnitelma siten, että se syventää lastensuojelun osaamista. Opiskelijalla on myös mahdollisuus suunnata käytännön opetus lastensuojelun kentille. (Kananoja ym. 2013, 39–41.)

Munro (2002, 12–14) hahmottaa lastensuojelussa tarvittavia tietoja ja taitoja tavalla, joka kuvaa mielestäni hyvin sitä miten asiantuntijuus perustuu niin kokemukseen perustuvaan tietoon kuin asiatietoon. Hän käyttää jaottelussaan seuraavia kategorioita.

1. Formaali tieto, johon kuuluu sosiaalityön lakien, menettelytapojen ja teorioiden, lapsen kasvun ja kehityksen sekä perhedynamiikan ja interventiomallien tuntemus.
2. Käytännön viisaus, joka on elämän ja kokemusten kautta rakentunutta tietoa niin omasta kuin muiden ihmisten käyttäytymisestä, sosiaalisista normeista ja kulttuurisista eroista.
3. Tunneperäinen viisaus, joka on kykyä käsitellä ja ymmärtää omia sekä muiden tunteita. Se on kykyä ymmärtää käyttäytymistä tunteiden ilmaisun kautta.
4. Arvot joka tarkoittaa sitä, että työskentelyn muodot tulee nähdä eettisestä viitekehyksestä käsin.
5. Päättelykyky, joka on oman toiminnan kriittistä reflektointia omasta kokemuksesta ja tiedosta käsin.

Sosiaalityön ja sen osana lastensuojelun osaamisen määrittely näyttäytyy moniulotteisena. Toisaalta määrittelyissä toistuu samat teemat, mutta niitä tarkastellaan hieman erilaisista näkökulmista tai kuvataan erilaisissa termeillä. Asiantuntijuuden, kvalifikaatioiden ja kompetenssin näkökulmat ovat päällekkäisiä, rinnakkaisia ja toisiinsa limittyviä. Mielestäni aikaisemmin esittelemäni Tarja Kemppaisen (2006) kuvaus sosiaalityön sisällöllisestä osaamisesta kokosi eri näkökulmat hyvin yhteen. Konkreettiset tiedot, taidot ja asenteet eivät kuitenkaan nouse tässä kuvauksessa esiin yhtä hyvin kuin Johanna Metsälän (2011) esittämässä jaottelussa. Ne ovat mielestäni merkittäviä sen hahmottamisessa millaisista asioista osaamisalueet rakentuvat.

Seuraavassa kuviossa osaaminen on jaoteltu tietojen, taitojen ja asenteiden tasoihin, jotka sisältävät erilaisia osaamisalueita omine sisältöineen. Olen käyttänyt tämän jäsentelyn pohjana Kemppaisen ja Metsälän jaotteluita, hyödyntänyt Sipilän (2011) ja Pohjolan (2007) tutkimuksia sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuuksista sekä huomionut valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkoston Sosnetin (2017) jaottelut sosiaalityön osaamisalueista.

TIETOJEN TASO	TAITOJEN TASO	ASENTEIDEN TASO
YHTEISKUNTATIETEELLINEN OSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Sosiaalityön yhteiskunnallisten yhteyksien laaja-alainen ymmärtäminen - Ihmiskäsitys - Erilaiset näkökulmat yhteiskuntaan 	VUOROVAIKUTUKSELLINEN OSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Asiakkaan kohtaaminen, vuorovaikutus - Oman persoonan käyttö auttamistyössä - Moniammatillinen yhteistyö - Verkostyö 	ARVO-OSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Arvot, asenteet - Etiikka ja moraali - Periaatteet
RESURSSIOSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Ihmisten erilaisiin elämäntilanteisiin liittyvien tekijöiden havainnointi ja tietoon perustuva analysointi - Palvelujärjestelmän tuntemus - Lait ja normit - Oman alueen ja väestön tuntemus 	SOSIAALITYÖN METODINEN OSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Työskentely eri asiakasprosessin vaiheissa - Eri työorientaatiot ja menetelmät - Palveluohjaus - Työn dokumentointi - Työvälineiden käyttö 	AMMATILLISUUDEN TAIDOT <ul style="list-style-type: none"> - Itsetuntemus - Minä ammattilaisena, ammatillinen reflektio - Sosiaalistuminen ammattiin - Työn näkyväksi tekeminen
INNOVAATIO-OSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Valmius kehittää työtä yhteiskunnan muuttuvat tarpeet huomioiden - Hyvinvoinnin tuottamisen mallit - Yhteistyökumppanit - Organisaatio, henkilöstöhallinto, strategiat ja laadunhallinta 	MUUTOSOSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Oppiminen ja osaamisen kehittäminen - Erilaisten ratkaisujen etsiminen - Tavotteellinen muutostyö 	
TUTKIMUKSELLINEN OSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Tutkimustiedot tuottaminen, soveltaminen ja käyttäminen - Tutkiva työote 	TYÖYHTEISÖOSAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> - Työyhteisö/alaistaidot - Työhyvinvoinnin osaaminen 	

Kuvio 2: Lastensuojelun osaaminen

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävä ja metodologiset lähtökohdat

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää mitä on lastensuojelun ammatillinen ydinosaaminen perhepalveluissa ja lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa työtä tekevien sosiaalityöntekijöiden määrittelemänä. Tutkimustehtävän olen tiivistänyt seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä on lastensuojelun ammatillinen ydinosaaminen perhepalveluissa ja lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa työtä tekevien sosiaalityöntekijöiden määrittelemänä?
2. Mitkä ovat ne keskeisimmät osaamisalueet, joita lastensuojelussa työskennellessä tarvitaan, jotta palvelut voidaan järjestää laadukkaasti?

Tutkimukseni ote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen. Tavoitteena on löytää todellisen elämän ilmiöiden välisiä suhteita ja tutkia asioita kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2010, 161). Alasuutari (1999) kuvaa osuvasti laadullista tutkimusta merkkien tulkitsemiseksi ja uusien johtolankojen aktiiviseksi tuottamiseksi. Tutkimuksessa yritetään vihjeiden ja johtolankojen pohjalta päätellä jotain sellaista, jota ei ole havainnoista paljaalla silmällä nähtävissä.

Tutkimuskysymykseni ja tutkimuksen aineisto haastaa tutkijaa kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen, koska kvantitatiivinen tutkimus vaatisi mielestäni tutkittavan ilmiön liiallista typistämistä tilastollisten yhteyksien ehtoihin. Toisaalta, kuten Silverman (2000, 11) toteaa, tieteellisen tutkimuksen vaatima varsinainen prosessi on samanlainen riippumatta tutkimuksen otteesta. Tutkimusotteen valinnasta riippumatta on kysymys

myös tutkijan omista arvoista ja lähtökohdista. Niiden kautta hän tuottaa oman tulkinnan aihepiiristä ja tutkimuskohteestaan. (Karvinen 2000, 15.)

Lastensuojelun ammatillisen ydinosaamisen teemaa olisi helppo lähteä lähestymään siten, että vahvistetaan sitä mitä jo ennalta tiedetään. Laadullinen ote vie kuitenkin minut tutkijana syvemmälle sellaiselle löytöretkelle, jossa saan olla etsimässä myös kysymyksiä enkä vain vahvistusta valmiisiin hypoteeseihin. Teoria ei typisty pelkäksi viitekehyykseksi tai tutkimuskysymysten peilauspinnaksi. Tässä tutkimuksessa on keskeisenä kuulla sitä puhetta mitä työtä tekevät asiantuntijat itse tuottavat ja se haastaa tutkijana minut dialogiin aineiston kanssa, etsimään jotain sellaista, joka ei välttämättä ole paljain silmin havaittavissa. Valitsin tämän lähestymistavan myös siksi, että lastensuojelun ydinosaamisen tutkimisessa kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä en olisi välttämättä saanut tutkimusongelman kannalta olennaisia tietoja esille ja luotettavuuden kannalta riittävän laajan aineiston kokoaminen olisi ollut haastavaa. (Eskola & Suoranta 2008, 81–83.)

Tutkimuksessani tutkittavat eivät määrity kohteiksi vaan he ovat toimivia subjekteja. Samalla tavalla olen tutkijana myös osa tutkimusta ja tuon mukani omat subjektiiviset kokemukseni. Tutkijana roolini oli ristiriitainen. Työskentelen itse samassa organisaatiossa, jossa tutkimus toteutettiin. Haastateltavat olivat omia työkavereitani ja tutkittava teema sellainen, josta minulla on myös omia näkemyksiä. Tämän vuoksi omien lähtökohtien, sitoumusten ja oletusten tietoinen pohtiminen oli erityisen tärkeää. Omien sidonnaisuuksien tiedostaminen auttoi minimoimaan niiden vaikutuksen tutkimukseen. Paikallinen ja rajallinen näkökulma onkin parhaimmillaan realistisempi kuin sellainen kaikkitietävän tutkijan positio, jossa omat sidonnaisuudet jäävät tunnistamatta. (Ilmonen 2007, 135–136; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Syrjälä 1996, 14; Törrönen 2002, 30–31.)

Oma ajatteluni juurtuu syvästi sosiaalipedagogiikkaan ja tunnistan sen taustaorientaatiokseni niin tutkijana kuin työntekijänä. Se luo ikään kuin suodattimen, jonka läpi asioita tarkastelen. Näin ollen se vaikuttaa myös niihin valintoihin joita

tutkijana. Sosiaalipedagoginen orientaatio sisältää pyrkimyksen ymmärtää yhteiskunnan tapahtumia ja suhteuttaa käytännön toimenpiteitä ymmärrykseen sosiaalisten ongelmien luonteesta, syistä ja vaikutuksista. Kysymys on tavasta ottaa haltuun todellisuus ja hahmottaa sitä. Toiminta perustetaan sekä yhteiskunnan analyysihin että yleiseen tietoon ihmisestä. Yhteiskunta määrittyy ihmisten kasvuolosuhteiksi ja yhteiskunnallisia ilmiöitä tarkastellaan ensisijaisesti yksilön kasvumahdollisuuksista käsin. Sosiaalipedagoginen orientaatio on sosiaalipedagogisen ajattelutavan sisäistämistä ja ilmiöiden kohtaamista tästä ajattelutavasta käsin. Sosiaalipedagogiikka voidaan määrittää muiden sosiaalitieteiden tavoin sosiaalityön yhdeksi viitekehyyksi. Näin sosiaalipedagogiikka nähdään yhtenä sosiaalitieteenä, joka vahvistaa ihmistyön tietoperustaa omista lähtökohdistaan ja omasta kysymyksenasettelustaan käsin. Se täydentää muista tieteistä välittyvää tietoa ihmisestä, yhteiskunnasta ja näiden välisistä suhteista. Sosiaalipedagogiikka tarjoaa sosiaalityölle toiminnallisen näkökulman siitä, miten voidaan ja miten pitäisi kohdata sosiaalisten ongelmien paineessa eläviä ihmisiä. Sosiaalipedagogiikan lähtökohta on aina pedagoginen. Oma pitkä taustani ammattikasvatuksen puolella vahvistaa tätä näkökulmaa ja näkyy erityisesti tavassa jolla jäsenmän asiantuntijuutta. (Hämäläinen 1999, 28–29, 60–65.)

4.3 Teemahaastattelu aineistonkeruun menetelmänä

Tutkimusaineiston keräämisessä olen käyttänyt teemahaastattelua ja haastattelut toteutin puolistrukturoituna. Tämä tarkoittaa sitä, että haastattelun runko on kaikille sama mutta haastateltavalla on vapaus tuoda esille oma näkemyksensä aiheesta. Tällä tavoin oli mahdollista saada tutkittavien oma ääni kuuluviin monipuolisemmin kuin menetelmässä, jossa kysymykset on määrätty ennakoon. Teemojen tulee niin väljiä, että ilmiön eri puolet on mahdollista saada esille. Haastatteluissa voidaan kysymyksiä syventää ja tarkentaa tilanteen sekä tarpeen mukaan. Haastateltava toimii myös itse vastauksillaan tarkentajana, koska omilla vastauksillaan hän syventää teema-alueita. Haastatteluissa teema-alueiden käsittelyn järjestys ja yksittäiset kysymykset voivat vaihdella. Haastattelijan tulee kuitenkin pitää huolta, että kaikki alueet tulee käytyä läpi. Tässä käytin itse apuna teemahaastattelun runkoa, johon olin itselleni laatinut valmiiksi

apukysymyksiä. Hyödynsin myös haastattelun aikana tekemiäni muistiinpanoja. (Eskola & Vastamäki 2007, 26–27; Hirsjärvi & Hurme 2000, 66–67.)

Haastattelu on myös vuorovaikutustilanne, jossa keskustelua käytetään välineenä systemaattiseen tiedonkeruuseen. Haastatteluaineiston luonteeseen vaikuttaa kuinka ja kenelle puhutaan. Puheeseen vaikuttaa myös haastattelija ja hänen suhteensa haastateltavaan. Kollegalle puhutaan eritavalla kuin esimerkiksi omalle esimiehelle tai jollekin täysin vieraalle ihmiselle. Haastattelun ilmapiiri pyritään luomaan mahdollisimman turvalliseksi ja tärkeää on myös huomioida haastattelutilan häiriöttömyys. (Eskola & Vastamäki 2007, 28–30; Kuula & Tiitinen 2010, 448-449.)

Haastattelijana minulla oli se etu, että tunsin haastateltavat entuudestaan. Tämä helpotti huomattavasti rennon ja luottamuksellisen ilmapiirin rakentamista. Ohjasin tilannetta, mutta samalla pidin huolta siitä että painopiste pysyy tutkittavassa ja hänen kokemuksissaan. Haastattelun rento ja tuttavallinen ilmapiiri mahdollisti sen, että tutkittavat puhuivat vapautuneesti ja tilanteesta syntyi aidosti vuorovaikutuksellinen. Tällaisessa ilmapiirissä haastattelijana on helppo esittää lisäkysymyksiä ja pyytää tarkennuksia. Samalla on kuitenkin tärkeää muistaa, että liian ohjaavat kysymykset vääristävät asetelmaa ja sitä kautta pahimmillaan koko tutkimuksen luotettavuuden. Aineistoa litteroitaessa huomasin, että joissain haastatteluissa olin omilla kommentailla tai kysymyksen asettelulla saattanut vaikuttaa liikaa haastateltavan vastukseen. Jätin nämä vastauksen analyysin ulkopuolelle. (Eskola & Suoranta 2008, 86; Eskola & Vastamäki 2007, 24; Hirsjärvi & Hurme 2000, 35, 47–49; Kylmä & Juvakka 2007, 93.)

Keräsin tutkimusaineistoni haastattelemalla keskisuuren kaupungin perhepalveluiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. He ovat oman työnsä asiantuntijoita ja tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut nimenomaan siitä, miten asiantuntijat itse määrittävät oman työnsä ydinosaa ja sen eri osa-alueita. He tuntevat lastensuojelun toimintakentän ja antavat sellaista tietoa, jota ei voi saada keneltäkään asiantuntijaryhmän ulkopuoliselta ihmiseltä. Tutkimuksen tiedonantajien tulee tietää tutkittavasta ilmiöstä

mahdollisimman paljon ja myös tästä näkökulmasta haastateltavat olivat tarkoitukseen sopivia. (Alastalo & Åkerman 2010, 372–376; Tuomi & Sarajärvi 2009, 87–88.)

Aineisto on rajallinen siinä mielessä, että kaikki haastateltavat ovat naisia ja saman kaupungin työntekijöitä. Tämän tutkimuksen osalta jää siis avoimeksi se, onko sukupuolella vaikutusta siihen miten lastensuojelun ydinosaaamista määritellään. Lastensuojelun prosessin näkökulmasta edustavuus on kuitenkin hyvä, koska edustettuna on kaikki vaiheet lastensuojelutarpeen arvioinnista aina jälkihuoltoon saakka. Työntekijät ovat myös iältään ja työkokemukseltaan erilaisia. Nämä seikat ovat tutkimuskysymyksen kannalta merkittävämpiä kuin se kenen työnantajan palveluksessa haastateltavat ovat. On myös huomioitava, että tieteellisyys ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa synny määrästä vaan laadusta ja analyysin tarkkuudesta. Rajoituksista huolimatta tutkimus aineisto oli käyttökelpoinen ja mahdollisti analyysin tekemisen suunnitellusti. (Eskola & Suoranta 2000, 18.)

Ennen tutkimuslupahakemuksen lähettämistä esittelin tutkimussuunnitelman johtavalle sosiaalityöntekijälle ja keskustelin hänen kanssaan tutkimuksen totuttamista. Tutkimusluvan hakemisessa toimin kaupungin prosessin mukaisesti ja tutkimuslupahakemukseni hyväksyttiin marraskuussa 2017. Ennen hakemuksen lähettämistä olin jo kartoittanut haastateltavilta kiinnostusta osallistua tutkimukseen ja sen pohjalta asetin tavoitteeksi saada yhdeksän haastattelua. Olin lähettänyt haastateltaville tutkimussuunnitelman sähköpostilla ja tutkimusluvan saatuani lähetin heille suostumuslomakkeen sekä teemahaastattelun rungon (Liite 1) tutustuttavaksi. Teemahaastattelun rungon lähettäminen haastateltaville on perusteltua erityisesti silloin kun on tärkeää saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Haastateltavilla oli myös mahdollisuus esittää ennen haastattelua tarkentavia kysymyksiä tutkimuksen tekemiseen liittyen. Haastattelut perustuivat vapaaehtoisuuteen.

Haastattelut toteutin marras- ja joulukuun 2017 aikana. Haastatteluiden kokonaismäärä oli kahdeksan. Yksi haastatteluun lupautunut vaihtoi työpaikkaa ja sen vuoksi hänen

haastattelu jäi toteutumatta. Kaikki haastattelut toteutin kasvokkain ja ne nauhoitettiin. Haastattelut järjestin haastateltavien työpaikalle ja he saivat itse valita missä haastattelu toteutetaan. Paikoiksi valikoitui joko henkilön oma työhuone tai työpaikan neuvotteluhuone. Haastatteluiden ajankohdat olin sopinut etukäteen haastateltavien kanssa ja heidän toiveet huomioden. Kaikki haastattelut toteutuivat haastateltavan työpäivän sisällä. Yhtä haastattelua jouduin siirtämään työntekijän kiireellisen työtehtävän vuoksi, mutta muuten haastattelut toteutuivat suunnitellun aikataulun mukaan. Haastattelun aluksi kävin vielä läpi tilanteeseen liittyvät käytännön asiat ja haastateltava allekirjoitti kirjallisen suostumuskäytöksen. Haastateltavilla oli tässä vaiheessa mahdollisuus myös kysyä tarkennuksia tutkimukseen liittyen, mutta tällaisia kysymyksiä ei noussut esille. Haastattelun aluksi kävin haastateltavan kanssa myös lyhyen orientoitumiskeskustelun, jonka aikana hänellä oli mahdollisuus irrottautua siitä työtilanteesta josta oli tulossa ja keskittyä haastatteluun. Näitä keskusteluita ei nauhoitettu. Varsinaisen haastattelun kesto oli keskimäärin 50 minuuttia (vaihteluväli 35-80 minuuttia). Haastatteluissa käytin tukena teemahaastattelun runkoa johon olin tehnyt itselleni apukysymyksiä. Tein lyhyitä muistiinpanoja joiden tarkoituksena oli varmistaa, että kaikki teemat käsitellään. Kirjasin myös muistiin asioita joista halusin kysyä lisää.

Litteroin haastattelut ja materiaalia syntyi kaikista haastatteluista yhteensä 47 sivua. Litteroinnit tein pääsääntöisesti mahdollisimman pian kunkin haastattelun jälkeen. Litteroinnissa en käyttänyt litterointimerkkejä ja taustatietojen osalta on litteroin vain olennaiset tiedot. Muilta osin litteroin aineiston sisällöllisesti mahdollisimman tarkasti, koska tässä vaiheessa en tutkijana voinut vielä tietää mikä on olennaista tietoa. Joitakin selkeästi tutkimusteeman ulkopuolisia asioita jätin kokonaan litteroimatta.

Haastateltavista kaikki olivat naisia. Haastateltavien ikäjakauma oli 34-65- vuotta. Työtehtävät jakautuvat siten, että palvelutarpeen arvioinnissa, perhesosiaalityössä ja sosiaalipäivystyksessä työskenteli kolme (3), lastensuojelun avohuollossa neljä (4) ja sijaishuollossa yksi (1). Seitsemällä (7) oli vakituinen työsuhte ja yhdellä (1) määräaikainen. Haastateltavien koulutustaustana oli maisteritutkinto (7) tai yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinto (1). Maisteriopinnoissa kuudella (6) oli

pääaineena sosiaalityö tai entinen sosiaalihuolto ja yhdellä (1) muu maisteritutkinto, jonka lisäksi tehty sosiaalityön täydentävät opinnot. Yhdellä (1) haastateltavista oli myös lisäksi toisen alan maisteritutkinto. Haastateltavilla oli myös erilaisia työn ohella suoritettuja täydennyskoulutuksia. Aikaisempi työkokemus lastensuojelusta jakaantui seuraavasti: alle viisi vuotta (1), alle 10 vuotta (2), alle 15 vuotta (2) ja 15 vuotta tai yli (3). Osalla haastateltavista oli kokemusta myös muusta sosiaalityöstä (6). Tämän lisäksi osa haastateltavista ollut työssä myös sosiaalialan ulkopuolella, kuten kaupallisella tai opetusallalla.

4.4 Temaattinen analyysi aineiston jäsentäjänä

Aineiston analyysin lähtökohtana on ollut se, että olen tutkijana halunnut antaa aineiston puhua ja sen vuoksi olen lähestymistapa on aineistolähtöinen. En ole halunnut sitoa analyysia ennalta päätettyyn tiukkaan teoriaan vaan rakentaa teoriaa analyysin edetessä. Apuna olen käyttänyt sisällönanalyysia. Sen avulla aineistoa on jäsennetty siten, että tutkimusongelman kannalta mielenkiinnon kohteena olevien asioiden yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia pääsee tarkastelemaan paremmin. Sisällönanalyysilla halusin luoda aineistoon selkeyttä, jotta siitä voi tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93–95, 108–110.)

Sisällönanalyysin rakensin temaattisen analyysin vaiheita mukaillen ja tavoitteenani oli tätä kautta löytää ne teemat, jotka aineisto pitää sisällään. Analyysin vaiheet voidaan jakaa aineistoon tutustumiseen ja sen koodaamiseen, teemojen etsintään, tarkasteluun ja nimeämiseen sekä raportoinnin laatimiseen. Temaattinen analyysi sopii omaan tutkimukseeni, koska sen avulla aineistosta etsitään toistuvia kaavoja ja kiinnostuksen kohteena on puheen sisältö, se mitä sanotaan sekä millaisia merkityksiä asioille annetaan. Teemoittelussa minulla tutkijana oli aktiivinen rooli, koska jouduin tekemään valintoja ja perustelemaan ne. (Braun & Clarke 2006, 9, 15; Braun, Clarke & Terry 2014, 95-113.)

Oman tutkielmani aineiston analyysin vaiheet etenivät seuraavasti:

Aineistoon tutustuminen alkoi jo haastatteluita toteutettaessa. Tein myös jokaisesta haastattelusta litterointia tukemaan lyhyen koonnin, joka toimi hyvin apuna myös aineistoon tutustuessa. Haastatteluiden kuuntelemisen litteroinnin ja litterointien lukemisen kautta aineistoon perehtyminen kävi luonnollisena osana analysointiprosessia.

Aineiston koodaaminen on olennainen vaihe teemoittelussa. Se tehostaa analyysia, koska aineistosta on koodien avulla mahdollista hahmottaa helpommin sisältö ja poimia tiettyjä aiheita sisältäviä kohtia. Peruskoodauksessa aineistoa voidaan jäsentää erilaisten merkkien, kuten alleviivausten tai numerointien, avulla. Omassa analyysissä luin litterointeja monta kertaa ja tein numerointeja, alleviivauksia sekä värikoodauksia suoraan materiaaliin. Tarkoituksena oli jatkaa koodausta teemahaastattelun rungon mukaisesti. Aineistosta alkoi kuitenkin kuin itsestään nousta esiin niin selkeä teemat, että *teemojen etsintä* limittyi luonnostaan osaksi koodausprosessia. Aineistosta nousi vahvasti ja johdonmukaisesti esille ne asiat, jotka olivat merkittäviä jotka vaativat tulla esille nostetuksi.

Teemojen tarkastelu osoittautui oman tutkielmani kannalta erittäin olennaiseksi ja samalla myöskin työlääksi vaiheeksi. Koodausvaiheen jälkeen olin epävarma siitä, että oliko jotain olennaista jäänyt huomaamatta tai olinko valinnut teemat nojaten liiallisesti intuitioon tieteellisen orientaation sijasta. Tarkastelin teemoja suhteessa sisältöön, koko aineistoon ja myös suhteessa toisiinsa. Kokeilin vielä tässä vaiheessa erilaisia teemoitteluita ja palasin aina uudestaan alkuperäiseen jaotteluun. Tein vielä koodaukseen tarkennuksia koodisanojen osalta ja sen kautta osa aineistosta jäsenyi vielä tarkemmin. Teemat pysyivät kuitenkin samana. Toistuvasti palasin myös tutkimuskysymyksiin ja tarkastelin löytyykö aineistosta riittävät vastaukset kysymyksiin. Olennaista ei ollut pelkästään päättää siitä, mitä ottaa mukaan vaan myös tehdä tietoinen päätös siitä mitä jättää ulkopuolelle. Materiaalia oli paljon ja aineistossa oli erittäin mielenkiintoisia teemoja, jotka houkuttelivat minua pysähtymään niiden äärelle. Minulle tutkijana oli

olennaista palata jälleen kerran tutkimuskysymyksen äärelle ja malttaa pitäytyä niiden kannalta olennaisissa asioissa. Vaikka lähestymistapani on aineistolähtöinen, niin palasin myös ankkuroimaan itseni siihen teoreettiseen orientaatioon, johon olen pohjannut tutkimuskysymykset.

Teemojen nimeäminen perustui teemojen etsinnässä ja tarkastelussa käytettyihin sanoihin. Palasin myös koodausvaiheeseen ja siellä peruskoodeina käyttämiini sanoihin. Näiden pohjalta syntyi ensin työnimet, jotka kuvasivat sitä mitä aineisto kertoi. Analyysin aikana aineisto tiivistyi ja lopulliset teemat nimesin siten, että ne kuvaavat lastensuojelun ydinosuamisen osa-alueita.

Raportointia en voi irrottaa erilliseksi vaiheeksi, jossa tuotettu tieto saatetaan kirjalliseen muotoon. Kirjoittaminen on ollut osa analyysin tekemistä ja tapa jäsentää aineistoa. Haasteeksi muodostuikin se, että eri vaiheessa ja osittain erilaisiin tarkoituksiin tuotetut tekstit piti jäsentää lukijan kannalta järkeväksi kokonaisuudeksi. Raporttiin jäi edelleen tiettyä pirstaleisuutta ja tiivistämistä olisi ollut tarpeen tehdä vielä lisää.

4.5 Eettinen tarkastelu luotettavuuden perustana

Tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja tulosten uskottavuus perusta rakentuu siitä, että tutkijana tunnen tieteellisen tutkimuksen kriteerit ja noudatan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Tutkimusprosessin aikana olen arvioinut niin tiedon hankkimiseen, tulkitsemiseen, julkistamiseen kuin tulosten hyödyntämiseen liittyviä kysymyksiä. Käytännössä tämä tarkoittaa eettistä ennakoarviointia, asianmukaisia tutkimuslupia, tieteellisen käytännön mukaisia viitemerkintöjä ja laajemminkin tieteellisen tutkimuksen kriteerin mukaista toimintaa. (Mäkelä 2005, 9; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Laadullisessa analyysissä minun oli tutkijana tunnistettava ja otettava huomioon subjektiivisuus, tulkinnallisuus ja kontekstisidonnaisuus. Haastattelut eivät tuota absoluuttista tietoa ja myös asiantuntijoiden kuvauksia sävyttää väistämättä myös

henkilökohtaiset kokemukset. Tietoa muovaa kokemusten lisäksi monet muut asiat kuten erilaiset roolit ja vaikuttimet. Tämän vuoksi tutkimusprosessin on oltava systemaattinen ja sen kuvaus riittävän läpinäkyvä, jotta lukija ymmärtää mitä kautta tutkija on päätenyt tuloksiin. Olen kuvannut tutkimuksen toteuttamisen prosessin tutkimusraportissa ja näin lukija voi myös itse arvioida tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Taustatietojen lisäksi olen kuvannut tarkemmin aineiston hankkimisen ja analysoimisen prosessin sekä perustellut tekemäni valinnat. (Alastalo & Åkerman 2010, 372–392; Auerbach & Silverstein 2003, 77.)

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) mukaan ihmisen yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on tärkeimpiä tutkimuseettisiä normeja. Minun tehtäväni oli huolehtia haastateltavan anonyymiteetin ja tietojen luottamuksellisuuden turvaamisesta. Tässä tutkimuksessa on huomioitava se, että aineisto on koottu yhdestä työyhteisöstä. Aineiston analysoinnissa ja raportoinnissa oli oltava erityisen tarkka siitä, että yksittäiset vastaajat eivät ole tunnistettavissa raportissa, vaan vastaukset esitetään riittävän yleisellä tasolla. Aineiston käsittelyä helpottamaan numeroin haastattelut. Tutkimusraportista olen poistanut kaikki tunnistetiedot, mutta haastatteluotteet on numeroitu. Haastatteluotteita valittaessa olen myös joutunut poistamaan sellaiset maininnat työtehtävistä, jotka voi yhdistää yksittäiseen työntekijään. Litteroidut tekstit ja haastattelumateriaalit tuhoan sen jälkeen kun tutkielma on hyväksytty.

Haastattelut perustuivat vapaaehtoisuuteen. Haasteltavat ovat olleet tietoisia siitä miten aineisto kerätään ja annoin heille muutenkin etukäteen tarvittavat tiedot tutkimuksen aiheesta, kerättävien tietojen käyttötarkoituksesta ja muista tutkimuksen kannalta olennaisista tiedoista. Tutkijana en voi kuitenkaan määrittää sitä mitä haastateltavat tuovat esille. Heillä on myös vastuu määrittää itse oman yksityisyyden rajat. Haastateltava päättää itse mitä antaa itsestään ja ajatuksistaan tutkijan käyttöön. (Kuula 2006, 124–125.)

Oman työn tutkiminen on monitahoinen asia. Hyvänä näen sen, että sen avulla voi irrottautua työarjen tasosta ja tarkastella omaa työtään etäämmältä. Se tuo työhön

tutkivan otteen ja mahdollistaa kehittämistyön tekemisen. Tutkimuksen tekemisen näkökulmasta se edellyttää tietoista eettistä pohdintaa. Tutkijan rooli pitää erottaa oma roolista työntekijänä. Mielestäni onnistuin tässä ja olen samaa mieltä Raunion (1999) kanssa, joka toteaa reflektion onnistuvan parhaiten silloin, kun pystyy etäännyttämään itsensä riittävästi tutkittavista ja tekemään tutun edes osittain vieraaksi. Tutkimuksen tekemisen pitää olla läpinäkyvää ja käydä keskustelua mahdollisista epäselvistä kysymyksistä. Tutkimusluvut pitää hankkia asianmukaisesti ja sopia tutkimuksen tekemiseen liittyvistä käytännön järjestelyistä. Riittävän läpinäkyvyyden varmistamiseksi kävin ennen tutkimusluvan hakemista keskustelun oman esimieheni kanssa, joka oli osaltaan käynyt asiaa läpi johdon kanssa. Tutkimusluvut hankin ennen haastatteluiden aloittamista ja haastateltaville toimitettiin tarvittavat tiedot, jotta he pystyivät päättämään osallistumisesta.

5 LASTENSUOJELUN YDINOSAAMISTA RAKENTAMASSA

Seuraavassa tarkastelen lastensuojelun asiantuntijuuden ja ydinosaamisen muodostumista. Lähdän liikkeelle siitä miten sosiaalityöntekijät määrittelevät lastensuojelua ja sen vaatimuksia verrattuna muihin sosiaalityön alueisiin. Sen jälkeen tuon esille mitä lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän pitäisi tietää, osata ja ymmärtää. Lopuksi kokoon nämä hahmottelen mistä osaamisalueista muodostuu lastensuojelun ydinosaaminen.

5.1 Lastensuojelun asiantuntijuus

Lastensuojelulaissa lastensuojelun määritellään olevan lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Tämän lisäksi niille lapsille ja perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaita, tulee järjestää muina palveluina ehkäisevää lastensuojelua. Lasten vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja kaikkien viranomaisten tulee tukea heitä tässä tehtävässä.

Sosiaalityöntekijät kuvaavat lastensuojelun olevan sosiaalityöntekijöiden lakisääteistä työtä ja lasten suojelun tehtävä, joka kuuluu yhteiskunnassa kaikille. Vain pieni osa lapsista tulee lastensuojelun piiriin ja paljon työtä tehdään myös muualla. Ehkäisevää lastensuojelua ei mainita terminä, mutta sisällöllisesti se oli löydettävissä. Näitä kahta eri näkökulmaa kuvataan seuraavasti:

Lastensuojelu on laissa säädeltyä ja määriteltyä työtä ja tietyt organisaatiot, jotka on velvoitettu sitä toteuttamaan. H2

Laki ajattelee hienosti, että on lasten suojelu ja lastensuojelu ja se yhteenkirjoitettu on mun tehtävä. (-) Mutta lapsien suojelu kuuluu kaikille eikä pelkästään lastensuojeluviranomaisille. H4

Lastensuojelu pitää sisällään myös sen kohdan, jossa yritetään ehkäistä se ettei päädytä sinne lastensuojeluasiakkuuteen. H1

Lastensuojelulain keskeinen periaate on lapsen etu ja myös kaikki haastatellut sosiaalityöntekijät nostavat jollakin tavalla esille lapsen edun. Lastensuojelun nähdään olevan ensisijaisesti lapsen edun etsimistä, sen esille tuomista ja sen puolustamista:

Meidän perustehtävähän on se, että meidän pitää huolehtia lapsen edusta H6

Ainahan sen punaisen langan pitäisi olla lapsen etu. Miten se määritellään niin sitten siitä alkaa sitten se vaativa osuus. H3

Lastensuojelua kuvataan myös prosessina lastensuojelutarpeen arvioinnista, avo-, sijais- ja jälkihuoltoon. Tämän sisällä nostetaan esiin myös tavoitteellinen muutostyö. Sosiaalityöntekijät toteavat lastensuojelun määrittelyn olevan monitahoista ja kontekstisidonnaista. He tunnistavat nämä erilaiset näkökulmat, mutta heidän puhuessaan ”mitä lastensuojelu mulle on” palautuvat määrittelyt aina uudestaan lakiperustaiseen

määrittelyyn. Tämä on myös se näkökulma, josta he määrittelevät lastensuojelussa tarvittavaa osaamista.

Lastensuojelun asiakas määritellään selkeästi lapseksi. Samalla todetaan, että lasta ei voi irrottaa perheestä tai ympäristöstään. Lastensuojelussa onkin pystyttävä huomioimaan koko perhe. Lapsi ei ole läheskään aina asiakkaana omien haasteidensa takia ja kokonaisuuteen voi liittyä monen muunkin ihmisen asiat. Esille nousi myös se, että vaikka kaikki tietävät että asiakkaana on lapsi niin arjen työssä tulee usein aikuisten äänet helpommin kuulluksi:

Asiakas on lapsi, joka jää hirvittävän usein niiden vanhempien jalkoihin (-) jatkuvaa työstämistä itsensä kanssa ihan päivittäistä, että kenen asioissa mä olen liikenteessä, kenen asioista mä kirjoitan, kenen tilannetta mä kartoitan ja kenelle mä niitä palveluita järjestän. Jos sitä ei tietoisesti jatkuvasti tee niin lähtee ihan kokonaan vanhempien kelkkaan. H1

Lastensuojelun katsotaan olevan osa sosiaalityötä. Se kuitenkin eroaa muista sosiaalityön alueista ja sillä on omat erityiskysymyksensä. Omaleimaisuuden taustalla on se, että asiakkaana on lapsi ja työntekijän vastuulla on hänen etunsa määrittäminen ja arviointi. Lasten kanssa asioiden selvittäminen vaatii ihan erilaisia menetelmiä kuin työskentely aikuisten kanssa. Lapsen edun selvittäminen erottaa muusta sosiaalityöstä kuten seuraavassa kuvataan:

Se on kai se mikä erottaa lastensuojelun muusta sosiaalityöstä, että jos se kohde on lapsi niin miten sen lapsen ääni saadaan kuulumaan. Aikuiset yleensä pystyy huolehtimaan itse itsestään. H4

Lastensuojelun erottaa muista sosiaalityön alueista myös se, että lastensuojelussa käytetään äärimmäisiä interventioita ja puututaan perheiden yksityisyyteen. Sosiaalityöntekijällä on viimesijainen vastuu lapsesta ja sitä vastuuta ei ole muilla viranomaisilla:

Jos mietit kiireellistä sijoittamista (-) Pystyttävä perustelemaan joka puolelta, että tämä on lapselle parasta. Se on sellainen harkinta mitä ei kaikissa muissa sosiaalialan ammateissa tarvitse tehdä. H1

Oli mitkä toimet tahansa niin lastensuojelussa viimesijainen vastuu on sosiaalityöntekijällä. H7

Ammatillista ydinosaamista määritellään hyvin monella eri tavalla ja sen todetaan sisältävän eri osa-alueita. Näiden osa-alueiden erottaminen ei ole yksinkertaista ja ne lomittuvat toisiinsa. Sosiaalityöntekijät kuvaavat eri osaamisen lajeja puheessaan siten, että pitää tietää, pitää osata ja pitää ymmärtää.

Tietäminen lastensuojelussa

Tietäminen liitetään erilaiseen teoreettiseen tietoon ja sitä pidetään itsestään selvänä osana asiantuntijuutta. Lastensuojelussa vaadittava tieto määrittyy laaja-alaiseksi tietämiseksi, joka pitää sisällään niin yhteiskuntaan kuin yksilöön liittyvät näkökulmat. Se ei ole niinkään yksittäisten tietojen hallintaa vaan enemmänkin pohja joka pitää jokaisella työntekijällä olla olemassa. Tiedon merkitystä ei kyseenalaisteta vaan se on olennainen perusta ja kiinnittää arkisen työn osaksi laajempaa viitekehystä. Eräs haastateltavista kuvaa osuvasti tiedon merkitystä:

Teoriapohja täytyy olla olemassa, jotta sulla on jotain jota vastaan alat työssä kohtaamiasi asioita prosessoida. H3

Asiatiedon hallinnan katsotaan muodostavan pohjan ydinosaamiselle ja tiedon rakentamisessa painottuu sekä perus- että lisäkoulutuksen merkitys. Sosiaalityön yliopistollista peruskoulutusta ja sen kautta rakentunutta tietopohjaa arvostetaan. Koulutusta pidetään edellytyksenä sosiaalityöntekijänä toimimiselle. Olennaista on myös lisäkoulutus, jonka kautta voi päivittää alan uudet tiedot ja vahvistaa omaa osaamista.

Asiatiedon hallitsemisen vaatimusta pidetään niin itsestään selvänä, että haastateltavat eivät erittele kovinkaan yksityiskohtaisesti sitä millaista tietoa tarvitaan. Tiedon hallinta ohitetaan ”peruskaurana”, kuten yksi haastateltava totesi. Yksittäisiä osa-alueita mainitaan jonkin verran ja näistä selkeimmin esille nousee lainsäädännön ja yhteiskunnan palvelujärjestelmän tunteminen. Etenkin koulutuksesta keskusteltaessa painottuu tutkimusosaaminen, joka liitetään tiedon hakemiseen ja sen kriittiseen analysoimiseen. Sosiaalityöntekijät muistuttavat, että työelämässä on tärkeää ymmärtää tiedon muuttuva luonne. Tieto ei ole joku paketti, joka hankitaan kerran ja jota sen jälkeen sovelletaan:

Koko ajan asiat muuttuu ja yhteiskunta muuttuu. Koko ajan tarvitaan päivitystä.

H5

Osaaminen lastensuojelussa

Osaaminen rakentuu tiedon pohjalle ja se kehittyy työn tekemisen kautta. Työkokemuksen merkitystä painottivat kaikki haastateltavat ja työtaitojen kehittymisen katsotaan tapahtuvan parhaiten työtä tekemällä. Sosiaalityöntekijät kokevat osaamisen kehittyvän ja oman ammattitaidon lisääntyvän parhaiten erilaisten työssä eteen tulevien tilanteiden ja niiden ratkaisemisen kautta. Seuraavaan tiivistyy hyvin tämä näkökulma, joka tulee esiin jokaisessa haastattelussa:

Hirveen iso osa siitä mitä mä osaan nykyään tehdä on tullut jotenki työn ja tässä kuviossa mukana olemisen kautta. H2

Sosiaalityöntekijät puhuvat paljon osaamisesta ja tyypillisesti käytetään ilmaisua ”lastensuojelussa pitää osata”, jonka perään luetellaan erilaisia taitoja. Osaaminen määrittyy konkreettisiksi taidoiksi, joita tarvitaan lastensuojelussa niin oman työyhteisön sisällä kuin asiakkaiden ja verkostokumppaneiden kanssa.

Lastensuojelussa tarvittavista taidoista selvästi tärkeimmäksi nousee vuorovaikutuksellinen osaaminen, joka pitää sisällään niin asiakkaan kohtaamiseen kuin

verkostoissa toimimiseen liittyvät näkökulmat. Tähän palaan vielä tarkemmin lastensuojelun ydinosaamisen alueiden kuvauksen yhteydessä. Asiakkaan kanssa tehtävän tavoitteellisen muutostyön edellytyksenä on toimiva vuorovaikutus ja se nähdään edellytyksenä sille, että työskentely on ylipäättään mahdollista:

Täytyy osata se asiakkaitten kanssa tehtävä työ. Lähtökohta siihen, että päästään yhtään mihinkään on vuorovaikutus ja kohtaaminen (-) kun pitää päästä arvioimaan lapsen tilannetta niin mun täytyy ensin päästä heidän kanssa sellaiseen kohtamiseen, että mä saan sieltä sitä informaatiota sen arvioinnin perustaksi. H1

Toisena tärkeänä osa-alueena on sosiaalityön metodinen osaaminen, joka sisältää laajalaisesti työskentelyn asiakasprosessin eri vaiheissa, työn dokumentoinnin ja erilaisten menetelmien sekä työvälineiden käytön. Metodisen osaamisen voi kuvata olevan työkalupakki, josta työntekijä ottaa käyttöön erilaisissa tilanteissa tarvittavia välineitä. Mitä enemmän näitä välineitä on, niin sitä monipuolisemmin ja joustavammin työntekijällä on mahdollisuus hyödyntää niitä vaihtelevissa asiakastilanteissa.

Osaamisen katsotaan olevan osittain sidoksissa myös työntekijän persoonallisiin ominaisuuksiin. Toisaalta todetaan, että hyvin monet erilaiset persoonallisuudet voivat olla taitavia lastensuojelun työntekijöitä. Tärkeintä on se, että erilaiset persoonallisuudet pysyvät samojen ammatillisten raamien sisällä. Työkokemuksen karttuessa myös omaa persoonallisuuttaan oppii käyttämään paremmin työvälineenä. Eräs haastateltava kuvaa oivaltavasti persoonan merkitystä näin:

Se oma persoona, siinä oleminen ja sen tunnistaminen on asiakkaallekin oleellista. Persoonissa on jotain sellaista marginaalisärmää, niin niitä joutuu sitten matkan varrella hiomaan. H7

Ymmärtäminen lastensuojelussa

Ymmärtäminen liittyy arvoihin, asenteisiin ja eettisyyteen. Haastatteluissa nousi esille kysymys lastensuojelun omaleimaisuudesta ja lapsesta asiakkaana. Ymmärtäminen liittyy erityisesti kysymykseen lapsen edusta ja lastensuojelun tehtävästä tuon edun määrittäjänä sekä valvojana. Lapsen edun määrittämisen todetaan olevan haastava tehtävä ja siinä onnistuminen vaatii, että työntekijä on syvästi tietoinen myös omista arvoista ja asenteistaan:

Lapsen etu sisältää kaiken. Se on niin äärimmäisen laaja. Sen kanssa on joka kerta se sama kamppailu, että olenko muistanut ajatella kaikilta kannoilta. Onko tämä eettisesti, moraalisesti, käytännöllisesti ja vanhempien näkökannalta ja lapsen näkökannalta kestävä ratkaisu se jonka tässä teen. H1

Mun mielestä siihen (lapsen edun arviointiin) liittyy keskeisesti myöskin oma historia, tietoisuus vallasta, alistamisen, pahuuden, kaiken tällaisen inhimillisen joka meissä jokaisessa on kuitenkin olemassa, niin sen tiedostaminen. H8

Toisena näkökulmana esille nousee ammatti-identiteetti ja ammatissa kasvaminen. Asiantuntijuus nähdään prosessina, jossa ei koskaan tulla valmiiksi. Se vaatii niin itsetuntemusta, kuten myös ”malttia kasvaa asiantuntijaksi” kuten eräs haastateltavista osuvasti toteaa. Siihen liittyy myös omien asiantuntijuuden rajojen tunnistaminen ja ymmärrys siitä, että lastensuojelu ei voi yksin ratkaista kaikki ongelmia:

Lapsen elämä ja problematiikka koostuu niin monesta asiasta ja ollaan niin monen toimijan kanssa tekemisissä. Pitää olla avoin ja nöyrä, että kaikkea ei voi eikä tarvi itse osata. H7

Ei mun mielestä kenenkään ihmisen tarvitse osata kaikkea tai hallita kaikkea tietoa tai palvelujärjestelmää... niistä kaikista saa kyllä selvän ja jollakin tavalla

päästään niiden asioiden äärelle silloin kun tiedetään että sellaistaikin palvelua on olemassa. H5

Osaamisen määrittelyssä hahmottuu kolme eri tasoa. Nämä ovat tiedot (pitää tietää), taidot (pitää osata) ja asenteet (pitää ymmärtää). Tämä jaottelu seuraa teoriaosassa kaavioon hahmottamaani lastensuojelun osaamisen kokonaisuutta, jossa erottuu tiedot, taidot ja asenteet.

Lastensuojelun ydinosaaminen ei kuitenkaan tyhjenny näihin tasoihin. Haastateltavat nostavat näiden lisäksi esiin myös työntekijän omiin ominaisuuksiin liittyvän tason, joka on vaikeammin määriteltävissä eikä taivu yhtä helposti teoreettisiin jäsentelyihin. Se on sellaista osaamista joka on kirjoitettu rivien väliin ja on tavoitettavissa enemmänkin tavassa, jolla kuvataan onnistuneita asiakastilanteita. Sosiaalityöntekijöiden on myös itsensä vaikea kuvata tätä tasoa, mutta näissä pitkään lastensuojelutyötä tehneiden työntekijöiden haastatteluissa on luettavissa miten se näyttäytyy asiakkaille:

Asiakas saattaa sanoa, että kiitos tää selvensi tosi paljon ja mä ajattelen päinvastoin. Mä vaan otin hänen tuskansa vastaan. Että ehkä se, että kun keskustelee asioista niin ne jotenkin järjestyy omassa päänupissa niin siitä ollut (asiakkaalle) isoin apu. H5

Se on aina mielenkiintoinen ja ihmetyksen aihe kun on kaksi ihmistä ja ne kohtaa. Se auttaa, että on kiinnostunut ihmisen asioista. Se on varmaan se...mulle luontaista (-) Vaikka kielteisiä päätöksiä joskus, niin asiakas kiitellyt ja minä mietin mistä se kiittää. H7

Tämä osaamisen alue linkittyy vahvasti ymmärtämisen tasoon ja sitä kautta eettiseen ajatteluun ja arvoihin. Toisaalta se liittyy myös osaamisen tasoon ja erityisesti vuorovaikutustaitoihin. Se näyttäytyy sellaisena henkilökohtaisena pääomana, joka tuottaa ammatillista kompetenssia ja sisältää asiantuntijuuteen vaadittavaa intuitiivista, hiljaista tietoa. Parhaiten tätä tasoa kuvaa mielestäni Metsämuurosen (1999) määritelmä

pehmeistä kvalifikaatioista joiden hän katsoo erottavan teknisesti virheetöntä työtä tekevän ammattilaisen sellaisesta erinomaisesta ammattilaisesta, joka tekee työn teknisesti hyvin ja sen lisäksi saa aikaan lämpimän tunteen asiakkaassa.

Lastensuojelun osaaminen näyttäytyy kokonaisuudessaan muuttuvana ja kehittyvänä. Sen pohja luodaan koulutuksessa ja tietopohjaa vahvistetaan erilaisilla lisäkoulutuksilla. Osaaminen kehittyy työtä tekemällä ja työssä oppimalla. Tämän rinnalla kulkee työntekijän oman ammatillisen kasvun prosessi, joka parhaimmillaan vahvistaa ja tukee lastensuojelun osaamisen kehittymistä.

5.2 Lastensuojelun ydinosaamisen alueet

Sosiaalityöntekijät nostavat selvästi ja aina uudestaan toistuen esille neljä eri lastensuojelun ydinosaamisen aluetta. Tässä jaottelussa ydinosaaminen määrittyy enemmänkin erilaisten roolien kuin osaamisten tasojen kautta. Näin tarkasteltuna lastensuojelun ydinosaaminen on viranomaistehtävän hoitamista, prosessien johtamista, asiakkaan kohtaamista ja lapsen edun valvomista. Jaottelussa on paljon samoja elementtejä kuin osaamisen kolmijaossa, mutta se piirtää mielestäni selkeämmän kokonaiskuvan lastensuojelussa vaadittavasta osaamisesta ja kiinnittyy myös paremmin lastensuojelun prosesseihin. Olen tiivistänyt lastensuojelun ydinosaamisen alueet ja keskeiset sisällöt seuraavaan kuvioon:

Viranomaistehtävän hoitaja	<ul style="list-style-type: none">- Juridiikka- Hallinnollinen osaaminen- Dokumentointi
Prosessien johtaja	<ul style="list-style-type: none">- Tilanteen selvittely- Palveluiden järjestäminen- Oman työn suunnittelu
Asiakkaan kohtaaja	<ul style="list-style-type: none">- Vuorovaikutus- Osallisuus- Läheisyyden ja etäisyyden säätely
Lapsen edun valvoja	<ul style="list-style-type: none">- Lapsen edun määrittäminen- Lapsen asiakkuuden erityispiirteet- Eettinen ajattelu

Kuvio 3: Lastensuojelun ydinosaamisen alueet sosiaalityöntekijöiden määrittämänä

Viranomaistehtävän hoitaja

Viranomaistehtävän hoitamisessa keskeistä on nimensä mukaisesti viranomaistoiminta. Lapsen asioista vastaavalla työntekijällä on viimesijainen vastuu ja hän kantaa myös juridisen vastuun. Viranomaistehtävässä painottuu juridiikka, hallinnollinen osaaminen ja dokumentointi. Tämä viimesijainen vastuu nousi esille kaikkien sosiaalityöntekijöiden puheessa:

On siinä todella isot vastuukysymykset. Lapsen asioita vastaava sosiaalityöntekijä kantaa sen juridisen vastuun. Viime kädessä sosiaalityöntekijä on se prosessin johtaja. Siitä ei pääse yli eikä ympäri. H1

Lainsäädännön osaaminen muodostaa kivijalan, koska lastensuojelussa toimitaan lain pohjalta. Työntekijän on tunnettava ne juridiset raamit, joiden sisällä lastensuojelutyötä tehdään ja se millaiset oikeudet sekä velvollisuudet hänelle erilaisten säädösten kautta määrittyy. Lakiin pohjautuu myös se missä kohdassa ja miten lastensuojelussa on oikeus puuttua perheen yksityisyyteen:

Pitää olla just sitä laintuntemusta. Tahdotaan tai ei niin me ollaan just niitä päättäviä työntekijöitä ja meillä pitää olla tieto siitä, että missä kohdassa on oikeus puuttua perheen yksityisyyteen. H5

Kiireellisen sijoituksen, avohuollon sijoituksen ja huostaanoton raamit on määritelty laissa. Pelkkä laintuntemus ei kuitenkaan riitä, vaan on myös osattava soveltaa sitä. Viranomaistehtävään liittyykin ratkaisujen tekijän rooli. Haastatteluiden perusteella voidaan myös todeta, että laki ei saa olla itse tarkoitus vaan sen tulee olla työn tekemisen apuväline. Eräs haastateltava kuvaa juridiikan merkitystä seuraavasti:

Juridiikan hallinta on ihan keskeinen kun lain pohjalta toimitaan. Juridiikkaahan voi käyttää hirveen monella tavalla. Laki antaa mahdollisuuksia monenlaiseen lukemistapaan (-) oppia käyttämään sitä, että mikä on se lapsen edun mukainen

tapa ja tulkita niitä tilanteita jotka on usein monivivahteista. Kyky soveltaa lainsäädäntöä oleellista. H2

Viranomaistehtävään liittyy vahvasti vaatimus ”oikein tekemisestä”, joka tarkoittaa sitä että pitää osata toimia hallinnollisesti oikein:

Kaiken pitää olla myös oikeudessa pätevää. Ei voi vaan kirjoittaa jotain vaan pitää tietää mitä kirjoittaa. H1

Hallinnollista työtä kuvataan myös byrokratian pyörittämisenä ja paperitöiden tekemisenä. Viranomaistyössä on osattava erilaisten hallinnollisten päätösten valmistelu ja tekeminen. Kiireellinen sijoitus, avohuollon sijoitus ja huostaanotto ovat prosesseja, jotka on toteutettava laissa säädellyssä järjestyksessä ja niitä raamittaa myös säädellyt aikamääreet. Päätökset on perusteltava hyvin ja valmistelu edellyttää tiettyjen hallinnollisten prosessien kuten kuulemisten toteuttamista. Etenkin huostaanoton edellytysten tarkistaminen vaatii paljon ennakkotyötä. Päätösten on oltava määrämuotoisia ja ne pitää tehdä hyvää hallintotapaa noudattaen. Eräs huostaanottoja valmisteleva työntekijä kuvaa prosessia näin:

Huostaanottoon liittyy huostaanoton edellytysten tarkistaminen, kuulemiset, päätöstenteko. Tarkistetaan sitä (huostaanottoa) tehdessä onko kaikki tehty. Mitkä on edellytykset ja täyttyvätkö huostaanoton kriteerit. Läheisverkoston kartoitus, lapsen käyttäminen lääkärissä. Huostaanottopäätöksessä on kymmenen eri kohtaa ja jokaiseen pitää jotain laittaa. Pitää olla hyvin perusteltu päätös, mitä tarkoittaa yleisellä tasolla ja mitä lapsen tasolla. H4

Dokumentaation osaamista painotetaan. Se vaatii myös asiakastietojärjestelmien (esimerkiksi Effica) tuntemusta, koska järjestelmät ovat dokumentoimisen välineitä. Päätökset perustuvat dokumentoituun tietoon ja useat sosiaalityöntekijät tuovat esiin sen, että jos tietoa ei ole dokumentoitu niin sitä ei ole olemassa. Päätöksissä ei voi vedota sellaiseen tietoon, jota ei ole kirjattu mihinkään.

Käytännössä dokumentointi tarkoittaa sitä, että kaikki asiakkaan kanssa tehtävä työ on kirjattava asiakaskertomukseen ja asiakassuunnitelmiin. Dokumentoinnin on oltava moniäänistä, jotta erilaiset näkökulmat tulevat riittävästi esille. Dokumentaation osaamiseen haastateltavat sisällyttävät kyvyn erottaa olennainen epäolennaisesta:

Dokumentaation osaamista (tarvitaan) paljon. Pitää osata erottaa olennainen epäolennaisesta ja se on kyllä vaikeaa. Lähtötilanteessa ei tiedä mikä olennaista, sen voisi tietää sitten asiakkuuden päättyessä että toi oli ihan höpöhöpöä ja toi jäi kirjaamatta. Kaikki dokumentoidaan mielellään reaaliaikaisesti. Puhelut ja yhteydenpito mitä pidät asiakkaan verkoston kanssa täytyy näkyä. Sitä mitä ei ole dokumentoitu, sitä ei ole olemassa. Ja se (dokumentoitu tieto) on aika tärkeää silloin, kun tehdään päätöksiä. H1

Tärkeää, että (dokumentaatio) on selkää, mutta tärkeintä on se että se on moniäänistä. Tulee selkeästi esille se, että mikä on kenenkin näkökulma se mikä on tulkintaa. H8

Prosessien johtaja

Prosessien johtaminen muodostuu tilanteen selvittelystä, palveluiden järjestämisestä ja oman toiminnan suunnittelusta. Haastateltavat kuvasivat, että erityisesti heidän roolinsa koordinaattorina ja verkostojen rakentajana on painottunut viime vuosina. Asiakasta kohdataan yhä useammin erilaisissa verkostopalavereissa ja kahdenkeskiset kohtaamiset on vähentyneet. Sosiaalityöntekijät toivoivat, että mahdollisuus myös näihin kohtaamisiin säilyisi.

Haastatteluiden pohjalta näyttäytyy siltä, että usein asiakkaan tullessa lastensuojeluun tilanne on sekava eikä ole selkeää käsitystä siitä mistä tilanteesta on kysymys tai miten olisi järkevää edetä. Erityisesti tämä jäsentymätön tilanne näkyy lastensuojelutarpeen arvioinnissa ja kriisiytyneissä tilanteissa. Työntekijän on pystyttävä perehtymään

tilanteeseen ja selvittämään mistä on kysymys. Hänen on arvioitava asioiden kiireellisyys ja olla kykenevä tekemään nopeatkin ratkaisuja:

Perheen tilanteeseen perehtyminen ja selvittely, että missä mennään. Hahmottelu miten tästä eteenpäin. Mitä palvelua ja mitä tukea. Akuutit päivystysluonteiset tilanteet on usein myös sellainen lastensuojelullinen tilanne, jota mennään selvittämään. H2

Tilanteen selvittelyssä on hahmotettava kokonaisuus ja arvioitava mitä palveluita tarvitaan ja keitä asiakkaan asiassa on tarpeen koota yhteen. Tämä tarkoittaa käytännön työssä sitä, että on selvitettävä mitä tehdään, milloin tehdään ja kenen kanssa tehdään. Työntekijältä tämä vaatii organisointikykyä ja kykyä kerätä tietoa eri lähteistä. Suunnitelmallinen muutostyö ei ole mahdollista ellei ole ensin pysähdytty selvittämään mistä on kysymys:

Se on kaiken perusta, että jos ei pystytä sitä tilannetta saamaan selväksi, niin sitte se on vaikea olla apunakaan. H5

Tilanteen selvittelyn jälkeen korostuu palveluiden koordinointi ja järjestäminen. Tätä varten asiakkaan ympärille on koottava verkosto. Sosiaalityöntekijät toteavat, että nykyisin lastensuojelussa korostuu nimenomaan palveluiden järjestäminen ja verkostoissa tehtävä työ. Työntekijän on tunnettava erittäin hyvin niin oma kuin muiden toimijoiden palvelujärjestelmä. Asiakas ei useinkaan osaa itse määritellä mitä palveluita tarvitsee ja työntekijän ammattitaitoa on rakentaa kunkin asiakkaan tarpeita vastaava verkosto. Lastensuojelu ei pysty yksin tarjoamaan kaikkea sitä mitä asiakas tarvitsee ja mukaan työskentelyyn on osattava hakea sellaiset tahot, joiden kanssa pystytään rakentamaan tarvittava palveluvalikko:

Palveluverkoston tuntemusta tarvitaan (-) iso vastuu ketä haalia mukaan, mihin asiakas ohjata, ketkä kuuluu tähän osa-alueeseen. Työntekijän vastuulla se on. Ei asiakas tiedä ketä mun asioihini pitää valjastaa. Työntekijän on tunnettava

palveluverkosto ja osattava delegoida tehtäviä. Kaikki ei voi olla yhden katon alla hoidettavissa. H1

Palveluiden väliset siirtymät on tärkeää hoitaa järjestelmällisesti ja suunnitelmallisesti. Siirtymiin on kiinnitettävä huomiota siksi, ettei asiakas pääse putoamaan niiden välissä. Asiakassuunnitelmat varmistavat sen, että palveluiden järjestäminen ja verkostotyö on osa tavoitteellista muutostyötä eikä vain teknistä palveluohjausta. Se jäsentää järjestettäviä palveluita ja sen kautta seurataan myös eteneekö toiminta tavoitteiden suuntaisesti. Siirtymien merkitys tulee esille seuraavassa sosiaalityöntekijän pohdinnassa:

Siirtymät on valtavan tärkeitä ja siirtymien organisointi sillä tavoin, että asiakas ei tipu katveeseen siinä välillä (-) ei voi jättää asiakasta lillumaan jonnekin koska pahimmassa tapauksessa se voi olla niin ettei kukaan tee asiakkaalle puoleen vuoteen mitään. H8

Prosessin johtaminen vaatii työntekijältä kykyä oman toiminnan suunnitteluun. Oman työn suunnittelu nähdään keskeisenä, jotta työntekijä pystyy toimimaan prosessien johtajana. Lastensuojelutyö on luonteeltaan ennakoimatonta ja vaatii kykyä säilyttää toimintakyky nopeasti muuttuvissa tilanteissa. Työntekijän on pystyttävä muuttamaan omaa toimintaansa joustavasti, delegoimaan tehtäviä ja pystyä priorisoimaan asioita sekä hahmottaa asioiden tärkeysjärjestys:

Tämä on ennakoimatonta työtä. Täytyy olla kokoajan ajan hermolla, mitä mun pitää just tässä kohtaa tehdä. Yksi puhelu voi muuttaa koko päivän. Jatkovaa muutostilaa, joka vaatii sen, että sä oot kartalla siitä mitä pitää tehdä. Priorisointi kaikessa. Mitä kirjaan, kenen asiat kirjaan, ketä tapaan, kenen asiakkuus on tässä kohtaa akuutein, kuka tarvitsee minua eniten. H1

Erityisesti akuuteissa tilanteissa vaaditaan kykyä tehdä ratkaisuja nopeasti. Toisaalta on tärkeää muistaa myös maltti ja kestää se, että ongelmat eivät ratkea heti. Lastensuojelussa ei ole mitään valmista mallia jonka mukaan edetä. Jokaisen asiakkaan tilanne ja tarpeet

on erilaiset ja työskentely on rakennettava niiden pohjalle. Tätä kuvaa eräs pitkään lastensuojelutyötä tehnyt haastateltava seuraavasti:

Ajan myötä tullut se valmius siihen, että näihin asioihin pitää antaa aikaa ja paneutua ennen ku sä lähdet mitään oikein tekemään. Että sä et lähde syöksymään mihinkään kiireellä. Ongelmat on syntyneet pitkän ajan kuluessa, ei niitä hetkessä pysty ratkaisemaan. Kiireelliset on eri asia. Pitää olla valmius myös siihen ja kyky tehdä päätös. H6

Asiakkaan kohtaaja

Haastatteluiden pohjalta voidaan luotettavasti tehdä se johtopäätös, että asiakkaan kohtaaminen on kaikista tärkein lastensuojelun osaamisen alue. Sosiaalityöntekijät perustelevat kohtaamisen merkitystä sillä, että ilman toimivaa vuorovaikutusta ei ole mahdollista päästä tekemään asiakkaan kanssa tavoitteellista muutostyötä. Asiakkaan kohtaamisen painottaminen näkyy myös siinä, että haastateltavat kuvaavat kohtaamiseen liittyviä asioista selkeästi enemmän kuin muita. Asiakkaan kohtaaminen rakentuu vuorovaikutuksesta, osallisuudesta sekä läheisyyden ja etäisyyden säätelystä.

Vuorovaikutukseen sisältyy asiakkaan tapaamiset ja kaikki muu yhteydenpito hänen asioissaan. Se on puhumista, kuuntelemista, kyselemistä ja vastaamista. Haastatteluissa nostetaan esille, että ”ihan tavallinen vuorovaikutus” riittää. Se pitää sisällään myös selkeän ja asiallisen tavan puhua. Vuorovaikutukseen katsotaan liittyvän myös dokumentoinnin erityisesti siitä näkökulmasta, että asioiden kirjaaminen tekee koettua todeksi:

Musta se (dokumentaatio) on hirveen tärkeätä osaamista. Ne teksti, ne luo niitten ihmisten todellisuutta, muistoja ja kaikenlaista tällaista, kokemusta siitä onko heidät kohdattu tai onko heitä kohdeltu oikein. H2

Osallisuudessa lähtökohtana on asiakkaan kunnioittaminen ja hänen rinnalle asettuminen ilman syyttelyä tai tuomitsemista. Sosiaalityöntekijät tuovat esille, että virkamies voi olla myös rinnalla kulkija. Kohtaamisessa pitää olla kyse kahdesta ihmisestä eikä asiakkaasta ja työntekijästä:

*Kohtaan sen asiakkaan ja ajattelen, että siinä on ihminen. Siinä on kaksi ihmistä.
H7*

Pitää olla sellainen kunnioittava kohtaaminen, että kukaan haluaa sun kanssa töitä tehdä. (-) Ideaalitilannehan olisi se, että ihmiset uskaltaisi itse pyytää apua kun sitä tarvitsevat. Jotta siihen päästään niin se kokemus avun saamisesta pitää olla hyvä, ettei tuu semmoista oloa et mut on tuomittu tai syyllistetty tai ajettu nurkkaan. H1

Työntekijän on pystyttävä kohtaamaan asiakas ilman ennakkoluuloja eikä määrittää häntä sen perusteella mitä tietää etukäteen tilanteesta. Suurin virhe on tulla asiakastapaamiseen siten, että on valmiiksi määritellyt mikä asiakkaan tilanne on ja miten ongelmat ratkaistaan. Sosiaalityöntekijät kutsuvat tätä ”paremmin tietämiseksi” ja sen nähdään aiheuttavan helposti sen, että asiakas jää ulkopuoliseksi omassa asiassaan. Työntekijän ammattitaitoa on asettua tietämättömyyden tilaan ja etsiä vastauksia yhdessä asiakkaan kanssa:

Mulla voi olla tietystä viitekehyksessä järjestelmästä tietoa, mutta joka kerta kun tapaan asiakkaan niin lähdän 0-tilasta, tietämättömyyden tilasta ja sitten lähdetään yhdessä miettimään et miten mennään siitä eteenpäin. H8

Mä ajattelen, että jokaiseen tapaamiseen pitää mennä sillä lailla niinku tavallaan takki auki ja tuntosarvet pystyssä koska en voi tietää mitä sieltä tulee. Aika lailla hattu kourassa niihin kohtaamisiin täytyy mennä. Mä en tiedä enkä mä voi määritellä ennalta mikä se teidän tilanne on. Ja luoda se tilanne jotenkin

sellaiseksi, että se pääsee esille se tilann. Mennä aika sillä tavalla asiakas edellä.

H1

Työntekijän on siedettävä epätietoisuutta ja painetta, joka syntyy siitä kun luopuu valmiista vastauksista ja asettuu asiakkaan rinnalle etsimään yhdessä ratkaisuja. Osallisuus vaatii myös rehellisyyttä ja toiminnan läpinäkyvyyttä. Valmiista vastauksista luopuminen ei tarkoita sitä, että vältettäisi vaikeista asioista puhumista ja muutosta vaativien asioiden esille nostamista. Muutosta vaativista asioista pitää puhua riittävän suoraan eikä niin epämääräisesti tai ympäröivästä ettei asiakas lopulta edes ymmärrä mitä häneltä odotetaan:

Suoruus ja rehellisyys, että mä puhun asiat niinku ne on. Se on varmaan se mihin mä pyrin, koska mua itteä haittaa häiritsee ihan hirveesti sellainen hämärä, epämääräinen, vihjaileva tapa esittää asioita ja kun ajattelee että kuinka vaikeissa asemissa meidän asiakkaat on (-) että jos se työntekijä vielä heittelee epämääräisyyksiä ja vihjailuita eikä oikein suoraan sano mitä pitäisi muuttua, mikä on vinossa ja väärin ja muuta niin ahdistuuhan siinä ihminen. H4

Se täytyy kestää myös se epätietoisuus. Se ehkä kuuluu tähän työhön. Sietää myös sitä keskeneräisyyttä ja epätietoisuutta ja tuskaa siitä, että miten ihmeessä tää oikein tästä selvää ja mitä pitää tehdä seuraavaksi. Mikä on oikee ratkaisu, mikä on oikee askel. H1

Läheisyyden ja etäisyyden säätely näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden puheessa asiaksi, jota lastensuojelussa joutuu pohtimaan usein. Tavoitteellinen muutostyö vaatii ihmisen lähelle pääsemistä ja aikaisemmin mainittua rinnalle asettumista. Lastensuojelussa ei voi kuitenkaan riisua kokonaan pois viranomaistehtävän tuomaa kontrollielementtiä. Pitää olla riittävän lähellä, jotta luottamus voi syntyä ja vaikeistakin asioista pystyy keskustelemaan. Samalla pitää kuitenkin olla riittävän etäällä, jotta pystyy tarvittaessa puuttumaan myös perheen yksityisyyteen:

Mut toki joissain tilanteissa, esimerkiksi sit jos puhutaan vaikka kiireellisestä sijoituksesta, niin siinähan sit taas ei voi häivyttää sitä rooliaan. Täytyy olla aika vahvana edustamassa sitä ammattikuntaa, joka voi tehdä niin ison päätöksen. H1

Läheisyyden ja etäisyyden säätely vaatii kykyä reflektointiin ja oman toiminnan taustojen ymmärtämiseen. Työntekijän on oltava tietoinen siitä, että tunnetilat tarttuvat helposti ja hänen pitää pystyä erottamaan omat tunteet asiakkaiden tunteista. Työntekijältä vaaditaan vahvaa kykyä omien tunteiden säätelyyn. Haastatteluiden perusteella asiakkaan kohtaaminen onnistuu parhaiten silloin, kun työntekijä on tietoinen niistä tunteista joita erilaiset asiakkaat herättävät ja hän pystyy tunnistamaan mistä ne johtuvat:

Sillä on merkitys, että tuntee itsensä. Minkä tyyppisistä asiakkaista itsellä on taipumus pitää ja minkä tyyppiset asiakkaat niitä, jotka hyvin herkästi nostaa karvat pystyy. Nää on sellaisia oman persoonan ja oman henkilöhistorian pohjalta nousevia asioita ja ne on hyvä tunnistaa. Mitä mä itse tunnen tota asiakasta kohtaan. Onhan se semmonen ikuinen haaste tässä työssä se etäisyyden ja läheisyyden säätely. H3

Lapsen edun valvoja

Lapsen edun valvominen kiinnittyy lastensuojelulaista ja lastenoikeuksien sopimuksesta nousevaan periaatteeseen lapsen edun ensisijaisuudesta. Lapsen edun valvominen koostuu lapsen edun määrittämisestä, lapsen asiakkuuden erityiskysymyksistä ja eettisestä ajattelusta.

Lapsen edun määrittämisen pohjalla on lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä hänen tarpeitaan ja ikätasoaan vastaavaan kasvatukseen, hoivaan ja huolenpitoon. Lastensuojelussa tehtävien ratkaisuiden on oltava aina lapsen edun mukaisia. Sosiaalityöntekijä kokevat tämän tehtävän erittäin vastuulliseksi ja perusteellista harkintaa vaativaksi. Lapsen etua määriteltäessä keskeistä on asian tarkastelu riittävän

monipuolisesti ja eri näkökulmista. Lapsen etu ei välttämättä ole sama kuin vanhempien etu ja työntekijän onkin aina muistettava, että keskiössä on oltava se mikä on lapselle parasta:

Tehtävä on valvoa lapsen edun toteuttamista ja se on se päämäärä. Lapsen edun mukaisen ratkaisun etsiminen. H4

Lapsen edun määrittämisen katsotaan olevan tilannesidonnaista (mikä parasta juuri nyt ja tässä tilanteessa) ja toisaalta on huomioitava myös se, että nyt tehtävät ratkaisut ovat kestäviä myös tulevaisuudessa (mikä parasta lapsen tulevaisuuden kannalta). Jälkimmäinen näkökulma painottuu etenkin sijaishuollossa. Tämän arvioiminen koetaan haastavaksi:

Mikä on se osaaminen, jotta osataan arvioida lapsen etu ei vaan nyt vaan vuosien päästä. Ei tää hetki, vaan mikä on se heidän elämänsä. Ei riitä, että menee vuosi hyvin kun pitäisi mennä 15 vuotta. H3

Lapsen etuun perustetaan isojaakin ratkaisuja, jolloin keskeistä on puuttumisen kynnyks ja sen ylittyminen. Kiireellisissä tilanteissa on pystyttävä arvioimaan tilanne nopeasti niillä tiedoin, jotka on silloin saatavissa. Huostaanoton katsotaan olevan lapsen edun mukaista vain sellaisissa tilanteissa joissa on tarkkaan mietitty, harkittu ja testattu se ettei muut ratkaisut riitä turvaamaan lapsen etua:

Siinä (huostaanotossa) tulee se lapsen edun määrittäminen vielä. Et se oikeesti täytyy olla mietitty ja harkittu ja testattu ettei mikään muu auta. On siinä todella isot vastuukysymykset. H4

Lastensuojelussa asiakkaana on lapsi ja tämä tuo mukanaan omat erityispiirteensä. Lapsi on kuitenkin osa perhettä ja kuten jo aikaisemmin toin esille, niin kyse ei useinkaan ole yksin lapsesta vaan myös monen muun ihmisen haasteista. Lapsen etua selvitettyä on

toimittava yhteistyössä perheen ja muiden lapsen läheisten kanssa. Tästä huolimatta on muistettava, että keskiössä on lapsi ja hänen mielipiteet on selvitettävä:

Lastensuojelussa lähes poikkeuksetta joudutaan puuttumaan ihmisten syvimpiin ja pyhimpiin ihmissuhteisiin, niin kyl se vaatii tosi tarkkuutta ja sitä sellaista että pystyy hahmottamaan mikä on oikein miten ja kenenkin kannalta. Mut sit kuitenkin keskiössä se et lapsi on se asiakas. Hänen puoliaan pidetään. Häntä me suojellaan. H2

Lapsi on aina haavoittuvassa asemassa suhteessa aikuiseen ja häntä on kuultava eri tavalla kuin aikuista. Työskentelyssä on tärkeää huomioida lapsen ikä- ja kehitystaso ja tämä vaatii työntekijältä riittävää tietopohjaa lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä asioista. Lapsen esille tuomiaan asioita ei saa mitätöidä tai ohittaa vaikka ne tuntuisivat vähäpätöisiltä:

Aina lapsia kuunnellaan erityisen herkillä korvalla, jos lapsi tuo esille jotain niin sitä ei saa koskaan vähätellä vaan se pitää käsitellä. H8

Aikuiset ihmiset pystyy yleensä puhumaan puolestaan, mutta lapsi ei pysty tai jos pystyy niin sitä pitää jonkunlaisen suodattimen läpi kuunnella. Niin tietysti aikuistenkin, mutta eri tavalla pitäisi lasta kuulla kuin aikuisia. H4

Lapsen edun valvominen vaatii eettistä arviointia. Haastatteluissa nousee esille se, että työntekijän on oltava tietoinen omasta etiikastaan sekä niistä vaikuttimista miksi työtä tekee ja keitä varten. Työntekijän etiikka ja arvopohja muodostaa sen peilauspinnan jota vastaan lapsen etua, tietäen tai tiedostamatta, arvioidaan:

On se (eettinen arviointi) varmaan olennaista. En tiedä kuinka paljon se tulee kokemuksen myötä, kun joutuu tekemisiin erilaisten ilmiöiden kanssa. Sitä on hyvä olla tietoinen, omasta etiikasta. Miksi mä tätä työtä teen ja ketä varten. H4

Mielenkiintoisena näkökulmana haastatteluissa tulee esille eettinen ajattelu työtapana. Käytännössä tämä tarkoittaa oman työn arviointia, vaihtoehtoisten ratkaisujen miettimistä ja prosessien läpikäymistä jälkikäteen siitä näkökulmasta, että mitä harkintaa missäkin vaiheessa on käytetty ja mihin se on perustunut. Erityisen hyödyllisenä koetaan eri vaihtoehtojen eettisyyden pohtiminen etukäteen oman tiimin kanssa. Tämän kuvataan helpottavan työntekijän päätöstä siitä miten tilanteessa on viisasta toimia. Eettinen ajattelu työtapana nähdään tärkeänä, mutta sen toteutumisen todetaan olevan satunnaista, yksilösidonnaista ja helposti työkiireiden alle jäävää. Työelämään toivotaan sellaisia rakenteita, jotka mahdollistaisivat tämän työtavan vahvistumisen:

Työpaikalla kaikkienensa jakaminen. Että oikeesti työn kiireen lomassa on rauhoitettuja hetkiä joissa puretaan caseja, tunteita, vaihtoehtoisia toimintatapoja, käydään läpi tilanteita miten toimin, oliko hyvä ratkaisu, tuleeko jollain jotain muuta mieleen. Sekä mitä ennalta tehdään ja suunnitellaan, mutta myös käydään läpi esimerkiksi kiireellisiä sijoituksia. Mitä tässä tapahtui, olisiko voinut toimia toisin. Jatkuvasti on se oppimisen pyörä niinku liikkeessä. Se on mun mielestä tärkeää. Me ei olla koskaan valmiita eikä näihin oo mitään oikeita ratkaisuja. Täytyy vaan tehdä siinä hetkessä, niillä tiedoilla, paras mahdollinen ratkaisu. H1

Monimutkaiset caset, miten ne etenee ja mitä harkintaa on käytetty, käytäisi työkavereiden kanssa tai tiimissä läpi ja pohdittais jotenkin siitä näkökulmasta että okei laki sanoo yhtä mut laki ei välttämättä sano mikä on oikein. Sen pohtiminen mikä on oikein, mikä väärin ja mikä viisautta. H2

Tämän kautta voi rakentua myös paremmin työntekijöiden kesken yhteinen ymmärrys siitä mitä on lapsen etu ja miten sitä määritellään:

Jos me ei testata sitä niin me ollaan vaan omissa illuusioissa. Kun mä ajattelen näin niin varmaan se naapurihuoneen työntekijä ajattelee samalla tavalla ja se voi mennä ihan pieleen. H1

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Lastensuojelun ydinosaamisen arvoitusta ratkaisemassa

Tässä tutkimuksessa lähestyn lastensuojelun ydinosaamista kahden tutkimustehtävän kautta:

1. Mitä on lastensuojelun ammatillinen ydinosaaminen perhepalveluissa ja lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa työtä tekevien sosiaalityöntekijöiden määrittelemänä?
2. Mitkä ovat ne keskeisimmät osaamisalueet, joita lastensuojelussa työskennellessä tarvitaan, jotta palvelut voidaan järjestää laadukkaasti?

Tavoitteena oli ratkaista arvoitus (ks. Alasuutari 1989) siitä mitä on lastensuojelun ydinosaaminen ja lähdin etsimään vastausta haastattelemalla sosiaalityöntekijöitä. Haastatteluiden kautta halusin kuulla miten sosiaalityöntekijät määrittelevät itse ydinosaamista ja sen keskeisiä osaamisalueita. Haastateltavat pohtivatkin monesta eri näkökulmasta sitä mitä lastensuojelun ydinosaaminen on ja mistä se muodostuu. He kertoivat lastensuojelutyön arjesta ja siitä moninaisesta ja monitasoisesta osaamisesta, jota työn laadukas toteuttaminen tarvitsee. He puhuivat työstään ja niistä haasteita joita päivittäin kohtaavat. Haastatteleman sosiaalityöntekijät piirsivät eteeni kuvan siitä mitä on lastensuojelun ydinosaaminen on tässä ajassa, jossa yhteiskunnassa on käynnissä monia muutoksia ja yksilön asema näiden muutosten keskellä herättää kysymyksiä myös työntekijöissä.

Tässä tutkimuksessa lastensuojelu ymmärretään laajempänä kokonaisuutena, joka on niin vanhempien kuin yhteiskunnan toimijoiden vastuulla. Lastensuojelun ydinosaamista määritellään kuitenkin selkeästi omasta sosiaalityön tehtävästä käsin. Ydinosaamisen ja

sen keskeisimpien osaamisalueiden määrittely kiinnittyy tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden lakisääteiseen työhön. Lastensuojelun ammatillisen ydinosaamisen kuvataan olevan luonteeltaan jatkuvasti kehittyvää ja rakentuvaa. Sen on enemminkin prosessi kuin yksittäisistä osaamisalueista muodostuva muuttumaton kokonaisuus. Esille tuodaan, että työntekijän on tärkeää ymmärtää tiedon muuttuva luonne ja se ettei lastensuojelun asiantuntijana tulla koskaan valmiiksi.

Lastensuojelun ydinosaaminen liitetään laajempaan sosiaalityön osaamiseen ja monet osa-alueet, kuten palvelujärjestelmän ja lainsäädännön tuntemus, nähdään sellaisen osaamisena jota tarvitaan kaikilla sosiaalityön alueilla. Lastensuojelussa tunnistetaan olevan sellaisia omia erityispiirteitä, jotka erottavat sen muista sosiaalityön osa-alueista ja asettavat työntekijälle erityisiä osaamisvaatimuksia. Erityispiirteistä nostetaan esille lapsen edun määrittäminen ja arviointi. Lastensuojelussa asiakkaana on lapsi ja hänen mielipiteensä selvittäminen vaatii erilaista osaamista kuin aikuisten kanssa työskentely. Aikuisten voidaan ajatella olevan vastuussa itsestään ja tekevän ratkaisuja omasta puolestaan. Lapsi on haavoittuvassa asemassa suhteessa aikuiseen ja tämä tuo työskentelyyn omat haasteensa. Lastensuojelussa on huomioitava myös lapsen läheiset ja työskennellä yhteistyössä heidän kanssaan. Erityispiirteenä mainitaan myös työntekijän viimesijainen vastuu lapsesta. Lastensuojelussa työntekijällä on oikeus ja velvollisuus puuttua tarvittaessa lapsen syvimpiin ihmissuhteisiin ja perheen yksityisyyteen. Tämä tehtävä on sellainen, jota ei muilla sosiaalityön osa-alueilla ole.

Lastensuojelun ydinosaaminen jakautuu neljään osaamisalueeseen, jotka ovat viranomaistehtävän hoitaminen, prosessien johtaminen, asiakaan kohtaaminen ja lapsen edun valvominen. Nämä osaamisalueet jakautuvat kolmeen eri tasoon, jotka ovat tietäminen, osaaminen ja ymmärtäminen. Tasot ovat osin päällekkäisiä ja limittäisiä. Jokainen kolmesta tasosta on merkityksellinen ja sosiaalityöntekijä tarvitsee työssään niitä kaikkia. Tämän lisäksi kuvataan vielä neljäs taso, joka on hieman vaikeammin määriteltävissä eikä ole samalla tavalla edellytyksenä ammattitaitoiselle työskentelylle. Kuvaan sitä termillä ammatillinen lahjakkuus. Olen tiivistänyt tutkimukseni keskeiset tulokset seuraavaan kaavioon.

	Perus- ja lisäkoulutuksen kautta rakentuva tietopohja eli TIETÄMINEN	Työkokemuksen ja työssä oppimisen kautta vahvistuvat taidot eli OSAAMINEN	Työn ja oman toiminnan reflektoimisen kautta syntyvä ymmärrys eli YMMÄRTÄMINEN
VIRANOMAIS TEHTÄVÄN HOITAJA	<ul style="list-style-type: none"> • Lainsäädäntö • Päätöksentekojärjestelmä • Yhteiskunnallinen järjestelmä ja sen yhteydet • Erilaiset näkökulmat yhteiskuntaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Asiakastietojärjestelmien hallinta • Lain soveltaminen • Ratkaisujen tekeminen • Hallinnollisten päätösten valmistelu ja tekeminen • Arviointityö • Dokumentointi 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalityöntekijän viimesijainen vastuu • Dokumentoinnin monimerkityksellisyys • Asiakkaan oikeusturva
PROSESSIEN JOHTAJA	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteiskunnan palvelujärjestelmä • Hyvinvointipolitiikka • Sosiaaliturva • Yhteiskunnan muutokset ja ajankohtaiset ilmiöt • Sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka • Tiedon tuottaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Palveluohjaus ja palveluiden koordinointi • Tiedon kerääminen • Tavoitteellinen muutostyö • Moniammatillinen yhteistyö • Verkostotyö • Organisoitukyky • Ongelmanratkaisutaidot • Oman työn suunnittelu 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä • Sosiaalityöntekijän rooli verkostoissa • Työn luonne ja ennakoimattomuus
ASIAKKAAN KOHTAAJA	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmiskäsitys • Yhteiskunnallinen huono-osaisuus ja sosiaaliset ongelmat • Syrjäytymisen mekanismit • Asiakastyön vuorovaikutussuhteet 	<ul style="list-style-type: none"> • Vuorovaikutustaidot • Oman persoonan käyttäminen työvälineenä • Dialogisuus • Osallisuuden vahvistaminen • Asiakaslähtöisyys 	<ul style="list-style-type: none"> • Itsetuntemus • Epävarmuuden sietäminen • Läheisyyden ja etäisyyden säätely • Ennakoasenteet
LAPSEN EDUN VALVOJA	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalityön arvot ja eettinen perusta • Perheen ja yksilön kasvu ja kehitys • Lapsen oikeudet • Interventiomallit 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen mielipiteen selvittäminen • Lapsen edun arvioiminen • Perheen kanssa työskentely • Tutkiva työote 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen edun ensisijaisuus • Eettinen arviointi • Aika- ja paikkasidonnaisuus • Arvot ja asenteet • Ammatillinen kasvu
AMMATILLINEN LAHJAKKUUS			

Kuvio 4: Lastensuojelun ydinosaamisen kokonaisuus

Lastensuojelun ydinosaamisen voi tiivistetysti kuvata koostuvan perus- ja lisäkoulutuksen kautta rakentuvasta tietopohjasta, työkokemuksen ja työssä oppimisen kautta vahvistuvista taidoista sekä työn ja oman toiminnan reflektointien kautta syntyvästä ymmärryksestä. *Tietäminen* on alusta, jolle ammatillisen ydinosaamisen on mahdollista

rakentua. Se on teoreettista asiatiedon hallintaa, joka toimii ydinosaamisen perustana ja mahdollistaa arkityön liittämisen laajempaan yhteiskunnalliseen viitekehykseen. Tietäminen rakentuu tyypillisesti sekä perus- että lisäkoulutuksen kautta. *Osaaminen* on erilaisia käytännön taitoja, jotka kehittyvät kokemuksen kautta ja työtä tekemällä. Osaaminen pitää sisällään monien erilaisten työmenetelmien ja välineiden käyttämiseen sekä oman työn suunnitteluun liittyviä valmiuksia. Osaamisen kehittyminen ei tapahdu automaattisesti tai itsekseen, vaan perustuu kehittävään työotteeseen ja oman toiminnan reflektointiin. *Ymmärtäminen* on työntekijän kykyä eettiseen toimintaan ja omien arvojen sekä asenteiden reflektointiin. Se on ikään kuin tulkintakehys, jota sosiaalityöntekijä käyttää tehdessään erilaisia työhön ja omaan ammatillisuuteen liittyviä ratkaisuja.

Näiden kolmen tason lisäksi tunnistetaan vielä neljäs tekijä, jonka olen nimennyt *ammatilliseksi lahjakkuudeksi*. Se on vaikeammin määriteltävissä oleva tekijä, joka kiinnittyy työntekijän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja tapaan hahmottaa maailmaa. Käytän termiä ammatillinen lahjakkuus kuvaamaan sitä tekijää, joka herättää asiakkaassa positiivisen tunnereaktion ja vahvistaa kokemusta vaikeastakin tilanteista selviytymisestä. Termi kuvaa myös sitä, että kyseessä on tekijä jota ei voi opetella, vaan se on enemmänkin työntekijän yksilöllistä potentiaalia.

Lastensuojelun ydinosaamisen osaamisalueet jakautuu neljään eri alueeseen, jotka ovat viranomaistehtävän hoitaminen, prosessien johtaminen, asiakkaan kohtaaminen ja lapsen edun valvominen. Sosiaalityöntekijän on hallittava nämä kaikki osa-alueet, jotta voi toteuttaa työtään ammattitaidolla ja laadukkaasti. Asiakasprosessin eri vaiheissa voi painopiste asettua eri osa-alueisiin, mutta tärkeimmäksi alueeksi nousee asiakkaan kohtaaminen. Asiakkaan kohtaaminen on edellytyksenä lastensuojelutyön laadukkaalle toteuttamiselle.

Viranomaistehtävän hoitamisessa osaaminen painottuu juridiikkaan, hallinnolliseen osaamiseen ja dokumentointiin. Työntekijän on tunnettava keskeinen lainsäädäntö, osattava soveltaa sitä ja toimittava työssään lain mukaisesti. Hänen on valmisteltava ja

tehtävä hallinnollisia päätöksiä oikein ja hyvää hallintotapaa noudattaen. Viranomaistehtävän hoitamiseen liittyy myös valmiudet käyttää asiakastietojärjestelmiä ja dokumentoida työ asianmukaisesti.

Prosessien johtamisessa keskeistä on tilanteen selvittely, palveluiden järjestäminen ja oman työn suunnittelu. Työntekijän on hahmotettava asiakkaan tilanne kokonaisuudessaan ja arvioitava kiireellisten toimenpiteiden tarve. Hänen on koottava asiakkaan ympärille tarvittava verkosto ja arvioitava mitä palveluita asiakas tarvitsee. Palvelujärjestelmän tuntemusta vaaditaan, jotta asiakkaalle pystyy järjestämään hänen tarvitsemiaan palveluita. Oman työn suunnittelu mahdollistaa toimimisen joustavasti myös nopeasti muuttuvissa ja priorisointia vaativissa tilanteissa.

Asiakkaan kohtaamisen elementit ovat vuorovaikutus, osallisuus sekä läheisyyden ja etäisyyden säätely. Asiakkaan kohtaaminen nähdään edellytyksenä tavoitteelliselle muutostyölle. Työntekijällä on oltava valmiuksia vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että osaa puhua, kuunnella ja kirjoittaa. Nämä perusasiat voivat vaikuttaa itsestään selvyyksiltä, mutta puutteet perustaidoissa voivat asettaa suuriakin haasteita asiakastyöhön. Työntekijän on omalla toiminnallaan vahvistettava asiakkaan roolia aktiivisena toimijana ja hänen osallisuutta omista asioistaan. Tämä vaatii työntekijältä kykyä asettua asiakkaan rinnalle ja kohdata hänet kunnioittavasti ilman ennakkoluuloja. Työntekijän on tunnistettava omia tunteitaan ja tapojaan reagoida, jotta hän pystyy säätämään ammatillisesti asiakassuhteen läheisyyttä ja etäisyyttä.

Lapsen edun valvomisessa osaaminen liittyy lapsen edun määrittämiseen, lapsen asiakkuuden erityispiirteiden huomioimiseen sekä eettiseen ajatteluun. Lapsen etua määriteltäessä tulee työntekijän palauttaa itsensä aina uudestaan siihen kysymykseen siitä mikä ratkaisu on lapsen kannalta paras. Tämä vaatii työntekijältä valmiuksia selvittää asioita mahdollisimman laajasti ja erilaiset näkökulmat huomioiden. Hänen on huomioitava myös ratkaisujen vaikutusta pidemmällä aikavälillä. Lapsen asiakkuuden erityispiirteitä on se, että vaikka asiakkaana on lapsi niin useimmiten tilanteessa on kyse

myös hänen läheistensä haasteista. Lapsen mielipiteen selvittämisessä on huomioitava lapsen ikä ja kehitystaso. Työntekijän pitääkin osata hyödyntää erilaisia menetelmiä, joiden avulla lapsen ajatuksia ja toiveita saadaan selvitettyä. Lapsen edun valvominen edellyttää työntekijältä tietoista eettistä arviointia ja oman arvopohjansa tuntemista.

6.2 Yhdessä kohti lastensuojelun ydinosaamista

Tavoitteenani oli ratkaista arvoitus siitä mitä on lastensuojelun ydinosaaminen ja vastausta arvoitukseen ovat etsineet tahoillaan myös monet muut tutkijat. Tämän tutkimuksen tulokset kiinnittyvät osaksi tätä laajempaa keskustelua sosiaalityön ja lastensuojelun osaamisesta sekä asiantuntijuudesta. Lastensuojelun määrittely näyttäytyy samanlaisena kuin Pekkarisen tarkastelussa (2011, 12–13), jossa esitellään kaksi lähestymistapaa. Laajemmassa määrittelyssä lastensuojelu nähdään lasten hyvinvoinnin edistämiseksi ja puutteiden poistamiseksi. Tätä tehtävää hoitaa erilaisten ammattilaisten ja muiden toimijoiden joukko. Suppeammassa määrittelyssä lastensuojelu on lakiin perustuvaa viranomaistoimintaa yksi sosiaalityön erityisosaamisen alue.

Sosiaalityön asiantuntijuus on tulosten mukaan laaja-alaista ja tämä on myös Sipilän (2011, 21–22) tarkastelun lähtökohtana. Hänen mukaansa sosiaalityössä ei riitä kapea-alainen erityisosaaminen, vaan tarvitaan horisontaalista ja laaja-alaista osaamista. Lastensuojelun määrittäminen omaksi sosiaalityön alueeksi ja kuten Karvinen ja Niinikoski (2010) toteavat, niin lastensuojelutyön laadukas tekeminen edellyttää työntekijältä asiantuntijuutta. Tätä näkökulmaa vahvistaa Mänttari-van der Kuipin (2013) huomio siitä, että lastensuojelun sosiaalityössä työntekijän tilivelvollisuuteen ja ammattieettisyyteen kohdistuu enemmän paineita kuin esimerkiksi aikuissosiaalityössä.

Lastensuojelun erityispiirteet asettavat työntekijöiden osaamiselle erityisiä vaatimuksia, jotka liittyvät lapsen asiakkuuteen ja sosiaalityöntekijän viimesijaiseen vastuuseen lapsesta. Myös toimiva lastensuojelu ryhmän selvityksessä todetaan, että lastensuojelun ammatillinen työ sisältää lasten ja heidän vanhempiansa kanssa työskentelyyn liittyvät erityispiirteitä ja ne tuovat työhön erityisiä vaatimuksia. Erityispiirteinä mainitaan myös

perheen yksityisyyteen puuttuminen ja tämä on juuri se asia jonka haastateltavat nostivat myös vahvasti esiin. (Kananoja ym. 2013, 42.)

Lastensuojelun ydinosaaminen määrittyy tietoina, taitoina ja ymmärtämisenä. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin Sipilän (2011, 144, 149–151) tutkimuksessa, jossa asiantuntijuus jakautuu ammattitietoon, ammattitaitoon ja eettisiin toimintaperiaatteisiin. Sosiaalityön koulutuksesta vastaavat yliopistot määrittelevät myös sosiaalityön osaamisen koostuvan tiedollisista ja taidollisista ulottuvuuksista. (Lähteinen ym. 2017, 13.) Nämä eri tasot on löydetty myös Yhdysvalloissa toimivan kansallisen sosiaalityön koulutuksen neuvoston CSWE (2018) määrittelemästä sosiaalityön ydinosaamisen kokonaisuudesta. Tässä jaottelussa tuodaan esille sosiaalityöntekijän oman roolin tunnistaminen (identify as a professional socialworker) ja eettisten periaatteiden mukaan toimiminen. Ydinosaaminen sisältää myös kriittisen ajattelun, tutkimusosaamisen ja toiminnan kehittämisen valmiuksia. Työntekijän on osattava soveltaa teoreettista tietoa käytäntöön ja toimia yhteistyössä niin yksilöiden, perheiden, yhteisöjen kuin erilaisten organisaatioiden kanssa. Hänen pitää osata käyttää tässä työssä erilaisia menetelmiä.

Koulutuksen merkitys ydinosaamisen rakentumisessa nähdään tärkeänä erityisesti tietopohjan rakentamisessa. Monet tutkijat ovatkin nostaneet esille tietopohjan keskeisen merkityksen. Tietoa tarvitaan esimerkiksi yhteiskunnan ilmiöistä, lapsen kasvusta ja kehitystä, asiakirjojen kirjoittamisesta ja tekstivälitteisestä vaikuttamisen sekä dokumentaatioon liittyvästä juridiikasta. (Laaksonen ym. 2011, 53; Nousiainen ym. 2016, 16; Petrelius ym. 2016, 143.)

Koulutuksen merkitystä vahvistaa myös sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattiliiton Talentian tutkimus, jonka mukaan sosiaalityöntekijöiden koulutus antaa hyvät valmiudet työelämään siirtymiseen. Työelämävalmiuksia vahvistaa käytännön työelämään kiinnittyvä opetus sekä erilaiset seminaarit ja ryhmätyöt. Koulutus koetaan pääsääntöisesti mielenkiintoiseksi ja hyödyllisimmäksi opetusmenetelmäksi nimetään luento-opetus. Eri opetusmenetelmien mielekkääseen käyttöön ei kuitenkaan olla kovin

tyytyväisiä. Suurin osa vastaajista oli työllistynyt koulutusta vastaaviin tehtäviin sosiaalityöntekijöiksi ja he kokivat, että työn vaativuus vastaa koulutusta. Yli puolet kyselyyn vastanneista sosiaalityön maistereista olivat suunnitelleet hakeutumista jatko-opintoihin joko erikoissosiaalityön koulutukseen tai tohtoritutkinnon opintoihin. (Landgren & Pesonen 2017, 14–20, 29–36.)

Keskeisimmäksi tekijäksi osaamisen rakentumisessa koetaan kuitenkin työn tekeminen käytännössä. Saman ovat todenneet Gordon, Cooper ja Dumbleton (2009) joiden mukaan sosiaalityöntekijöiden käyttämä tieto perustuu useimmiten heidän työkokemuksensa. Petrelius, Tulensalo, Jaakola ja Hietamäki (2016, 143) liittyvät tähän keskusteluun painottamalla kokemuseräisen tiedon yhdistämistä teoriaan. Tämä on tunnistettu myös koulutuksen järjestäjien taholla, koska koulutuksessa on keskeisellä sijalla työelämysuhteissa tapahtuva oppiminen ja koulutukseen sisältyy lakisääteisesti harjoittelua (Lähteinen ym. 2017, 9). Monessa eri tutkimuksessa onkin todettu, että pätevien ja ammatissaan taitavien sosiaalityöntekijöiden koulutus tarvitsee kiinteää yhteyttä työelämään. (esim. Hytti 2017; Kananoja ym. 2013; Tham & Lynch 2014.)

Työkokemuksen merkitys on tärkeää tunnistaa, koska kuten Karvinen- Niinikoski (2010, 267–268) toteaa niin sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu monimutkaisissa suhteissa tilannekohtaisesti. Tätä vahvistaa Pekkarisen (2015, 170) huomio siitä, että sosiaalityön asiantuntijuus on yhä enemmän avoin kokemukselliselle tiedolle ja toisilta oppimiselle.

Ymmärtämisen näkökulma liittyy Erosen (2013, 82) puheeseen lastensuojelussa tarvittavasta käytännön viisaudesta ja tilan raivaamisesta kokeneiden sosiaalityöntekijöiden moraaliselle järkeilylle. Laaksosen ym (2011, 12) mukaan tarvitaan sekä yksin että työryhmässä tapahtumaa omien toimintatapojen ja ammatillisten lähtökohtien reflektointia. Lastensuojelun ammattilaisten mielestä organisaatioiden rakenteet, työn tuki ja käytettävissä olevat resurssit eivät aina tue lastensuojelutyön tekemistä tavalla johon heillä olisi osaamista, valmiuksia ja tahtoa. Tutkimuksessa lastensuojelun ammattilaisten näkemyksestä lastensuojelun nykytilasta tulee myös esille

se, että työntekijöiden osaamisen vahvistamisessa on puutteita ja joissakin työyhteisöissä ei toteuteta edes lakisääteisiä täydennyskoulutuksia. (Sinko & Muuronen 2013, 4, 37.)

Ammatillisen lahjakkuuden osalta kiinnityn Nohlin ajatteluun pedagogisesta suhteesta, jossa sosiaalinen työ nähdään syvimmillään toisen ihmisen rinnalle asettumisena ja hänen ihmisyyden kohtaamisena (Hämäläinen & Kurki 1997, 84, 88–90) sekä Freireläiseen dialogisuuteen, jossa toivo nähdään kantavana voimana. Keskeistä on näky siitä mitä ei vielä ole, visio ihmisestä ja maailmasta. (Hannula 2000, 114–115). Liitän tähän myös Mattilan (2007, 12) ajatuksen siitä, että kohtaaminen on aina käymistä kohti toista ihmistä ja kohtaaminen mahdollistuu ihmisyyden välityksellä. Tämä kuvaa kuitenkin enemmän työntekijän orientaatiota kuin sitä mitä olen tarkoittanut ammatillisella lahjakkuudella. Metsämuurosen (1999) pehmeät kvalifikaatiot sivuavat parhaiten ammatillisen lahjakkuuden käsitettä, mutta tämän ei voi katsoa olevan riittävä vahvistus sille, että ammatillisen lahjakkuuden voisi luotettavasti sanoa olevan osa lastensuojelun ydinosaamista. Ilmiönä se on kuitenkin erittäin kiinnostava ja myös sosiaalityöntekijöiden itsensä esille nostama.

Lastensuojelun ydinosaamisalueesta viranomaisena toimiminen tulee lähelle Susanna Helavirran (2016) kuvausta sosiaalityöntekijän tehtävästä ”julkisena huoltajana”. Tässä tehtävässä korostuu julkisen vallan asema lapsen hyvinvoinnin turvaajana. Myös asiakkaat määrittelevät lastensuojelun ensisijaisesti viranomaisvallan läpäisemänä juridishallinnollisena toimintana (Vierula 2017, 99). Laakso ja Eronen (2017, 151) tuovat esille sosiaalityöntekijän viranomaistehtävään kuuluvan viimesijaisen vastuun. Heidän mukaansa lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät kokevat, että vastuu päätöksistä lankeaa heille, vaikka niiden taustalla olisi moniammatillisessa verkostossa käydyt keskustelut.

Viranomaisena toimimiseen liittyy dokumentointi ja dokumentaation merkitystä on pohdittu myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Asiakastyön dokumentointi on sosiaalityössä välttämätöntä ja usein asiankirjojen laatiminen on sosiaalityöntekijän vastuulla. Sosiaalityön teknologiaan keskittyvässä Tikesos-hankeessa toteutettiin

kirjaamisen kehittäminen osahanke. Sen tehtävänä oli laatia sosiaalihuollon asiakastyön dokumentointiin periaatteet ja kuvata hyvän dokumentoinnin periaatteita. Tämän tutkimuksen mukaan dokumentointi ei toimi pelkästään työn suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan välineenä vaan sen avulla edistetään myös asiakkaan etua. Työssä tarvitaankin ammatillista harkintaa siitä mitä kirjataan ja miten. Työntekijän on tunnistettava myös oma asema tekstien tuottajana ja ymmärtää, että hänen tekemiin tulkintoihin vaikuttaa aina oma elämänhistoria ja ihmiskäsitys. Koulutukseen tarvitaan lisää asiakirjojen kirjoittamisen ja tekstivälitteisen vaikuttamisen sekä dokumentaatioon liittyvän juridiikan koulutusta. (Laaksonen ym. 2011, 6–12.)

Tarja Vierulan (2017, 9–10) väitöskirjatutkimus nostaa esille dokumentoinnin erityiskysymykset lastensuojelussa. Tutkimuksessa selvitetään lastensuojelun asiakkaina olevien ja olleiden lasten vanhempien suhteita itseään koskeviin asiakirjoihin ja asiakirjakäytäntöihin. Asiakirjat ovat monimerkityksisiä ja sidoksissa vanhempien omiin kokemuksiin asemastaan lastensuojelun asiakkaina. Vierula kuvaa dokumentaation sellaisena lastensuojelun tehtävänä, jossa tarvitaan monipuolista osaamista ja ymmärrystä asiakirjojen monimerkityksellisyydestä. Dokumentaatiolla on vaikutusta siihen, miten asiakkaat kokevat oman asemansa lastensuojelun asiakkaina. Jatkossa tarvitaan myös avointa keskustelua siitä millaisia tarpeita lastensuojelun asiakirjojen ajatellaan ensisijaisesti palvelevan.

Prosessien johtaminen ydinosaamisen yhtenä alueena saa vahvistusta Nousiaisen, Petreliuksen ja Ylirukan (2016, 3) ylisukupolvisia hyvinvoinnin vajeita koskevasta tutkimuksesta, jossa painotetaan erilaisten palveluiden ja moniammatillisen osaamisen merkitystä huono-osaisuuden ketjujen katkaisemisessa. Sosiaalityö ei pysty vastaamaan yksin lasten ja perheiden arjesta nouseviin moninlaisiin haasteisiin. Verkostojen ja moniammatillisuuden osaamisen tärkeyden mainitsee myös Eronen (2013, 80) painottaessaan moniammatillista yhteistyötä ja asiakkaan verkostoissa toimimista sekä Paasivirta (2016, 136), joka on tutkinut sosiaalityön asiantuntijuutta läheisneuvonpidoissa. Hänen mukaansa sosiaalityöntekijät hakevat ratkaisuja tilanteisiin yhdessä perheen ja verkoston kanssa. Paasivirta korostaa myös suunnitelmallisuuden

merkitystä ja muutossuuntautuneisuuteen liittyvää pyrkimystä saada aikaan mahdollisimman konkreettisia suunnitelmia. Näiden merkitys nousee esille myös oman tutkimukseni tuloksissa.

Prosessin johtamiseen liitetään sosiaalityöntekijän oman tehtävän ja roolin tunnistaminen osana moniammatillista toimintakenttää. Kuten Pekkarinenkin (2015, 170) toteaa, niin sosiaalityöntekijät työskentelevät verkostoissa, joissa on monenlaisia toimijoita ja asiantuntijoita. Sosiaalityöntekijän on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa oma asiantuntijapositionsa ja ymmärtää mikä on lastensuojelun omaleimainen tehtävä osana tätä verkostoa.

Asiakkaan kokonaistilanteen hahmottamisen ja arvioinnin tärkeyttä korostetaan lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen monitoimijaista arvioinnin kehittämistä koskevassa katsauksessa, jossa arviointi nähdään lastensuojelun keskeisenä tehtävänä. Laadukas arviointi koostuu lapsikeskeisestä ja yhteistyöhön perustuvasta työskentelyotteesta, tiedonmuodostuksen jäsentyneisyydestä sekä työyhteisön ja organisaation tuesta ja sitoutumisesta laadukkaaseen arviointiin. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan monipuolista osaamista, jotta hän pystyy toteuttamaan arviointityötä laadukkaasti. (Petrelius ym 2016, 3–7) Kaikko ja Friis (2009, 94) määrittelevät lapsen myös tilanteen arvioimisessa tarvittavan menetelmäosaamisen olevan osaamisalue, joka jokaisen lastensuojelun työntekijän tulisi hallita.

Prosessin johtamiseen sisältyy toimintakyvyn säilyttäminen ja kyky joustavaan toimintaan myös ennakoimattomissa ja kiireellisissä tilanteissa. Grantin ja Kinmanin (2013, 362-365) tutkimuksessa nostetaan esille sama asia ja se määritellään resilienssiksi. Resilienssi näkyy kykynä toimia joustavasti yllättävissäkin tilanteissa sekä kykynä selvitä vastoinkäymisistä. Sen voi kuvata olevan sinnikkyyttä ja sitkeyttä. Tutkimuksen mukaan resilienssi on merkittävä tekijä niin työssäjaksamisessa kuin työn laadussa. Resilienssin vahvistamiseen tulisikin kiinnittää huomiota jo sosiaalityöntekijöiden koulutuksen aikana ja se kiinnittyy ammatillisen kasvun prosessiin. Resilienssin vahvistamisen kannalta työntekijän on tärkeää lisätä itsetuntemusta ja omien tunteiden hallintaa. Työpaikoille

tarvitaan myös rakenteita jotka mahdollistavat työn refleктоimista ja asioiden käsittelyä yhdessä työkavereiden kanssa. Näiden avulla voidaan tukea resilienssiä vahvistavien strategioiden luomista. Oman tutkimukseni tuloksissa tuli myös esille se, että työpaikoille toivotaan sellaisia rakenteita jotka mahdollistavat asioiden käsittelyn, työn sisällöistä keskustelemisen ja yhdessä oppimisen. Sinko & Muuronen (2013, 37) ovat omassa tutkimuksessaan todenneet saman tarpeen. Sosiaalityöntekijöiden kokemus on, että organisaatioiden rakenteet eivät aina tue riittävästi lastensuojelutyön laadukasta toteuttamista.

Tässä tutkimuksessa asiakkaan kohtaaminen nähdään lastensuojelun tärkeimpänä osa-alueena ja tätä näkemystä vahvistavat useat aikaisemmat tutkimukset. Sipilä (2011, 19) tunnistaa professionaalisen sosiaalityön olevan asiakassuhdetyötä ja myös Kirsi Juhilan (2006) mukaan sosiaalityö ydin on työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisissa. Juhila erottelee viisi erilaista asiakkaan ja työntekijän välistä suhteen muotoa, joita liittämisen- ja kontrolli-, kumppanuus-, huolenpito- ja vuorovaikutussuhde. Huolenpitosuhteessa asiakas ja sosiaalityöntekijä asettuvat toimimaan rinnakkain ja tämä on juuri se tapa jota tässä tutkimuksessa kuvataan lastensuojelun ydinosaamisen merkittävänä osana. Juhila toteaa, että kumppanuussuhteen luominen on haastavaa, koska sosiaalityössä asetutaan helposti hierarkisiin vastakkaisasetteluihin. Asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen haastaa työntekijää asettumaan asiakkaan rinnalle etsimään jaettua horisontaalista asiantuntijuutta, jossa molempien osapuolien tieto nähdään yhtä tärkeänä. (Mt., 103–106, 137-139.)

Nousiainen, Petrelius ja Yliruka (2016, 13–16) hahmottelevat uudenlaista ihmissuhdeperustaista sosiaalityön työskentelyorientaatiota. Heidän mukaansa työntekijän tulee tietoisesti ymmärtää vuorovaikutuksen merkitys asiakkaan ja työntekijän välisen suhteen rakentamisessa. Tavoitteellinen muutostyö perustuu luottamukselle, joka tarvitsee rakentuaan asettumista kuuntelemaan asiakkaita ja heidän näkemyksiään. Työntekijällä ei tarvitse olla valmiita vastauksia vaan niitä etsitään yhdessä asiakkaan kanssa. Luottamuksellisen suhteen merkitystä ja sen rakentamista pohtivat myös Eronen (2013) sekä Petrelius, Tulensalo, Jaakola ja Hietamäki (2016)

joiden mukaan laadukkaan sosiaalityön perustana on asiakkaan tunteminen ja hänen tapaaminen. Organisaatioissa tulisi ymmärtää, että luottamuksellisen suhteen luominen vaatii aikaa ja varmistaa työntekijöiden mahdollisuus tavata riittävästi asiakkaita henkilökohtaisesti. Tämän kautta työntekijän on myös mahdollista tuntea asiakkaan yksilöllinen tilanne. Tällä on merkitystä myös sen vuoksi, että huolen määrän on todettu vähenevän jos perheen ja lapsen tilanteen tuntee riittävän hyvin. (Eronen 2013, 79–82; Petrelius ym. 2016, 143.)

Johanna Hietamäen lastensuojelun alkuarviointiin liittyvä väitöstutkimus tuo esille, että työntekijän myönteinen ja arvostava suhtautuminen helpottaa yhteistyön tekemistä myös niissä tilanteissa joissa asiakas on asiakkaana vastentahtoisesti. Muutostyöskentelyn onnistumista tukee työskentelyn avoimuus ja se että työntekijä on aidosti kiinnostunut asiakkaasta, pyrkii ymmärtämään hänen näkökulmiaan ja tarkastelee myös asiakkaan voimavaroja. (Hietämäki 2015, 171-172.) Tämä hyväksynnän ja kunnioittamisen merkitys lastensuojelutyön lähtökohtana tulee selkeästi esille lastensuojelun sijaishuollon epäkohdista tehdyssä tutkimuksessa. Lastensuojelun tilanteiden ratkaisemisessa tulee painottaa puhumisen ja kuuntelemisen merkitystä. (Hytönen ym. 2016, 160.)

Lastensuojelun ydinosamisen viimeinen osa-alue on lapsen edun valvominen. Lapsen etu ja lapsikeskeisyys on ollut vahvasti esillä lastensuojelusta viime aikoina käydyssä keskustelussa (esim. Eronen 2013; Hytönen ym. 2016; Petrelius ym. 2016) ja sen keskeinen merkitys lastensuojelutyössä on kiistaton. Tässä tutkimuksessa tulee esille se, että lapsen asiakkuus ja hänen etunsa arvioiminen asettaa työntekijän osaamiselle erityisvaatimuksia. Eronen (2013) tutkimus huostaan otetuista lapsista vahvistaa ymmärrystä siitä, että sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan erityistä ammattitaitoa arvioida ammatillisesti lapsen etua ja kykyä tehdä lapsen kannalta vähiten haitallisia ratkaisuja. Eronen haastaa työntekijöitä pohtimaan rakentuuko lapsen polku hänen omista tarpeistaan vai organisaation rakenteista käsin. Lapsen etua arvioitaessa on lähdettävä liikkeelle yksilöllisesti ja juuri tämän lapsen elämäntilanne huomioiden. Ratkaisuja tehdessä on myös tunnistettava aika ja paikkasidonnaisuus, jotta voidaan pyrkiä minimoimaan ennakoimattomien tilanteiden haittavaikutukset. (Mt., 9–11, 79.)

Sosiaali- ja terveysministeriön teettämä tutkimus huostaanotettujen lasten kokemista epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivallasta painottaa myös lapsen edun selvittämisen merkitystä. Tutkimuksessa nousee toistuvana kehittämisen aiheena esille lapsen kuuleminen ja hänen mielipiteensä selvittäminen. Lapsen kertomia asioita ei saa sivuuttaa etenkin silloin jos hän puhuu epäkohdista. Lapsille itselleen pitää puhua häntä koskevista asioista mahdollisimman rehellisesti ja hänen on tiedettävä mitä hänen elämässä tulee tapahtumaan. Tämä vahvistaa lapsen osallisuutta omissa asioissaan. (Hytönen ym. 2016, 160, 172.)

Petrelus, Tulensalo, Jaakola ja Hietamäki (2016, 143) painottavat sitä, että lähtökohtana pitää aina olla lapsi ja tilannetta arvioidessa hänen pitää tulla nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi. Työntekijältä edellytetään taitoja ja erilaisten menetelmien hallintaa lasten kanssa työskennellessä. Työntekijöiden oikea asennoituminen ja osaaminen ei kuitenkaan yksin riitä varmistamaan lapsikeskeisen työskentelyn toteutumista. Se vaatii sitoutumista myös organisaation tasolla, jotta työntekijöillä on aito mahdollisuus toimia lapsikeskeisyyden edellyttämien periaatteiden mukaisesti.

Lopuksi palaan vielä aikaisemmin esittämäni kuvioon (Kuvio 4), johon olen koonnut tutkimukseni keskeiset tulokset. Teoreettisessa tarkastelussa hahmottelin lastensuojelun osaamista kuvioon (Kuvio 2), jossa erottelen tietojen, taitojen ja asenteiden tasot. Taitojen tasoon liittyy yhteiskuntatieteellinen-, resurssi-, innovaatio- ja tutkimusosaaminen. Taitojen tasolla erottuu vuorovaikutus-, metodi-, muutos- ja työyhteisöosaaminen. Asenteiden taso puolestaan pitää sisällään arvo-osaamisen ja ammatillisuuden taidot. Perusteena oleva kolmijako toimii pohjana myös omassa jäsentelyssäni, jossa lastensuojelun ydinosaaminen muodostuu tietämisestä, osaamisesta ja ymmärtämisestä. Osaamisalueet jäsennyksessä on eroja ja itse jaan ydinosaamiseen neljään eri alueeseen, joista jokainen pitää sisällään tietojen, taitojen ja ymmärtämisen tasot. Sisällöllisesti ne ovat kuitenkin yhteneväiset ja suurimpana erona onkin se, että tämän tutkimusten tulosten mukaan kaikilla osaamisen alueilla tarvitaan tietämistä, osaamista ja ymmärtämistä.

Muiden tutkijoiden ratkaisut arvoitukseen lastensuojelun ydinosaamisesta liittyvät omaani ja kertovat samaa tarinaa. Huomasin, että ydinosaamisen tarkasteluun on olemassa monia erilaisia näkökulmia ja jäsennostapoja. Lopulta ne kaikki kiertyvät kuitenkin yhä uudelleen samaan näkemykseen lastensuojelun kaksijakoisesta ja tasapainottelua vaativasta tehtävästä kontrollin ja tuen maastoissa sekä ymmärrykseen ihmisen kohtaamisen merkityksestä muutostyön mahdollistajana.

6.3 Merkintöjä matkan varrelta

Lähdin matkalle etsimään lastensuojelun ydinosaamista jo kymmenen vuotta sitten tehdessäni kandidaatintutkielmaani ja myös tuolloin kiinnostukseni oli kaksijakoinen. Olen kiinnostunut osaamisesta ja sen muodostumisesta sekä lastensuojelun ammatillisesta työstä. Tämä pedagogisen ja sosiaalisen näkökulman yhdistäminen kiinnittyi myös taustaani sosiaalipedagogiikan opinnoissa ja sitä vahvistaa pitkä työurani ammatillisen peruskoulutuksen tehtävissä niin opetustyössä kuin hallinnossa. Erityisesti kiinnostus osaamiseen ja sen rakentumiseen juurtuu taustaani ammatillisena opettajana ja erityisopettajana. Olen siirtynyt koulutusmaailmasta takaisin sosiaalityön pariin vasta vuosi sitten ja tämä on antanut mahdollisuuden tarkastella lastensuojelutyötä myös sisältäpäin työntekijän roolista käsin.

Tutkimusprosessin uudelleen henkiin puhaltaminen ei ole ollut kivuton prosessi. Paljon oli ehtinyt muuttua niin lastensuojelussa kuin omassa ajattelussanikin. Pohdin pitkään lähdenkö rakentamaan kokonaan uutta tarkastelukulmaa vai pidänpö lähtökohtana sitä pohjaa, jonka olin jo hahmotellut. Ratkaisu lähteä jatkamaan sitä reittiä, jota olin jo kulkenut, oli sekä käytännöllinen että tieteellinen. Käytännöllinen siksi, että käytettävissäni oli vain tietty määrä aikaa ja resursseja. Tieteellinen siksi, että mielestäni lastensuojelun ydinosaamisen juurtui edelleen niihin teemoihin, joiden varaan olin tutkimustani rakentanut. Ratkaisu on tietoinen ja perustuu ajatukseeni siitä, että valitsemani tapa hahmottaa teoreettisesti lastensuojelun ydinosaamista on juuri se perusta, joka pohjalta lukijan on mahdollista arvioida tämän tutkimuksen tuloksia. Tämä

valinta toi kuitenkin mukanaan haasteita, jotka on nähtävissä lopputuloksissa. Teoreettisessa tarkastelussa on mukana alkuperäistä tekstiä ja lähteitä jotka limittyvät uuteen ja päivitettyyn tietoon. Vanhan lähteistön osalta olen pyrkinyt varmistamaan, että tieto on edelleen ajankohtaista.

Ratkaisuni lähteä jatkamaan jo olemassa olevan jäsentelyn pohjalta osoittautui näistä puutteistaan huolimatta hyväksi. Teoreettisen tarkastelun pohjalta rakentamani haastatteluteemat tuottivat sellaisen aineiston, joka mahdollisti tutkimuskysymyksiin vastaamisen riittävällä laajuudella. Teoreettinen tarkastelu antoi myös hyvän pohjan tutkimustulosten jäsentämiseen. Ydinosaamisen teoreettisessa hahmotelussa asiantuntijuuden, kvalifikaatioiden ja kompetenssin kautta näkyy eniten se, että kirjoitustyötä on tehty pitkällä aikavälillä ja jälkikäteen täydentäen. Mikäli olisin lähtenyt kokonaan uudesta tarkastelukulmasta, niin ehkä tästä kokonaisuudesta olisi tullut ehjempi ja jäsentyneempi kokonaisuus. Jälkikäteen tarkastellen jaottelu on hieman väkinäinen ja erottelee turhaan eri osa-alueita, jotka todellisuudessa kuitenkin ovat osin päällekkäisiä. Eri tiedonlajeja olisi myös voinut kuvata jäsentyneemmin, jotta lukija olisi voinut arvioida paremmin mikä merkitys niillä on osaamisen muodostumisessa. Puuttumaan jää myös näkökulmat uudempaan osaamisesta käytävään keskusteluun. Näistä rajoituksista huolimatta ammatillisen ydinosaamisen teoreettinen jäsentely luo mielestäni riittävän kehyksen tulosten tarkasteluun.

Tarkastelen lastensuojelua suppeasta näkökulmasta, jossa lastensuojelu määrittyy sosiaalityöntekijöiden lakisääteisenä työnä. Tein tämän valinnan ennakoiden sitä, että haastateltavat tarkastelevat todennäköisesti ydinosaamista juuri tästä omasta tehtävästään käsin. Tämä ratkaisu osoittautui oikeaksi ja johdatti tutkimuskysymysten kannalta olennaisten asioiden äärelle. Laajempi tarkastelu olisi ollut myös kiinnostava, mutta silloin ydinosaamisen määrittely olisi laajentunut koskemaan myös monien muiden ammattilaisten työtä. Silloin tulokset eivät olisi enää kuvanneet sosiaalityön osa-alueena olevaa lastensuojelua ja sen laadukkaaseen toteuttamiseen tarvittavaa osaamista. Nyt tarkastelu rajautuu tämän tutkimuksen kannalta keskeisiin kysymyksiin.

Lastensuojelun uudempaan tutkimustietoon tutustuminen oli erityisen kiinnostavaa ja sen moninaisuuteen olisi uponnut helposti. Oman tutkimukseni tulokset oli helppo liittää tähän ajankohtaiseen keskusteluun ja rakentaa johtopäätöksiä sen pohjalta. Nostin mukaan erityisesti niitä tutkimuksia, joissa sivutaan lastensuojelutyössä vaadittavaa erityisosaamista ja käydään keskustelua siitä mikä lastensuojelussa on merkityksellistä. Olen halunnut painottaa sellaisia tutkimuksia, jotka antavat suuntaa tulevaisuudessa tarvittavalle osaamiselle. Systemisen lastensuojelun (esim. Lahtinen, Männistö & Raivio 2017) lähempi tarkastelu jäi kuitenkin vähäiseksi, vaikka se on juuri se suunta jota lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa halutaan vahvistaa. Kansainväliseen keskusteluun liittyminen jää myös ohueksi ja tämän lisääminen olisi tuonut tulosten tarkasteluun vielä laajemman näkökulman.

Aineiston kerääminen teemahaastatteluilla oli toimiva ratkaisu. Tämän tutkimuksen ehdoton sydän on sosiaalityöntekijöiden haastattelut. He antoivat käyttööni omat ajatuksensa, kokemuksensa ja jopa epävarmuutensa. Monipuolinen ja laadukas aineisto antoi minulle tutkijana mahdollisuuden rakentaa kuvaa lastensuojelun ydinosoisesta ammattilaisten omaa ääntä kuunnellen. Aineisto sytytti minussa tutkijana sellaisen innostuksen, jonka varassa jaksoin tehdä tutkimusmatkaa lastensuojelun ydinosoimiseen silloinkin, kun arjen haasteiden ja tutkimuksen tekemisen yhteensovittaminen tuntui mahdottomalta. Aineisto kertoi omaa tarinaansa niin selvästi, että minun tehtäväkseni jäi vain sen liittäminen osaksi laajempaa keskustelua ja jäsentäminen myös muiden luettavaksi. Tämän vuoksi myös aineiston analysoimisen vaiheet etenivät luonnostaan ja joustavasti. Aineiston laatu perustuu mielestäni kahteen asiaan. Laatimani teemat olivat sellaisia, että ne ohjasivat puhumaan tutkimuksen kannalta olennaisista asioista. Olin lähettänyt taustatiedot tutkimuksesta ja haastattelun teemarungon etukäteen, joten haastateltavat tiesivät mistä on tarkoitus keskustella ja he olivat valmistautuneet puhumaan näistä teemoista. Toisena tekijänä oli haastatteluiden rento ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa oli mahdollista tuoda esille myös niitä asioita jotka herättävät epävarmuutta. Tässä etunani oli se, että tunsin kaikki haastateltavat etukäteen.

Aineiston rajoitukset on tärkeää ymmärtää. Aineisto koostuu vain yhden kaupungin sosiaalityöntekijöistä ja on perusteltua pohtia tulosten yleistettävyyttä. Haastateltavat edustavat eri ikäisiä, erilaista työkokemusta omaavia ja erilaisissa työtehtävissä toimivia ja tästä näkökulmasta tulosten voi katsoa kuvaavan myös laajemman joukon näkemyksiä. Miesten näkökulma jää puuttumaan ja on mahdotonta arvioida miten se vaikuttaa tuloksiin. Haastattelut on toteutettu keskisuuressa Etelä-Suomessa sijaitsevassa kaupungissa. Saattaa olla, että lastensuojelussa vaadittavaan osaamiseen vaikuttaa paikkasidonaisuus. Pienessä kunnassa sosiaalityöntekijän tehtävät voivat olla laajempia ja tarjolla olevat palvelut erilaisia kuin suurissa kaupungeissa. Itse ajattelen, että se voi vaikuttaa myös siihen millaista osaamista työntekijät kokevat tarvitsevänsä. Tämän tutkimuksen osalta tämä kysymys jää kuitenkin vaille vastausta.

Tulosten jäsentelyä ja esitystapaa pohdin pitkään. Halusin tuoda tulokset esille tavalla, joka kunnioittaa haastateltujen tapaa hahmottaa lastensuojelun ydinosaamista ja jossa kuuluisi heidän äänensä. Toisaalta halusin käsitteellistää arjen ajatukset siten, että tulokset on mahdollista liittää osaksi tieteellistä keskustelua. Keskeiset teemat eli lastensuojelun ydinosaamisen kolme eri tasoa ja neljä osa-aluetta oli niin selkeät, että oli itsestään selvyys rakentaa tulokset niiden varaan. Erityisesti jouduin pohtimaan ammatillisen lahjakkuuden termiä ja sen mukaan ottamista tuloksiin. Olen vuoronperään poistanut sen ja sitten taas lisännyt osaksi tuloksia. Päädyin ottamaan ammatillisen lahjakkuuden käsitteen mukaan lopullisiin tuloksiin sen vuoksi, että se kuvaa jotain sellaisesta vaikeasti määriteltävästä ja käsitteellistettävästä ilmiöstä, joka on asiakkaan kannalta merkityksellinen. Selvyiden vuoksi kokosin keskeiset tulokset yhteen taulukkoon. Tämän toivon sekä helpottavan lukijaa saamaan kokonaiskuvan tuloksista että jäsentävän tutkimuksen tuloksia osana muuta aiheesta käytävää keskustelua.

Tässä tutkimuksessa keskitytään lastensuojelun ydinosaamisen määrittelyyn sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Olisi kiinnostavaa ja tärkeää kuulla myös asiakkailta itseltään mistä työntekijän osaamisesta heille on ollut eniten apua tai hyötyä. Asiakaskokemuksia on toki tutkittukin (esim. Vierula 2017 ja Hytönen ym. 2016), mutta keskiössä ei ole ollut se millaista osaamista asiakkaat odottavat sosiaalityöntekijältä ja

miten he määrittelevät lastensuojelutyössä tarvittavan osaamisen. Työntekijät painottavat asiakkaan kohtaamisen merkitystä ja olisi mielenkiintoista selvittää miten tämän näyttäytyy asiakkaiden kokemuksissa. Tällaisen tutkimuksen kautta voisi myös tarkentaa kuvaa tässä tutkimuksessa ammatilliseksi lahjakkuudeksi nimeämästäni ilmiöstä. Jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavaa on myös kysymys siitä tarvitaanko lastensuojeluprosessin eri vaiheissa erilaista osaamista. Tätä sivuttiin myös tekemissäni haastatteluissa ja esille tuotiin, että prosessin eri vaiheissa painottuu myös erilainen osaaminen. Tarkempien johtopäätösten tekeminen vaatii kuitenkin erityisesti tähän näkökulmaan keskittyvää tutkimusta. Sosiaalityö ja lastensuojelu sen osa-alueena elää muutosten aikaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen käynnissä oleva uudistukset sekä lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma asettavat suuntaviivoja tulevaisuudelle. Lastensuojelutyössä tarvittava osaaminen kiinnittyy näihin muutoksiin ja sen vuoksi onkin tärkeää myös jatkossa tutkia lastensuojelutyön tietoa ja osaamista.

Lähdin etsimään lastensuojelun ydinosaamista ja ymmärrystä siitä mistä tuo osaaminen muodostuu. Tällä matkalla opin, että lastensuojelu on omaleimainen sosiaalityön osa-alue, joka edellyttää työntekijältä erityisosaamista. Lapsen asiakkuus on sellainen työn erityispiirre, joka on tärkeä tunnistaa ja tunnustaa. Lastensuojelutyö on tasapainottelua tuen ja kontrollin välillä maastossa, jossa keskeistä on kokemus kohdatuksi tulemisesta. Tutkimukseni liittyy laajempaan keskusteluun, jota käydään lastensuojelusta ja työntekijöiden osaamisvaatimuksista. Samalla se kertoo lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden ammattitaidosta ja sitoutumisesta tähän haastavaan työhön. Tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että lastensuojelun tavoitteellinen muutostyö ei ole pelkkää palveluiden järjestämistä tai viranomaistehtävään typistyvää päätösten tekemistä. Se on ennen kaikkea asiakkaan rinnalle asettumista, valmiista vastauksista luopumista, yhdessä ihmettelyä ja uskoa siihen, että meistä jokainen voi olla huomenna enemmän kuin tänään. Kyllä sitä voi olla sekä virkamies että rinnallakulkija.

Lähteet

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2011) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aarnio, Helena & Enqvist, Jouni & Helenius, Marika (toim.) (2002) Verkkopedagogiikan kehittäminen ammatillisessa koulutuksessa ja työssäoppimisessa. DIANA-toimintamalli. Helsinki: Opetushallitus.
- Auerbach, Carl & Silverstein, Louise (2003) Qualitative studies in psychology. Qualitative data: An introduction to coding and analysis. New York: University Press.
- Alasuutari, Pertti (1989) Erinomaista, rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Hanki ja jää.
- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alastalo Marja & Åkerman Maria. (2010) Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372–392.
- Bardy, Marjatta (toim.) (2009) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos.
- Beairisto, Bruce & Ruohotie, Pekka (toim.) (1999) The education of educators. Enabling professional growth for teachers and administrators. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Berrick, Jill & Dickens, Jonathan & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2017) A cross-country comparison of child welfare systems and workers' responses to children appearing to be at risk or in need of help. Child Abuse Review 26(4), 305–319.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3 (2), 77–101.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria & Terry, Gareth (2014) Thematic Analysis. Teoksessa Rohleder, Paul & Lyons, Antonia (toim.) Qualitative Research in Clinical and Health Psychology. New York: Palgrave Macmillan, 95–113.
- Bouma, Helen & Mónica, López & Knorth, Erik & Grietens, Hans (2018) Meaningful participation for children in the Dutch child protection system: A critical analysis of relevant provisions in policy documents. Child Abuse & Neglect (7)79, 279–292.
- Ellström, Per-Erik (1997) The many meanings of occupational competence and qualification. Journal of European Industrial Training 21 (6/7), 266–273.

- Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko & Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.) (2017) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere: Tampere University Press.
- Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko (2017) Sosiaalityön tutkimuksen mielekkyydestä ja missiosta. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere: Tampere University Press, 7–38.
- Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pöso, Tarja (toim.) (2016) Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Eronen, Tuija (2007) Katsaus 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen.
<https://thl.fi/documents/647345/1449725/Eronen+2007++Katsaus+2000-luvulla+julkaistuun+suomalaiseen+lastensuojelututkimukseen.pdf/e0bcd6c9-9471-4a6f-89d1-b2d27a30e202> Viitattu 1.3. 2018
- Eskonen, Inkeri & Korpinen, Johanna & Raitakari, Suvi (2006) Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino, Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 21–45.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2001) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8.painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Eskola Marjatta (1984) Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalityön kuva. Teoksessa Tuula Kostiainen (toim.) Mitä on sosiaalityö – mitä sen pitäisi olla? Tampere: Tampereen yliopisto, 7–33.
- Eronen, Tuija (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Raportti 4/2013. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuslaitos.
- Eronen, Tuija & Laakso Riitta (2017) Vaativat tilanteet sijaishuoltotyössä. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere: Tampere University Press, 141–162.

Eteläpelto, Anneli & Miettinen, Raija (toim.) (1993) Ammattitaito ja ammatillinen kasvu. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen 25-juhlavuosijulkaisu. Helsinki: Painatuskeskus.

Filander, Karin (1997) Kehittäjät tulevaisuuden verkostoasiantuntijoina. Teoksessa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 136–147.

Filppa, Virpi & Horsma, Teija (2003) Sosiaalityön koulutuksen ja sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen opetussuunnitelma-analyysi. Korkeakoulujen arviointineuvoston monisteita. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) (2006) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Gilbert, Neil & Parton, Nigel & Skivenes, Marit (toim.) (2011) Child Protection Systems: International Trends and Orientations. New York: Oxford University Press.

Gordon, Jean & Cooper, Barry & Dumbleton, Sue (2009) How do social workers use evidence in practice? Project Principals. The Open University. UK: Milton Keynes.

Grant, Louise & Kinman, Gail (2013) Bouncing Back? Personal Representations of Resilience of Student and Experienced Social Workers, *Practice*, 25 (5), 349–366.

Hannula, Aino (2000) Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa. Systemaattinen analyysi sorrettujen pedagogiikassa Helsingin yliopiston verkkojulkaisut. <http://ethesis.helsinki.fi>. Viitattu 1.3. 2018.

Harrikari, Timo, Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina (toim.) (2014) Social Work and Social Change. The Changing Societal Conditions of Social Work in Time and Space. Gower: Ashgate.

Harrikari, Timo, Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina (2014) Social Change and Social Work. Towards Governing Risks, Advanced Liberalism and Crumbling Solidarity? Teoksessa Timo Harrikari, Pirkko-Liisa Rauhala & Elina Virokannas (toim.) Social Work and Social Change. The Changing Societal Conditions of Social Work in Time and Space. Gower: Ashgate.

Hietämäki, Johanna (2015) Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Raportti 46/2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2010) Tutki ja kirjoita. Tampere: Kirjayhtymä.

Heino, Tarja (toim.) (2001) Läheisneuvonpito kuntien näkökulmasta. Kuntien paikalliset projektit ja niistä saatujen kokemusten vertailua. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Heino, Tarja (2017) Kamppailu lastensuojelututkimuksen paikasta ja puitteista. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere: Tampere University Press, 193–226.

Helakorpi, Seppo. Asiantuntijan osaaminen. Hämeen ammattikorkeakoulu.
<http://player.slideplayer.fi/8/2031059/#> Viitattu 1.3. 2018.

Helavirta, Susanna (2016) Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 188–223.

Honkakoski, Arja (1995) Sosiaalialan toiminnan todellisuus, ammattitaito ja koulutus. Kehittyvä koulutus 1/1995. Helsinki: Opetushallitus.

Horsma, Teija & Jauhiainen, Elina (toim.) (2004) Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojekti. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 10/2004. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hytti, Tytti (2017) Sosiaalialan asiakastyötä kehittävän käytäntötutkimuksen ja opetuksen nykytila ja tulevaisuus. Työpapereita 1/2017. Helsinki: Socca.
http://www.socca.fi/files/6120/Paakaupunkiseudun_Praksis_-_Sosiaalialan_asiakastyota_kehittavan_kaytantotutkimuksen_ja_opetuksen_nykytila_ja_tulevaisuus.pdf Viitattu 1.3. 2018

Hytönen, Kirsi-Maria & Malinen, Antti & Salenius, Paula & Haikari Janne & Markkola, Pirjo & Kuronen, Marjo & Koivisto, Johanna Koivisto (2016) Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Raportteja ja muistioita 22/2016. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hämäläinen Juha (2007) Lastensuojelun kehityslinjoja: tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Kuopio: Snellmann-instituutti.

Ilmonen, Kari (2001) Muuan diskurssianalyysi. Esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.): Ikkunoita

tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä, 126–141.

Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti (1994) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Juha (2006) Esitys toimenpiteistä huostaanottomenettelyn kehittämiseksi. Huostaanottotyöryhmän raportti. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kananoja, Aulikki (1984) Sosiaalityön tehtävät, sisältö ja pätevyysvaatimukset. Teoksessa Tuula Kostiainen (toim.) Mitä on sosiaalityö – mitä sen pitäisi olla? Tampere: Tampereen yliopisto, 91–94.

Kananoja, Aulikki (1998) Sosiaalityö ja huostaanotot. Tieto kiertoon monistesarja 14/1998.

Kanaoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (2007) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu - selvitysryhmän loppuraportti. Raportteja ja muistioita 19/2013. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kangas, Urpo (2004) Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 105–114.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2010) Ongelmanratkaisuperinne ja kriittinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola. Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 247–476.

Karttunen, Teija (toim.) (2015) Kooste lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushankkeen (LaskeTut) päätösseminaarista. Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos.
https://thl.fi/documents/605877/1449685/Päätösseminaarikooste_valmis.pdf/ea4cee3-e76a-46c8-98b9-8f29788f3068 Viitattu 1.3.2018.

Kasvun kumppanit (2018) Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/ehkaiseva_lastensuojelu
Viitattu 1.3. 2018

Kaikko, Kirsi & Friis, Leila (2009) Menetelmät lastensuojelutyön tukena. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 76–88.

Karvinen, Synnöve (2005) Sosiaalityön opetus, tutkimus ja kehittyvä asiantuntijuus. Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen, Marianne Nylynd & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia- kustannus, 73–96.

Kemppainen, Tarja & Koskinen, Simo & Pohjola, Anneli & Urponen, Kyösti (1998) Sosiaalityö epävarmuuden oloissa. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 28/1998. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kemppainen, Tarja (2006) Sosiaalityöntekijät 2015. Teoksessa Matti Vuorensyrjä, Merja Borgman, Merja, Tarja Kemppainen, Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA) loppuraportti. Sosiaalityön julkaisusarja 4/2006. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 230–284.

Kiili, Johanna (2006) Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13311/9513924009.pdf?sequence=1>
Viitattu 1.3. 2018

Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) (1997) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Kivinen, Kirsti (1998) Äänetön ammattitaito pätevyyden osatekijänä. Teoksessa Anu Räisänen (toim.) Hallitaanko ammatti. Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi. Helsinki: Opetushallitus, 72–83.

Koskinen Simo (1984) Sosiaalityö ammattina. Teoksessa Tuula Kostiainen (toim.) Mitä on sosiaalityö – mitä sen pitäisi olla? Tampere: Tampereen yliopisto, 63–80.

Kostiainen, Tuula (toim.) (1984) Mitä on sosiaalityö – mitä sen pitäisi olla? Tampere: Tampereen yliopisto.

Kriz, Katrin & Skivenes, Marit (2017) Child welfare workers perception of children's participation: a comparison of England, Norway and the United States (California). Child and Family Social Work 22(S2), 11–22.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni (2010) Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Johanna Ruusuvaara, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino 446–459.

Kylmä, Jari & Juvakka, Taru (2007) Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Editat.

Känkänen, Päivi & Laaksonen, Sari (2006) Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

Laaksonen, Maarit & Kääriäinen, Aino & Penttilä, Marja & Tapola-Haapala, Maria & Sahala, Heli & Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu (2011) Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos.

Ladngren Saana & Pesonen, Tiina (2017) Vastavalmistuneiden urapolut 2017. Vuosina 2015-2016 valmistuneiden Talentian jäsenten sijoittuminen työelämään. Helsinki: Korkeakoulutettujen ammattiliitto Talentia.
<http://talentia.e-julkaisu.com/2018/vastavalmistuneiden-urapolut-2017/#page=3> Viitattu 1.3. 2017.

Laiho, Kristiina & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) 2003. Lastensuojelu osaamiskeskuksen pilottina. Osaava lastensuojelu –projektin loppuraportti. Tampere: Pikassos.

Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) (2003) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (2010) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Lahtinen, Pia & Männistö, Leena & Raivio, Marketta (2017) Kohti suomalaista systeemiä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Työpäperi 7/2017. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitost.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 25.6. 2015/817

Lapsen oikeuksien komitea (2011) Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely.
<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=82628&GUID={08815486-C2F7-4348-A1DC-0985FA9542EC}> Viitattu 1.3. 2018

Lastensuojelun käsikirja (2014) Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitost.
<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Viitattu 1.3. 2018

- Launis, Kirsti (1997) Moniammatillisuuden ja rajojen ylitykset asiantuntija työssä. Teoksessa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 122–133.
- Lavikainen, Marjo & Juurikko, Annika (toim.) (2014) Toimiva lastensuojelu - toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019. Raportteja ja muistioita 19/2014. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lavikainen, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Ruuskanen, Kristiina (toim) (2014) Lastensuojelun laatusuositus. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Leino, Jarkko (1999) The development of professional competence. Teoksessa Bruce Beairisto & Pekka Ruohotie (toim.) The education of educators. Enabling professional growth for teachers and administrators. Tampere: Tampereen yliopisto, 5–21.
- Louhelainen, Pekka (1985) Sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Lähteinen, Sanna & Raitakari, Suvi & Hänninen, Kaija & Kaittila, Anniina & Kekoni, Taru & Krok, Suvi & Skaffari, Pia (2017) Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. Sosnet julkaisuja 7/2017.
- Mahkonen, Sami (2010) Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita
- Mattila, Kati-Pupita (2007) Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Metsälä, Johanna (2007) Sosiaalityöntekijöiden osaamiskartoitus ja täydennyskoulutustarve – Kysely pääkaupunkiseudulla. Helsinki: SOCCA-hanke.
- Metsämuuronen, Jari (1999) Pehmeät kvalifikaatiot sosiaali- ja terveysalan työssä ja ammatillisessa koulutuksessa. Aikuiskasvatus 2/1999, 140–150.
- Mikkola, Matti (2004) Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 61–76.
- Muukkonen, Tiina & Paasivirta, Annukka (toim.) (2012) Lupa kehittää Innostavaa ja yhteisöllistä oppimista lastensuojelussa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 27/2012.
- Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Munro, Eileen (2002) Effective Child Protection. London: SAGE.

- Munro, Eileen (2011) Munro review of child protection: Final report, a child-centred system. London: Department for Education.
- Mäkelä, Klaus (2005) Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus työpapereita. Stakes: Helsinki.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2013) Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? Yhteiskuntapolitiikka 78 (1), 5–19.
- Narikka, Jouko (2004) Palvelujen järjestäminen, hallinto, ohjaus ja rahoitus. Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 21–60.
- Niemelä, Pauli (2010) Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön vastuunjako. Janus 18 (1), 61–69.
- Nijhof, Wim & Remmers, Hendrikus (1989) Basisvaardigheden nader bekeken. Enschede: University of Twente, Department of Educational Science and Technology.
- Nousiainen, Kirsi & Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura (toim.) (2016) Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Työpapereita 20/2016. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Nurminen, Eija (toim.) (2000) Sosiaalityö ristipaineissa. Helsinki: Palmenia kustannus.
- Ollus, Martin & Rovio, Raimo & Mieskonen, Jari & Vuorinen, Pentti & Karko, Jussi & Vuori, Synnöve & Yli-Anttila, Pekka (1990) Joustava tuotanto ja verkostotalous. Tekniikan, talouden ja yhteiskunnan vuorovaikutus 1990-luvulla. Sitran julkaisuja 109/1990. Helsinki.
- Oranen, Mikko (2008) Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Paasivirta, Annukka (2016) Kohti avoimempaa lastensuojelua. Sosiaalityön asiantuntijuus läheisneuvonpidossa. Turku: Turun yliopisto.
<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=8310df13-8f5c-4479-a22e-12f88335697f>
 Viitattu 1.3. 2018
- Parton, Nigel (2011) Child Protection and Safeguarding in England: Changing and Competing Conceptions of Risk and their Implications for Social Work. British Journal of Social Work 41(5), 854–875.
- Pekkarinen, Elina (2011) Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 51/2011. Nuorisotutkimusseura &

Lapsuudentutkimuksen seura & Lastensuojelun Keskusliitto & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>

Viitattu 1.3. 2018

Pekkarinen, Elina (2015) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 86/2015.

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/stadilaispojat_rikokset_ja_lastensuojelu.pdf Viitattu 1.3. 2018

Petrelus, Päivi & Tulensalo, Hanna & Jaakola, Anne-Mari & Hietamäki, Johanna (toim.) (2016) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpapereita 33/2016. Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos.

Pirttilä, Ilkka (1997) Teoria, markkina-analyysi ja futurologinen silmä experttiyden ehtona. Teoksessa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Pohjola, Anneli (2000) Sosiaalityöstä aktiivinen sosiaalipolitiikan edistäjä ja uudistaja. Teoksessa: Eija Nurminen (toim.) Sosiaalityö ristipaineissa. Helsinki: Palmenia kustannus, 212–217.

Pohjola, Anneli (2003) Sosiaalityön koulutuksen tila ja paikka. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus: Jyväskylä, 145–165.

Pohjola, Anneli (2007) Merkintöjä sosiaalityön asiantuntijuudesta. Teoksessa Vesterinen, Kerttu (toim) Kiitos kysymyksestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 27. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 6–18.

Pohjola, Anneli, Mäntysaari, Mikko & Pösö, Tarja (2009) (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus.

Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) (2004) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Pylväs, Maria (2003) Sosiaalityön asiantuntijuus erikoissairaanhoidossa. Tapaustutkimus yliopistollisen sairaalan sosiaalityöstä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Pölkki, Pirjo (2004) Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 270–319.

Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 65–82.

Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Hestbæk, Anne-Dorthe (2014) Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states-time for a child centric approach? *European Journal of Social Work*. 17, 475–490.

Rauhala, Pentti (1993) Ammatti ja kvalifikaatiot 1990 -luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Anneli Eteläpelto & Raija Miettinen (toim.) Ammattitaito ja ammatillinen kasvu. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen 25-juhlavuosijulkaisu. Helsinki: Painatuskeskus, 15–31.

Raunio, Kyösti (2000) Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Yliopistokustannus.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rantalaiho, Ulla-Maija (2005) Sosiaalityössä tarvittava osaaminen. Valmistelupaperi Sosiaalialan käytännön harjoittelun kehittämistä suunnittelevan työryhmän käyttöön. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Opetusministeriö. Moniste.

Ritala-Koskinen, Aino (2000) Sosiaalityön koulutuksen historia. Sosiaalityön peruskurssi. Tampereen yliopisto.
<http://www.uta.fi/yky/arkisto/stperkurs/koulhist.htm> Viitattu 1.3. 2018

Ruohotie, Pekka & Honka, Juhani (2003) Ammatillinen huippuosaaminen. Kompetenssitutkimuksen avaama näkökulma osaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Rohleder, Paul & Lyons, Antonia (eds.) (2014) *Qualitative Research in Clinical and Health Psychology*. New York: Palgrave Macmillan.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Räisänen, Anu (toim.) (1998) Hallitaanko ammatti. Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi. Helsinki: Opetushallitus.

Räisänen, Anu (1998) Ammatillisen osaamisen arviointi. Teoksessa Anu Räisänen (toim.) Hallitaanko ammatti. Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi. Helsinki: Opetushallitus, 9–21.

Räty, Tapio (2004) Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 85–104.

Räty, Tapio (2015) Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus> Viitattu 1.3. 2018.

Saurama, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen (toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 261–339.

Satka, Mirja (toim.) (1997) Sosiaalityön tulevaisuutta rakentamassa. Artikkeleita sosiaalityön opetuksen uudistamisesta. Jyväskylän yliopisto yhteiskuntapolitiikan työpapereita 101/1997. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Satka, Mirja (1997) Sosiaalityön koulutus – tulevaisuutta varten. Teoksessa Mirja Satka (toim.) Sosiaalityön tulevaisuutta rakentamassa. Artikkeleita sosiaalityön opetuksen uudistamisesta. Jyväskylän yliopisto yhteiskuntapolitiikan työpapereita 101/1997. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 11–25.

Satka, Mirja & Karvinen, Synnöve & Nylynd, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.) (2005) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia- kustannus.

Satka, Mirja (2007) Oikeus apuun, velvollisuus auttaa. Teoksessa Mirja Satka, Anja Auvinen, Sulo Aho & Helena Jaakkola (toim.) Huolenkantajat – Kokemuksia ja sattumuksia sosiaalialan vuosikymmeniltä. Jyväskylä: PS –kustannus. 19–23.

Satka, Mirja & Auvinen, Anja & Aho, Sulo & Jaakkola, Helena (toim.) (2007) Huolenkantajat – Kokemuksia ja sattumuksia sosiaalialan vuosikymmeniltä. Jyväskylä: PS –kustannus.

Silverman, David. (2000) Doing qualitative research: A practical handbook. Thousand Oaks, CA: Sage.

Sinko, Päivi (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Sinko, Päivi (2005) Sosiaalityön näkökulma lastensuojelulain uudistamiseen. Substanssiryhmän raportti. Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sipilä, Jorma (1989) Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.

Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta (2007) Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 43/2007. Helsinki: Opetusministeriö.

Sosiaalihuoltolaki 30.12. 2014/1301

Sosnet (2003) Sosiaalityön kansallinen määritelmä.

<http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Sosnetin-maaritelma> Viitattu 1.3. 2018

Sosnet (2014) Sosiaalityön kansainvälinen määritelmä.

<http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Kv-maaritelma> Viitattu 1.3. 2018

Sosnet (2018) Sosiaalityön koulutus.

<http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus> Viitattu 1.3. 2018

Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo (toim.) (1996) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä: Helsinki.

Syrjälä, Leena (1996) Tapaustutkimus opettajan ja tutkijan työvälineenä. Teoksessa Leena Syrjälä, Sirkka Ahonen, Eija Syrjäläinen & Seppo Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä: Helsinki, 9–66.

Taskinen, Sirpa & Kangasniemi, Eeva (2006) Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Tham, Pia & Lynch, Deborah (2014) Prepared for Practice? Graduating Social Work Students' Reflections on Their Education, Competence and Skills, Social Work Education, 33 (6), 704–717.

Toikko, Timo (2005) Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

Toivonen, Virve-Maria (2017) Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Helsinki: Alma Talent.

Tuomi, Jouni. & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi: Helsinki.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

TS. Monitieteisen lastensuojelututkimuksen kansallisen asiantuntijaryhmän toimintasuunnitelma 2016–2019. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
https://thl.fi/documents/605877/3271916/Monitiet_lastensuojelututkimus_toimintasuunnitelma_2016_2.pdf/4217d05f-ad46-4e13-8bc2-4a56548f8eaf
Viitattu 1.3. 2018

Tynjälä, Päivi & Nuutinen, Anita (1997) Muuttuva asiantuntijuus ja oppiminen korkeakoulussa. Teoksessa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli, Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 182–193.

Tynjälä, Päivi (1999) Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktiivisen oppimiskäsityksen perusteita. Tampere: Kirjayhtymä.

Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. Nuorisotutkimusseura: Helsinki.

Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2004) Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 154–188.

Vesterinen, Kerttu (toim.) (2007) Kiitos kysymyksestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 27/2007. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Vierula, Tarja (2017) Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.

Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) (2007) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli (2006) Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA) loppuraportti. Sosiaalityön julkaisusarja 4/2006. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Väärälä, Reijo (1998) Pätevyys ja ammatillinen muutos. Teoksessa Anu Räisänen (toim.) Hallitaanko ammatti. Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi. Helsinki: Opetushallitus, 21–34.

Liitteet

Liite 1

HAASTATTELUTEEMAT

1. Tausta

- Ikä, sukupuoli
- Koulutus
- Työkokemus
- Nykyinen työ ja keskeiset työtehtävät

2. Lastensuojelun asiantuntijuus

- Lastensuojelun asiantuntijuus ja sen muodostuminen
- Lastensuojelun asiantuntijuus suhteessa muuhun sosiaalityön asiantuntijuuteen / lastensuojelun erityispiirteet
- Lastensuojelun asiantuntijuus omassa tämän hetkisessä työssä

3. Lastensuojelun osaaminen

- Työssä tarvittava osaaminen ja sen eri osa-alueet
- Lastensuojelun osaamisen painopisteet
- Osaamisen rakentuminen (koulutus, työkokemus, henkilökohtaiset ominaisuudet, muut tekijät)
- Osaamisen kehittäminen